

**T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ
KAPSAMINDA BASEL III KRİTERLERİ VE TÜRK
BANKACILIK SEKTÖRÜNE MUHTEMEL ETKİLERİ**

**Seda AKYÜZ
250 110 04 43**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Seyhun DOĞAN**

İstanbul 2012

İSTANBUL
2012
T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürlüğü

Y Ü K S E K L İ S A N S

TEZ ONAYI

Adı ve Soyadı : SEDA AKYÜZ
Numarası : 2501100443
Anabilim/Bilim Dalı : İKTİSAT POLİTİKASI
Danışman Öğretim Üyesi : PROF.DR.SEYHUN DOĞAN

Tez Savunma Tarihi : 18/06/2012

Tez Savunma Saati : 14:00

Tez Başlığı : "BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ KAPSAMINDA BASEL III KRİTERLERİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE MUHTEMEL ETKİLERİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR.AHMET İNCEKARA		Kabul
2-PROF.DR.SEYHUN DOĞAN		Kabul
3-PROF.DR.SÜLEYMAN ÖZDEMİR		KABUL
4-YRD.DOÇ.DR.SELMAN YILMAZ		Kabul
5-YRD.DOÇ.DR.HÜLYA KESİCİ		KABUL

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ KAPSAMINDA BASEL III KRİTERLERİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE MUHTEMEL ETKİLERİ

Seda Akyüz

ÖZ

BIS 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları mevcut sermaye düzenlemelerini güçlendirme amacıyla 26 Temmuz 2010'da varılan uzlaşmayı onaylayan bir açıklamada bulunmuştur. Bu düzenlemeler, "Basel III" uzlaşısı şeklinde adlandırılmış olup, Basel II'den sonra bir reform niteliğinde olmaktan çok sektörü güçlendirmek adına bankalara asgari sermayeye ve likiditeye ilişkin ilave standartlar getirmektedir. Bu bağlamda uygulanan metodlar "Sermaye" tarafında hem niceliği hem de niteliği artırma yönünde olup ayrıca "Sermaye Tamponu" eklenmiştir. "Likidite" tarafında ise "Kaldıraç Oranı" daha da önem kazanmakta, ayrıca "Likidite Karşılama Oranı" ve "Net İstikrarlı Fonlama Rasyosu" ile likiditeyi muhafaza etme ve güçlendirme hedeflenmiştir. Bu çalışmanın amacı "Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Kapsamında BASEL III Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörü'ne Muhtemel Etkileri"ni analiz etmektir. 2001'de yaşanan kriz ve BDDK'nın yeni düzenlemeleriyle hali hazırda yüksek likiditesi ve güçlü sermayesi ile Türk Bankacılık Sektörü bu sürece hazır olmasına rağmen global boyutta uygulanan bu düzenlemelerin uluslararası piyasalarda beklendiği gibi Türkiye'ye de getirebileceği birtakım zorluklar olabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Basel III, Kriz, Risk Yönetimi, Sermaye Yeterlilik, Likidite

BANKING SECTOR'S BASEL III CRITERIAS WITHIN THE RISK MANAGEMENT FRAMEWORK AND IT'S POTENTIAL EFFECTS WITHIN THE TURKISH BANKING SECTOR

Seda Akyüz

ABSTRACT

The BIS on 12 September 2010, has made a declaration in order to approve and strengthen the GHOS-Governors and Heads of Supervision current capital accord realized on 26 July 2010. The set of new legislations are called "Basel III The New Capital Accord". Instead of being considered as a "Reform", the Basel III is formed in order to provide approaches which are both more comprehensive and more sensitive to risks than the Basel II Accord and it is formed to strengthen the banking sector by enhancing additional standards to capital adequacy and liquidity position. Within this frame, for the capital approach, the recently introduced methods are mostly focused on improving the capital requirements both in terms of quality and quantity. For the liquidity approach while it emphasizes the "Leverage Ratio", it brings also two new standards which are; "Liquidity Coverage Ratio" and "Net Stable Funding Ratio". This study is prepared to analyze the "Banking Sector's BASEL III Criterias within the Risk Management Framework and It's Potential Effects Within the Turkish Banking Sector". It describes the cause-effect relationship in detail and the review is conducted to evaluate the potential effects of Basel III. Considering 2001 crisis which our banking sector had an important experience and has overcome successfully through BRSA(Banking Regulation And Supervision Agency)'s legislations and executions, the Turkish Banking sector is considered to be strong enough both in terms of capital adequacy and liquidity to meet Basel III standards. However, it has concluded that despite of all these precautions, the Turkish Banking Sector still probably might come across with some difficulties as international markets are expected to do as well.

Key Words: Basel III, Crisis, Risk Management, Capital Adequacy, Liquidity.

ÖNSÖZ

Uluslararası piyasalarda meydana gelen 2008 yılındaki global krizden sonra, yeni sermaye standartlarının oluşturulması gerekmiştir. “Basel III Yeni Sermaye Uzlaşısı”, Basel II düzenlemesinin bir devamı niteliğinde olup, daha hassas risk ölçümü ile daha güçlü sermaye ve likiditeye ulaşmayı amaçlayan bir ek düzenleme olarak ortaya konulmuştur.

Bu çalışmanın amacı da "Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Kapsamında Basel III Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Muhtemel Etkileri" nin analiz edilmesidir. Basel III kriterleri neden-sonuç ilişkisi kapsamında detaylı bir şekilde incelenmiş ve bunların olası etkilerini değerlendirilmiştir. Basel III uzlaşısının önemi, Basel II düzenlemesindeki eksikler ve yetersizlikler yüzünden gerekli görülmüş olmasıdır. Basel II'nin eksikleri sonucunda 2008 krizi yaşanmış olduğundan bunlar Basel III uzlaşısını ortaya çıkaran nedenler olarak nitelendirilmiş ve karşılaşılabilecek krizden sakınmak adına önem kazanmıştır.

2001'de yaşanan kriz ve BDDK'nın yeni düzenlemeleriyle hali hazırda yüksek likiditesi ve güçlü sermayesi ile Türk Bankacılık Sektörü bu sürece hazır olmasına rağmen karşılaşılabileceği birtakım zorluklar olacağı öngörülmektedir, bunlar sırasıyla; Basel II'nin başarılı olarak uygulanamaması kapsamında henüz riske maruz değer ölçümü sermaye yeterliliği standart oranına yansıtılmadığı için zorlu bir adaptasyon süreci ile karmaşık uluslararası raporlama standartları, ek sermaye zorunluluğunun getireceği yükün faiz marjlarında daralmalar şeklinde hissedilmesi, bunun sınırlı kredi kullandırımına dönüşmesi ve ilave teminatların hem sektör karlılığına hem de ekonomik büyümeye ket vurması, bankaların aktifinde kredi dışında ürünlerin çeşitlendirmesi(devlet tahvili, özel sektör tahvillerine ve diğer bilanço dışı ürünler; gayri nakdi krediler, türev ürünler), bankalarda birleşme ile devralmaların artması olabileceği gibi sermaye artırımını desteklemek amacıyla bölünmelerin de öngörülmesi, sektörün karlılığını koruması beklendiği halde bankaların portföyünün diğer alternatif finans kuruluşlarına (faktoring,leasing,

mortgage şirketleri) doğru el değıştirmesi, tüketici finansmanında artış ve Türkiye'de yabancı sermayeli bankalara BDDK'nın el koyabilmesi konuları şeklinde sıralanmıştır.

Bunun yanında çalışmamda yapılan analizler sonucu reel sektör tarafında beklenenler irdelenmiş, buna göre hükümetten ve Merkez Bankası'ndan da talep edilenler öne sürülmüş ve bu kapsamda bankalara verilen çeşitli önerilere değinilmiştir.

Çalışmamda bana yol gösteren danışmanım Sayın Prof. Dr. Seyhun Doğan Hocam ve Sayın Yard. Doç. Dr. Selman Yılmaz Hocam'a gösterdikleri ilgi ve destek için teşekkür ediyorum. Ayrıca, eğitim ve çalışma hayatım boyunca her adımda yanımda olan, destekleriyle bana güç veren değerli aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK FAALİYETLERİ, RİSK YÖNETİMİNDE GENEL BİLGİLER VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

1.1.BANKACILIK FAALİYETLERİ, RİSK YÖNETİMİNDE GENEL BİLGİLER.....	4
1.1.1. Risk Yönetimi Tanımı.....	7
1.1.2. Risk Yönetiminin Önemi, Amacı ve Süreci.....	8
1.1.3. Bankaların Karşılaştıkları Risk Çeşitleri, Ölçme ve Korunma Yöntemleri.....	11
1.2.TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ.....	36
1.2.1. 2001 Krizi Öncesi Dönem.....	36
1.2.2. 2008 Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BASEL I VE BASEL II PERFORMANSI

2.1.BASEL I VE SERMAYE YETERLİLİK RASYOSU.....	57
2.1.1. Basel I Uygulamada İken Bankaların Kredilendirmeye Yaklaşımı.....	59
2.1.2. Basel I Eleştiriler.....	59
2.2.BASEL II'NİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ VE GETİRDİKLERİ.....	61
2.2.1. Basel I'in Eksiklikleri ve Basel II'nin Yenilikleri.....	62
2.2.2. Yapısal Bloklar.....	63
2.2.3. Basel II KOBİ ve Kurumsal Firma Tanımı.....	64
2.2.4. Basel II Kriterleri, Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR), Risk Grupları, Rating ve Fiyatlandırma.....	69
2.2.5. Basel I ve Basel II Uygulamasında Kabul Edilen Teminatlar.....	76
2.2.6. Basel II Uygulamaları Çerçevesinde Firmaların Karşılaştıkları Zorluklar.....	77
2.3.BASEL I - BASEL II KARŞILAŞTIRMASI.....	87
2.3.1. Basel I ve Basel II Kriterleri.....	87
2.3.2. Türk Bankacılık Sektörü BASEL II Risk Yaklaşımı Uyum Süreci.....	90
2.3.3. Basel II'nin Başarısı: Avantajlar ve Eleştiriler.....	91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BASEL III SÜRECİ: BASEL II VE BASEL III'ÜN
KARŞILAŞTIRILMASI

3.1.BASEL III.....	95
3.1.1. Basel III'ün Ortaya Çıkış Süreci ve Nedenleri.....	95
3.1.2. Basel III Amaç ve Kriterleri.....	97
3.1.3. Basel III Temel Prensipler.....	99
3.1.4. Basel III'ün Getirdikleri.....	102
3.2.BASEL III'E GEÇİŞ DÜZENLEMELERİ,	
BASEL III UYGULAMA TAKVİMİ.....	106
3.3.BASEL III'ÜN EKONOMİYE ETKİLERİ.....	111
3.3.1. Basel III'e İlişkin Eleştiriler.....	111
3.3.2. Reel Sektör, KOBİ'lerin Endişesi.....	114
3.4.BASELII-BASEL III KARŞILAŞTIRMASI.....	115

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ
KAPSAMINDA BASEL III KRİTERLERİ VE TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜNE MUHTEMEL ETKİLERİ

4.1.MEVcut DURUM ANALİZİ.....	117
4.2.BDDK GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELERİ.....	126
4.3.BASEL III SONRASI GENEL BEKLENTİLER,	
TALEP VE ÖNERİLER.....	131
4.3.1. Bankalar Tarafında Beklenenler.....	131
4.3.2. Reel Sektör ve KOBİ'ler Tarafında Beklenenler.....	138
4.3.3. Bankalara Öneriler.....	138
4.3.4. Hükümetten Beklenenler ve	
Merkez Bankası'ndan Talep Edilenler.....	141
SONUÇ.....	144
KAYNAKÇA.....	148

TABLULAR LİSTESİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Risklere İlişkin Olası Durumlar	8
Tablo 2: Türk Bankacılık Sistemi Risk Dağılımı	13
Tablo 3: Türkiye'de Banka ve Şube Sayılarının Gelişimi (1945-2012)	41
Tablo 4: Basel I - Kredi Riski Ağırlıkları	58
Tablo 5: Basel II'de Firma Sınıflandırmaları	65
Tablo 6: Basel II Sermaye Yeterlilik Rasyosu	70
Tablo 7: Basel II Risk Grupları	71
Tablo 8: Basel II Derecelendirme	72
Tablo 9: Basel I-Basel II Karşılaştırması	88
Tablo 10: Basel III Sermaye Taslağı Düzenlemeleri	106
Tablo 11: Basel III Uygulama Takvimi	107
Tablo 12: Yıllar İtibari ile Türk Bankacılık Sektörü Özkaynak Kalemleri	119
Tablo 13: G20 Ülkelerinde Sermaye Yeterlilik Oranları	120
Tablo 14: Türk Bankacılık Sektörü Beklenen Aktif Büyüklüğü	127
Tablo 15: Türk Bankacılık Sektörü Beklenen Karlılığı	128
Tablo 16: Türk Bankacılık Sektörü Karlılığı Üzerinde En Çok Etkili Olabilecek 5 Faktör	128
Tablo 17: Türk Bankacılık Sektöründe En Fazla Artış Göstermesi Gereken Fon Kaynaklarının % Dağılımı	129
Tablo 18: Bankacılık Sektörü Gelişme Göstermesi Beklenen Faaliyet Alanları	130
Tablo 19: Bankacılık Sektörünün Önümüzdeki 3 Aylık Dönemdeki Muhtemel Risk Kaynakları	130

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik</u>	<u>Sayfa No</u>
Grafik 1: Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Özkaynaklar	118
Grafik 2: Türk Bankacılık Sektörü Yıllar İtibari İle SYR	120
Grafik 3: Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Aktifler	123
Grafik 4: Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Krediler	124
Grafik 5: Türk Bankacılık Sektörü Krediler ve Kredi Kartları	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil</u>		<u>Sayfa No</u>
Şekil 1:	Bankaların Karşılaştıkları Riskler	12
Şekil 2:	Piyasa Risk Ölçüm Sistemleri	15
Şekil 3:	Basel III Sermaye Yeterlilik Oranı	105

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	:	Aynı eser
a.g.e.	:	adı geçen eser
BCBS	:	Basel Committee on Banking Supervision (Basel Bankacılık Denetim Komitesi)
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIS	:	Bank of International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
BRSA	:	Banking Regulation and Supervision Agency (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu)
CA	:	Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin mevcut yaklaşım
CDS	:	Credit Default Swap (Kredi Temerrüt Riski)
CRD	:	Capital Requirement Directive (Sermaye Gereksinimi Yönergesi)
CRM	:	Comprehensive Risk Model
DDY	:	Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
İİE	:	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
DTH	:	Döviz Tevdiat Hesabı
EAD	:	Exposure at Default (Temerrüt Tutarı)
EUR	:	Euro
FSB	:	Financial Stability Board (Finansal İstikrar Kurulu)
GHOS	:	Governors and Heads of Supervision (Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları)
GSMH	:	Gayrisafi Milli Hasıla
IMF	:	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İDD	:	İçsel Derecelendirmeye Dayalı
İDY	:	İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
İRB	:	İnternal Based Approach (Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım)
İRC	:	Incremental Risk Charge (İlave Risk Sermaye Yükümlülüğü)

İSO	:	İstanbul Sanayii Odası
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler
KOSGEB	:	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LCR	:	Liquidity Coverage Ratio (Likidite Karşılama Oranı)
LGD	:	Loss given Default - Temerrüt Halinde Kayıp
M	:	Maturity(Vade)
MC	:	Monte Carlo
NSFR	:	Net İstikrarlı Fonlama Rasyosu
OECD	:	Organization for Economic Cooperation&Development (Ekonomi İşbirliği ve Organizasyonu)
p.	:	page
pp.	:	pages
PD	:	Probability of Default (Temerrüt Olasılığı)
PRET	:	Piyasa Riskine Esas Tutar
RAGNKY	:	Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayri Nakdi Krediler ve Yükümlülükler
RAV	:	Risk Ağırlıklı Varlıklar
RMD	:	Riske Maruz Değer
ROC	:	Return On Capital (Sermaye Getirisi)
RODS	:	Risk Odaklı Denetim Sistemi
QIS	:	Sayısal Etki Çalışması
s.	:	sayfa
SA-SY	:	Standart yaklaşım
SPK	:	Sermaye Piyasası Kurulu
S&P	:	Standart and Poor's
YSR	:	Sermaye Yeterliliği Rasyosu
TBB	:	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	:	Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
TSKB	:	Türk Sınai Kalkınma Bankası
YP	:	Yabancı Para

GİRİŞ

Son yıllarda diğer ülkelerde ve Türkiye’de uygulanan liberal politikalarla beraber, uluslararası entegrasyon, teknolojide hızlı gelişmeler, rekabet düzeyindeki artış, uluslararası kurum ve kuralların artan önemi, gelişmekte olan ülkelerin büyüme çabaları, ulusal düzenlemelerden uluslararası ortak düzenlemelere ve denetime geçiş gibi temel pek çok parametre ortaya çıkmıştır. Bu parametreler, ülke ekonomilerinin birbiri ile olan ilişkilerinde de daha sıkı bağlar oluşturmuş, entegrasyonu güçlendirmiş, dolayısıyla bir ülkedeki herhangi bir olumsuz gelişme diğer ülkeleri de kolaylıkla etkileyebilir hale gelmiştir. Bu nedenle ülkelerin, diğer ülkelerin ekonomik uygulamaları ile de ilgilenmeleri gerekli olup, ekonomik uygulamaların uluslararası ortak standartlara bağlanması gereği ortaya çıkmıştır.

Bankacılık ve finans sektörünün sınır tanımaz bir şekilde büyümesi ve küreselleşmesi üzerine, belirli standartlara uygun olarak çalışması yönünde faaliyetlere girilmiştir. Sektörün global piyasalardaki gelişmelerden daha hızlı etkilenmesi ve bu sektörde meydana gelebilecek potansiyel olumsuzlukların ekonominin tümünü kolaylıkla etkileyebilecek hale gelmesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaya başlamıştır. Bu çerçevede, bankacılık sektörünü dünyada ortak standartlarda birleştirme yönündeki çalışmaları BIS adı verilen organizasyona bağlı Basel Komite yürütmeye başlamıştır. BIS - Uluslararası Ödemeler Bankası, 1930 yılında, uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla ilgili ülkelerin Merkez Bankası başkanlarının katılımı ile kurulmuştur. Bu niteliği ile BIS, bütün merkez bankalarının bankası niteliği taşımaktadır ve 17 üyesi bulunmakta; 6’sı temel üye (ABD, Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere Merkez Bankaları Başkanları)dır. Kalanlardan 6’sı bu üyelerin kendi ülkelerinden seçecekleri ek üyeler ile Hollanda, Kanada, İsveç, Japonya ve İsviçre’nin üyelerinden oluşmaktadır. Basel Komite ise, 1974 yılında G -10 ülkeleri olan Kanada, Japonya, Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD Merkez Bankası Başkanları tarafından kurulmuştur. Basel

Komitesi temel konu olarak bankalarda Risk Yönetimi ve denetime odaklanmakta ve dolayısıyla bankacılık sisteminde bu kültürü oluşturmaya çalışmaktadır.

Bunun sonucunda Basel-I ve Basel-II kriterleri oluşturulmuş ve birçok ülke tarafından benimsenmiştir. Türkiye de, Basel I uygulamasından sonra, Basel-II kriterlerini 2009 yılından itibaren uygulamayı kabul eden ülkelerden biridir. Basel-II kriterleri özellikle bankaların kredi verme şartlarını ağırlaştırmakta ve teminat konusunda işletmelere ağır şartlar getirmektedir. Bu şartları yerine getiren işletmeler daha kolay ve daha düşük faizle kredi bulabilmektedir. Şartları yerine getirmekte zorlanan işletmeler ise krediyi daha çok teminat vermek suretiyle ve doğal olarak daha yüksek faizle alabilmektedirler.

Ancak son dönemlerde uluslararası piyasalarda meydana gelen gerek Basel I, gerekse Basel II düzenlemeleri uygulama sürecinde tüm dünyayı etkileyen bankacılık krizlerinin yaşanması, Avrupa Birliği ülkelerinin (Yunanistan, Macaristan, İspanya gibi) yaşadığı mali bunalımlar nedeniyle borçlarını ödeyemeyecek duruma gelmesi ve bunun gelişmiş ekonomileri büyük ölçüde etkilemesi finans çevrelerini yeni önlemler almaya yönlendirmiştir. Bunun üzerine BIS 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları (GHOS-Governors and Heads of Supervision) mevcut sermaye düzenlemelerini güçlendiren ve 26 Temmuz 2010'da varılan uzlaşmayı onaylayan bir açıklamada bulunmuştur. Bu düzenlemeler, Basel I ve Basel II'deki eksikliklerin giderilmesi için yeni tedbirler olarak olabilecek krizleri engellemek ya da zararı en aza indirmek amacıyla Basel Komitesince "Basel III" uzlaşısı şeklinde adlandırılmış ve Basel II'den sonra bir reform niteliğinde olmaktan çok sermaye ve likidite kalitesinin artırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması gibi önemli ek yükümlülükler getirmiştir.

Bu açıdan bakıldığında Basel II'nin eksikleri, Basel III uzlaşısını ortaya çıkaran nedenler olarak nitelendirilebilir. Ülkemiz açısından da bankaların ve işletmelerin kendilerini artık Basel III kriterlerine hazırlamaya başladıkları görülmektedir. Bu nedenle bu konu oldukça günceldir. Bu çalışmayla Basel I, II ve III kriterleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş, Basel III'ün gerek Türk Bankacılık Sektörü'ne gerekse reel sektöre yansiyabilecek muhtemel etkileri araştırılmıştır.

Bu kapsamda; birinci bölümde, bankacılık faaliyetleri ve risk yönetimi ele alınarak, 2001 Krizi Öncesi ve 2008 Küresel Kriz Sonrası itibarıyla Türk Bankacılık Sektörü'ndeki gelişmeler incelenmiştir.

İkinci bölümde, Türk Bankacılık Sektörü'nde Basel I ve Basel II performansı analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde, Basel III süreci ele alınarak, Basel II ve Basel III uygulamaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise, bankacılık sektöründe risk yönetimi kapsamında Basel III kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörü'ne muhtemel etkileri analiz edilmiştir. Söz konusu etkiler kapsamında çalışmada, banka ve reel sektörde beklentiler araştırılmış ve bu sektörlere yapılan öneri ve talepler değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK FAALİYETLERİ, RİSK YÖNETİMİNDE GENEL BİLGİLER VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde “Risk Yönetimi” kapsamında, bankacılık sektörünün karşılaştığı risk çeşitleri ile bunlardan korunma yolları ile ilgili modeller ve çözümler ele alınmıştır.

1.1.BANKACILIK FAALİYETLERİ, RİSK YÖNETİMİNDE GENEL BİLGİLER

Bankacılık açısından risk, bankanın zarara uğrama olasılığıdır. Bankalar işlemlerinin etkin biçimde gerçekleştirilmesi için piyasa bilgilerinden yararlanarak nakit akışı yaratmak amacıyla bilançolarındaki finansal enstrümanları kullanırlar ve riskleri dengeli pozisyon uygulama stratejileri ile minimize ederler. Türk finans sisteminde bankalar çok büyük bir payı ellerinde bulundururken, üstlendikleri fonksiyonlara bağlı olarak da ekonomide son derece önemli misyonları vardır. Bankalar faaliyetleri gereği ağırlıklı olarak yabancı kaynakla, başkalarının parasıyla çalışmaları ve daha riskli alanlarda faaliyet göstermeleri sebebiyle kamuya karşı sorumlulukları önem arz etmektedir. Bu bağlamda bankalar için “Risk” ve “Risk Yönetme” kavramları öncelikli olup daha dikkatli risk ölçümlerinin yapılması, riskten kaçınmak için daha yeni tekniklerin korunması gerekmektedir¹. Ayrıca son dönemlerde Uluslararası Ödemeler Bankası(BIS) bünyesinde konuya ilişkin düzenlemeler yapılmış olup, Türk Bankaları da bu düzenlemelere uymak durumundadır.

¹Genel Bilge, “Risk ve Belirsizliğe Giriş”, (Çevrimiçi) <http://www.genelbilge.com/risk-ve-belirsizlige-giris.html/>, 30 Ekim 2011.

Günümüz dünyasında finansal sektör içerisinde yer alan bankaların sahip oldukları öz kaynaklarına karşılık bilanço içi ve bilanço dışı risk ağırlıklı varlıkları bulunmaktadır. Bankacılık denetim otoriteleri komitesi olan 'Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi' uluslararası boyutta faaliyet gösteren bankalara asgari % 8 sermaye yeterliliği oranını 1988 yılında tavsiye etmiştir. Böylece krizlere karşı bankaların dayanıklılığını artırmak üzere, banka sermayesinin risk ağırlıklı varlıklara oranını ifade eden sermaye yeterlilik rasyosunun asgari % 8 olması standart bir ilke olarak sunulmuştur². Bu sayede herhangi bir bankanın sahip olduğu varlıklar nedeniyle üstlendiği risklere karşı söz konusu bankanın sermayesi doğrudan bir güvence sağlamaktadır. Bankalarca toplam risk ağırlıklı varlıkların hesaplanmasında dikkate alınan riskler, Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nce zaman süreci içerisinde sürekli gözden geçirilerek geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Türk Bankacılık Sistemi'nin "Risk Kültürü"ne bakış açısı kapsamında bazı eksiklikler olduğu saptanmıştır, bunlar sırasıyla³;

-Risk yönetimi sistemleri ve Basel II ile ilgili Banka üst yönetimlerinin zamanında yeterince bilgilendirilememesi,

-Uluslararası standartlara uygun risk ölçüm modellerinin uygulanmasının yüksek bir maliyet gerektirmesi,

-Riskler belirlenerek ölçülse bile, bu risklerin etkisini azaltacak finansal ürünlerin bulunmaması,

-Piyasa koşullarının (derinlik, likidite vs.) risk portföyleri arasında geçişlere ve değişikliklere imkan vermemesi,

-Risk-Getiri dengesini gözeterek risk bağlantılı verileri karar alma sürecinde kullanan etkin bir risk yönetimi kültürünün yerleşmesinin gecikmesi,

²Cenan Aykut, "Basel II Standartları", **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, Sayı:30, 2008, s.5-9.

³A.Nejat Yüzbaşıoğlu, "Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi", **BDDK Risk Yönetimi Konferansı**, İstanbul, 2003, s.17-35.

-Risk Yönetimi faaliyetlerinin, İç Kontrolü ve Teftişi engelleyici değil destekleyici bir yapı olarak kurulamaması gibi konular şeklindedir.

2000'li yıllarla birlikte Türk Bankacılık Sektörü'nün en önemli gündem maddeleri arasına giren "Risk Yönetimi" önemini gün geçtikçe arttırmakta bu bağlamda Türk Bankacılık Sistemi, Basel kriterleri çerçevesinde "Risk Yönetimi" sürecini başlatmış olup, yeni Basel uygulamalarına geçiş için gerekli düzenlemeleri yapmaktadır. Bankaların esas faaliyeti kredilendirme olduğundan, bankalar özellikle kredi riskinin ölçülmesi ve sermaye yeterlilik düzenlemeleri üzerine konsantre olmuşlardır. Tüm bu gelişmelere rağmen Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel Standartları'na uyum ve risk ölçümünde karşılaştığı bazı sorunlar şu şekilde sıralanabilir⁴:

-Piyasaların yeterince likit ve derin olmaması nedeniyle, getiri eğrilerinin belirlenmesinde yaşanan sorunların, ekonomik istikrar ortamında daha az yaşanacağı ümit edilmektedir.

-Sık yaşanan büyük dalgalanmaların volatilité tahmin yönteminin belirlenmesini zorlaştırması önemli bir sorundur. Yine ekonomik stabilite ve piyasalara güven gelmesi ile volatilité uzun süredir en düşük seviyelere gerilemiştir.

-Menkul kıymet portföyünde taşınan enstrümanların likiditelerinin farklı düzeyde olması nedeniyle enstrüman bazında ayarlamalara ihtiyaç duyulması önemli bir sorundur.

-Normal dağılım varsayımının piyasadaki dalgalanmaları tam olarak yansıtmamasına bağlı olarak risk faktörü bazında ayarlama yapılması gerekliliği vardır.⁵

⁴A.e.

⁵BDDK, Piyasa Riski Ölçüleme Yöntemlerine İlişkin Analiz, Risk Yönetimi Dairesi, Ankara, 2010, s.4-28.

-Piyasa risk faktörlerinin işlenmiş ve filtrelenmiş zaman serileri olarak tek bir kaynaktan sağlanması konusunda sağlıklı veri tabanı oluşturmak gerekmektedir. Bu konuda bazı yerli firmaların çalışmaları mevcuttur.

-Kredi Riskine yönelik çalışmaların henüz çok temel düzeyde olması önemli bir sorundur.

-Gelişmiş ölçüm yöntemi uygulayan banka sayısı yok denecek kadar azdır.

-İçsel Derecelendirme metodolojilerinin geliştirilmesi konusunda bazı bankaların çalışmaları vardır. Fakat, bunların Basel-II standartlarında olup olmadığı konusunda yeterlilik denetimleri tamamlanmamıştır.

-Data sorunu Kredi Riskinde çok daha büyük bir sorundur.

-Basel düzenlemeleri, bankaların müşterileri ile ilişkilerini oldukça etkileyecektir.

-Operasyonel risk konusunda ise, bankalar daha zor durumdadırlar. Basel- II'nin belirlediği çerçevede Oprisk Data toplanması çalışmaları yoğun emek ve zaman gerektirmektedir.

1.1.1. Risk Yönetimi Tanımı

Risk, en basit tanımıyla herhangi bir işleme ilişkin bir kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması nedeniyle ekonomik faydanın azalma ihtimalini ifade etmektedir. Diğer bir tanımıyla risk, potansiyel sorun, zarar veya kaybı gösteren bir kavramdır. Dolayısı ile risk gelecekte oluşabilecek sorunlara ve tehlikelere işaret etmektedir. Riskin en belirgin özellikleri ise tam ve net olarak bilinmemesi, zamanla değişkenlik göstermesi, olumsuz sonuçlar doğurabilir olması ancak aynı zamanda da

yönetilebilir nitelikte olmasıdır. $Getiri/Risk=Değer$, $Risk=Şirketin\ piyasa\ değerinin$ volatilitesidir. Dolayısıyla "Risk Yönetimi" şirkete değer kazandırır⁶.

Tablo 1: Risklere İlişkin Olası Durumlar

1.Oluşma olasılığı düşük/etkisi düşük	Düşük Risk
2.Oluşma olasılığı yüksek/etkisi yüksek	Yüksek Risk
3.Oluşma olasılığı düşük/etkisi yüksek	Yüksek Risk
4.Oluşma olasılığı yüksek/etkisi düşük	Düşük Risk

Kaynak: Genel Bilge, (Çevrimiçi), "<http://www.genelbilge.com/risk-ve-belirsizlige-giris.html/>, 30 Ekim 2011.

Bu çerçevede "Risk Yönetimi" hangi risklerin önemli olduğunun belirlendiği ve bu riskleri azaltabilmek için strateji ve planların geliştirildiği proaktif süreçtir. "Risk Yönetimi" belirsizlikleri ve belirsizliklerin getireceği olumsuz etkileri mümkün olan en alt düzeye indirmeyi sağlayan süreci belirlemektir. Bankacılık temelde riski yönetme faaliyetidir. "Risk Yönetimi" nin amacı ise piyasaların yaşadığı olağanüstü durumlarda bankaların karşı karşıya kalabileceği zarar büyüklüğünü önceden ölçebilmek ve olağanüstü durumlara önceden hazırlıklı olmaktır.

1.1.2. Risk Yönetiminin Önemi, Amacı ve Süreci

Piyasalarda oluşan dalgalanmalar, artan rekabet vb. gelişmeler banka yönetiminin oluşturduğu risk yönetimi sürecinin bankaların güvenli ve istikrarlı bir çalışma ortamı açısından önemini ortaya koymaktadır. Bir ülkede ekonominin dayanıklı olabilmesi için o ülkede sağlam bankacılık sistemi olmalı, dolayısıyla özellikle bankacılık sisteminin oluşacak riskleri minimuma indirip, bu risklerle varlığını

⁶ŞenolBabuşcu,(Çevrimiçi),http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=58:bankalarda-rsk-yoenetm-1&catid=40:ekonomist&Itemid=56, 8 Eylül 2011.

sürdürebilme yeteneğine sahip olması, gerek ekonomik istikrar gerek finansal piyasaların canlılığı açısından çok önemlidir⁷.

Türkiye’de de risk yönetimi uluslararası bankacılık sektöründeki gelişmelere bağlı olarak ekonomik yapı içerisinde önemli gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. Türkiye gibi ülkelerde banka krizlerinin temeline inildiğinde, ülkede mevcut olan makroekonomik dengesizliklerle beraber yetersiz sermaye, iyi bir denetim ve gözetim otoritesinin olmaması ile kötü bir risk yönetimi ortamında gelişen sıcak para hareketlerinin olduğu görülecektir. 2000 yılı bankacılık krizinde yaşanan Demirbank olayında kötü bir risk yönetimi, ülkeden kısa vadeli sermaye kaçıışı sırasında bankanın batmasına sebep olmuştur Diğer taraftan 2003 yılında ortaya çıkarılan İmar Bankası olayı bankacılık tarihine geçebilecek ilginç operasyonel risk örneklerinden birisidir. Burada banka sahiplerinin resmi bankacılık lisansı ile gayri meşru bankacılık yapmaları söz konusu olmuştur. Bu iki olay bize bankacılık sisteminde denetim, şeffaflık ve risk yönetimi konularının ihmal edilemez olduğunu göstermektedir.

1988’de Basel’de toplanan komitenin bankalar için öngördüğü ve Basel I olarak bilinen sermaye kuralları güncellenerek 2004’te yerini Basel II kurallarına bırakmıştır. Basel II’nin amacı, finansal ve operasyonel risklere karşı bankaların rezervlerinde bulundurmaları gereken sermaye miktarıyla ilgili uluslararası bir standart getirmek, böylelikle banka iflaslarına yol açan uluslararası krizleri engellemektir⁸. Ancak risklerin hesaplanması konusundaki eksiklikler Basel II’nin hayal kırıklığıyla sonuçlanmasına yol açmış, küresel krizden bu yana konu üzerinde yeniden çalışılmalara başlanmıştır. Avrupa Komisyonu, 2006’da kabul edilen ve Basel III kriterleri olarak bilinen Sermaye Yükümlülükleri Yönergesi’ni (The Capital Requirements Directive) dört kez gözden

⁷Settor Amediku, “Was Basel III necessary and will it bring about prudent risk management in banking?”, (Çevrimiçi),<http://www.smcuniversity.com/item/was-basel-iii-necessary-and-will-it-bring-about-prudent-risk-management-in-banking.html>, 23 Mayıs 2012.

⁸Aykut, a.g.e., s.3.

geçirmiştir. Mali piyasalarda dünyanın herhangi bir yerinde oluşan kriz diğer ülkeleri de etkilediğinden “Risk Yönetimi” nin önemi daha da artmış, ülkeler ortak hareket etme kararı almışlar, uluslararası piyasaların son derece entegre olduğu günümüzde bu etkilenmeyi en azından daha az riskle kapatabilmek için ülkeler uygulamada ortak olan "Basel Disiplini" adı altında piyasaları belirli kurallarla kontrol altına alıp, risk yönetimini bu şekilde tanımlamışlardır.

Risk Yönetimi'nin amacı, bankanın risk almasını önlemek değildir. Tam tersine bankacılık risk alma işi olduğundan, risk almaktan kaçarak bankayı yaşatmak zaten söz konusu olamaz. Bankacılıkta “Risk Yönetimi”nin iki temel hedefi vardır⁹:

- Bankanın performansını iyileştirmek,
- Bankanın karşılanması ve kabulü mümkün olmayan biçimde büyük zararlarla karşılaşmasını önlemek.

Bankacılıkta riskleri etkin bir şekilde yönetebilmek için “Risk Yönetim Süreci” denen dört temel adımın uygulanması ve takip edilmesi gerekmektedir¹⁰:

i) Risklerin Tanımlanması: Risk Yönetim Süreci'nde özellikle karşı karşıya gelinebilecek risklerin tanımlanması gerekir. Riskler, müşteri profili, faaliyet gösterilen piyasa ve coğrafya çeşitliliklerine göre sektörden sektöre farklılaşır, tanımlanmayan risk yönetilemez.

ii) Risklerin Ölçülmesi: Tanımlanan risklerin ölçülebilir hale getirilmesi, sayısallaştırılma aşamasıdır, oldukça ilerlemiş olmasına rağmen hala gelişime açık bir alandır.

⁹Esin Okay, “Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, Sayı:2, İstanbul, 2002, s.123-133.

¹⁰Neslihan Topçu, "Bankalarda Risk Yönetimi Basel I, Basel II Uygulamaları", *Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2007, s.28.

iii) Uygulama: Uygulama aşamasında ölçülen ve somut hale getirilen risklere karşı, riskten kaçınma, risk azaltımı veya risk transferi, risk yönetim araçları gibi koruyucu tedbirlerin devreye sokulması veya riski üstlenme kararının verilmesi gerekir. Kontrol edilebilir risklerin nasıl azaltılabileceği değerlendirilir ve riskten kaçınmak, riski kısmen veya tamamen devretmek veya riski üstlenmek seçenekleri arasında en uygun olan karar alınır ve uygulamaya konulur.

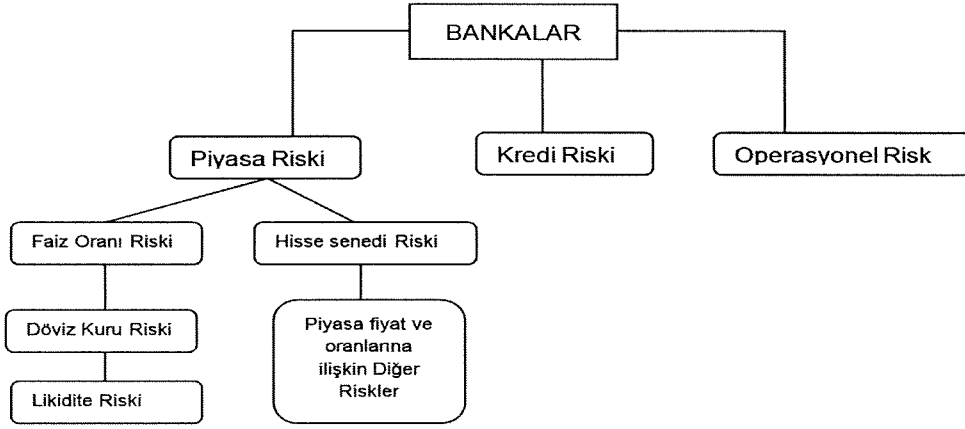
iv) Takip ve Değerlendirme: Takip ve değerlendirme hem risklerin iyi yönetilip yönetilmediğini, hem de risklerin belirlenen sınırlar dahilinde tutulup tutulmadığını tespit ve değerlendirme amacı gütmelidir. Değerlendirme dışı kalan veya resmen tanımlanmamış risklerin bulunup bulunmadığı da süreçte araştırılır. Ayrıca "Risk Yönetim Süreci"nin banka içi denetim (iç kontrol ve teftiş) faaliyetleri ile de desteklenip denetlenmesi gerekmektedir.

1.1.3. Bankaların Karşılaştıkları Risk Çeşitleri, Ölçme ve Korunma Yöntemleri

Bankaların karşılaştıkları riskler, beklenen getirilerden sapma olarak tanımlandığında temel olarak üç kategoride toplamak mümkün olup bunlar sırasıyla Kredi Riski, Piyasa Riski ve Operasyonel Risk olarak belirlenmiştir¹¹. Kredi riski, sözleşme koşullarına göre kredi anlaşmalarındaki nakit akışlarında ortaya çıkan risktir, başka bir deyişle bankanın alacaklarını zamanında tahsil edememesinden dolayı oluşan risktir. Piyasa riski beklentilerden farklılaşan ticari enstrüman ve ürünlerin değerinde meydana gelecek değişimlerde ortaya çıkacak risk kategorisindedir burda bankaların finansal varlık portföyünün değerini etkileyen makro değişkenlerden kaynaklanan riskler yer alır ve buna faiz riski, kur riski, hisse senedi piyasası riskleri de buna dahil edilebilir. Operasyonel riskler ise Kredi ve Piyasa riskleri dışında kalan davranışsal ve çevresel riskler olarak nitelendirilmekte, insan, süreç, system hataları kaynaklı oluşabilecek

¹¹Yüzbaşıoğlu, a.g.e., s.6-29.

riskleri kapsamaktadır. Bu ana riskler ve bu riskleri oluşturan alt risk faktörleri bu bölümde kapsamlı olarak incelenmektedir.

Şekil 1: Bankaların Karşılaştıkları Riskler

Kaynak: M. Barış Akçay - Evren Bolgün, **Risk Yönetimi**, 3. Basım, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.203.

Diğer bir görüşe göre riskler; kredi riski, likidite riski, piyasa riski (faiz, kur ve menkul kıymet riski), operasyonel risk ve sistemik risk olarak beşe, yukarıdaki şema esas alınarak bu çalışmada riskler detaylı olarak dokuz farklı kategoride: **i)Piyasa Riski**, **ii)Sistemik Risk**, **iii) Faiz Oranı Riski**, **iv) Döviz Kur Riski**, **v)Likidite Riski**, **vi)İtibar Riski**, **vii)Karşı Taraf Riski**, **viii) Kredi Riski**, **ix) Operasyonel Risk**(yasal risk, suistimal riski) şeklinde açıklanmıştır.

Finansal istikrarın tam anlamıyla tesis edilemediği ülkelerde kurumsal yönetimin geliştirilmesi suretiyle banka içi disiplinin arttırılması ve daha hassas bir risk yönetimine geçilmesi hedefi ve çabaları; hem banka için yüksek bir özkaynak ihtiyacı ortaya çıkarmakta, hem de banka müşterilerinin de aynı yaklaşımları benimsemelerinin ve borçları karşılığında güçlü özkaynak bulundurulmasının talep edilmesi yönünde baskı yaratmaktadır.

Tablo 2: Türk Bankacılık Sistemi Risk Dağılımı

Banka Sisteminde Risk Dağılımı	%
Piyasa (A/S)	13
Kredi	72
Operasyonel	15

Kaynak: M. Barış Akçay- Evren Bolgün, **Risk Yönetimi**, 3. Basım, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Piyasa riskinin temel çalışma alanı, bankaların alım-satım faaliyetlerine konu olan ürünler üzerinde oluşabilecek risklerdir. Alım-satım faaliyetlerine ilişkin risklerin sınırlanabilmesi için, etkin bir risk kontrolü ile zarar etme potansiyelinin analiz edilmesi ve risklerin yönetilebilmesini temin edecek bir sistemin kurulması gerekmektedir. Finansal ürünler belirlenirken özellikle analitik ve sayısal analizlerin yardımıyla piyasa riski dikkate alınarak banka yapısına uygun modelin oluşturulması ve oluşturulan modelin geriye dönük testlerle denenmesi gerekmektedir. Piyasa riski başlığı altında yer alan riskler, başlıca Genel Piyasa Riski, Faiz Oranı Riski ve Kur Riski olarak ayrılabilir:

- Genel Piyasa Riski

Menkul kıymetler portföyünde veya mali duran varlıklar grubunda bulunan ve şirkete ortaklık veya karından pay alma hakkı tanıyan menkul kıymetlerin(Gelir Ortaklığı Belgesi, Hisse Senetleri, Kar-Zarara Katılım Belgesi, Bağlı Ortaklıklar, Yatırım Fonları, İştirakler, Bağlı Menkul Kıymetler gibi) şirketin dağıttığı temettü veya benzeri gelirlerin azalması nedeni ile veya genel ekonomik durumunda meydana gelen olumsuz gelişmeler neticesinde oluşan fiyat düşmeleri nedeni ile doğan zarar olasılığına hisse senedi fiyat değişim riski denir¹². Piyasa fiyat ve oranlarının volatilitesi, piyasa riski ölçümünün ana omurgasını oluşturmaktadır. Piyasa riskleri, bağımlı ve bağımsız risk grubu olmak üzere incelenebilir. Bağımlı riskler finansal enstrümanların fiyat

¹²Cüneyt Sezgin, Yasemin Tüzün, "Dünyada ve Türkiye'de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları", **Active Dergisi**, No. 17, 2001, s.5.

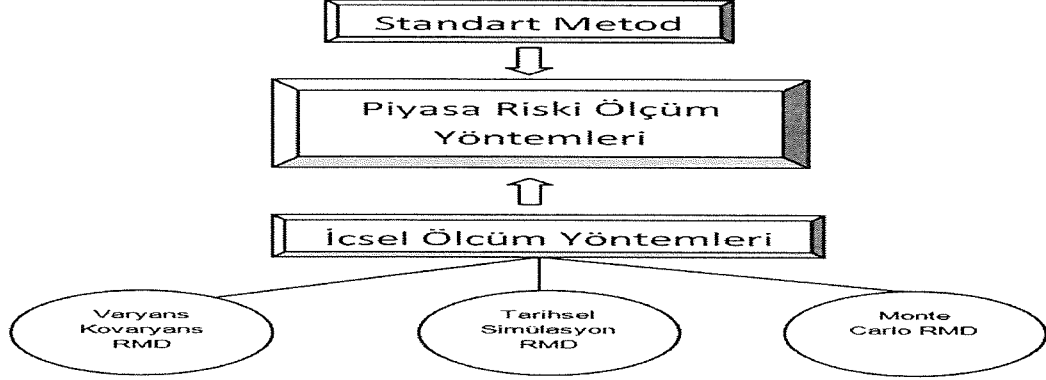
hareketlerinden etkilenen risklerdir. Hisse senedi fiyatları, faiz oranları, döviz kurları ve paritelerdeki değişim bu risk kategorisini etkiler. Bu gruplara dahil olan riskler doğrusal modellerle ölçülebilir. Bağımsız riskler ise, diğer geri kalan risk gruplarını içermektedir. Temelde volatilité ya da dengeli (hedged) pozisyon risklerini ve doğrusal olmayan risk gruplarının ölçülmesini kapsamaktadır¹³.

Belirtildiği üzere piyasalarda oluşan dalgalanmalar sonucunda faiz oranlarının değişmesi hisse senetlerinin fiyatlarını da etkileyecek, bankalar portföylerinde buldukları hisse senetlerinin fiyat değişim riskine maruz kalacaktır. Piyasada fiyat değişimini etkileyen pekçok "sistemik risk" bulunmakta, bunlar daha çok beklenmedik ekonomik olaylar olarak betimlenebilir, nedenleri sayılabilir ancak ölçülemez. Bunlar; yatırımcının gelir düzeyinin azalması, faiz oranlarının yükselmesi ve bu sebeple yatırımcı tasarruflarının faiz gelirli menkul kıymetlere yatırılması, finansman artışı sebebiyle firma karlarının düşmesi akabinde hisse senedi fiyatlarının da düşmesi, diğer siyasi ve politik beklentiler olarak sıralanabilir. Fiyat değişim riskini oluşturan sistematik olmayan riskler ekonomik olaylardan çok ihraççının kendi içinde oluşan değişikliklerden dolayı ihraç ettiği menkul kıymet fiyatlarında oluşan değişikliklerden oluşmaktadır. Burada ortaya çıkan risk, firmanın kendi içinde meydana gelen olumsuzlukların çıkarmış olduğu menkul kıymetlerin fiyatına yansımadır.

Günümüzde büyük ölçekli ticari bankalar, yatırım bankaları çeşitli piyasa risk modelleri geliştirmişlerdir. Bunlar temelde Standart Model ve İçsel Model olarak iki temel başlık altında toplanabilir. Bankalar ve Finansal Kurumlar uzun süre Piyasa Risklerini önerilen bu Standart Metod'la ölçmüşler ancak bu ölçümün statik bir yapısının olması ve her kurum için aynı standartları uygulaması nedeniyle İçsel RMD modellerinin de belirlenen şartlara uyması halinde kullanılabileceği belirtilmiştir. RMD- Riske Maruz Değer; elde tutulan bir portföy ya da varlığın değerinin faiz oranlarında,

¹³M. Barış Akçay - Evren Bolgün, **Risk Yönetimi**, 3. Basım, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.204.

döviz kurları ve hisse senedi fiyatlarındaki volatiliteler sonucu maruz kalabileceği en yüksek zararı belli bir zaman dilimi ve belli bir olasılık seviyesinde ifade eden muhtelif sayısal yöntemlerle tahmin edilen değerdir. RMD, bir portföyün piyasa risklerine bağlı belli bir dönem boyunca belli olasılıkta kaybedebileceği en yüksek değerdir¹⁴. 2010 yılına kadar Türkiye’de piyasa riski ölçümü için resmi olarak “Standart Metod” kullanılmaktaydı. Fakat BDDK, bankaları içsel model geliştirmeleri için teşvik etti. Türkiye’de piyasa riskinin ölçümünde tüm bankaların standart metodu tercih etmelerinin sebebi, volatiliteye bağlı olarak kullanılan içsel modele göre 2-3 kat daha düşük sermaye gereksinimi hesaplamasıdır. Ancak, piyasa volatilitelerinin son zamanlarda gelişmiş ülke seviyelerine yaklaşması nedeni ile içsel piyasa risk ölçüm modelleri kullanılmaya başlanmıştır. Zira risk ölçümünde, statik volatiliteler varsayımı altındaki bir modelin finansal hareketleri hesaplamada gerçekten ne kadar uzakta olduğu bilinen bir gerçektir¹⁵.

Şekil 2 :Piyasa Riski Ölçüm Yöntemleri

Kaynak: M. Barış Akçay, Evren Bolgün, **Risk Yönetimi**, 3. Basım, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.209.

¹⁴Philippe Jorion, **Value at Risk: New Benchmark for Controlling Market Risk**, Irwin Professional Pub., New York, 1997, s.2.

¹⁵Akçay-Bolgün, a.g.e., s.216.

Piyasa riskinde içsel ölçüm yöntemlerinde büyük ölçüde (%75-%100) uyumlu olan bankaların oranı %90'dır. Piyasa risklerinin ölçümünde bankaların tamamına yakını içsel modeller kullanmakta, stres testleri uygulamakta, analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmakta ve sektörün %83'ü yasal sermaye hesaplamalarında içsel model kullanımını planlamaktadır¹⁶.

İçsel ölçüm yöntemleri içinde¹⁷;

i) Tarihi Simülasyon: Portföyün riskini hesaplamak için standart sapma veya korelasyon hesaplamaya gerek yoktur. Bu yöntemin olumsuz yanı %5 VAR bulunurken en fazla geçmiş 500 günün verileri kullanılması ve daha eski verileri kullanmanın mümkün olmamasıdır.

ii) Riskmetriks Modeli: Piyasanın mevcut koşulları değiştiği zaman finansal kuruluşun veya bankanın potansiyel kayıplarının hesaplanmasıdır.

iii) Monte Carlo Simülasyonu: Tarihi Simülasyonun olumsuz yanlarından etkilenmemek için yapılmıştır. Bu simülasyon ile finansal kuruluşun maruz kaldığı piyasa riskinin ölçülmesi için en başta döviz kurundaki değişikliklerin tarihi varyans-kovaryans matrisinin hesaplanması gerekir. Bu matris iki simetrik matrise ayrılarak çeşitli senaryolar oluşturulmaya çalışılır.

- Sistemik Risk

Bu yaşanan krizler ve bu krizlerin sistemik risk etkisi ile (contagion effect) diğer ülke ve ekonomilere de kolayca sıçrayabilmesi yaşanan krizlerin en önemli özelliğini oluşturmuştur. Son tecrübeler, bir ülkede yaşanan önemli ekonomik ve finansal sorunların sadece o ülke sınırları içerisinde kalmadığını, yaşanan krizin boyutuna göre

¹⁶BDDK, **Bankacılık Sistemi Basel II İlerleme Raporu**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2012, s.8.

¹⁷Z. Tunç Aלוğlu, "Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri", **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2005, s.39-40.

ticaret kanalları ile diğer ülkeleri etkisi altına aldığını göstermiştir. Sermayenin serbest dolaşımı, sıcak paranın gelişmekte olan ülkelerin finans sistemlerine rahatça girip çıkabilmesi de özellikle bu ülkelerin finansal yapılarının daha kırılgan olması sonucunu doğurmuştur. Bu tür sorunların çözümü için önlem alınması ve yasal bariyerlerin uygulamasının da aslında yeterli ve önleyici olmadığı uygulamada görülmüştür.

- Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski en genel tanımıyla bankaların ürünlerinin faiz oranlarında meydana gelen değişimlerden dolayı banka karında olası düşüşleri ifade etmektedir. Yani faiz riski, faiz oranlarında oluşan ters yönlü hareketler nedeniyle bankanın pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar ihtimalini ifade eder. Örneğin bankaların alım-satım hesaplarında izledikleri faiz getirili menkul kıymetler ile faizlerdeki oynamalara reaksiyon gösteren türev enstrümanların piyasa faiz oranlarındaki değişiklikler nedeni ile değer kaybetmesi sonucunda zarara uğrama ihtimalidir¹⁸.

Daha geniş bir ifadeyle faiz oranlarındaki değişiklikler nedeniyle bankaların planlanan nakit giriş değerlerinde düşüşler - nakit akımlarında ortaya çıkabilecek aksaklıklar, olası gelir kaybı, özkaynak değer kaybı gibi sonuçlar ortaya çıkaran risklerdir¹⁹.

Faiz riski ile karşılaşan banka varlık ve yükümlülük arasında vade uyumsuzluğu ile karşı karşıya gelebilir. Yani faiz riski sadece faiz oranlarındaki hareketlerden değil, bankanın bilançosundaki varlık ve yükümlülük kalemlerinin vade uyumsuzluklarından da kaynaklanabilir. Bilindiği üzere, bankalar daha çok kısa vadeli fonları toplamakta ve

¹⁸A.e., s.34.

¹⁹TBB, **Faiz Riski Yönetim Prensipleri**, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 1997, s.6.

bunları daha uzun vadeli olarak plase etmektedir. Bankaların aldıkları kaynağa ödedikleri faizle plase ettikleri yerden aldıkları faiz oranı arasındaki fark da kaba olarak bankanın marjını oluşturmakta, bankalar genelde bu işlemi sabit faiz oranları üzerinden yapmakta, yani faizler işlemin yapılması anında belirlenmekte ve sonuna kadar değiştirilmemektedir. Böyle bir durumda kredinin vadesi gelmeden piyasada faiz oranlarında bir yükselme sözkonusu olsa banka kısa vadeli kaynaklarını yenilerken yeni faiz oranlarını uygulamak zorunda kalırken kredinin faiz oranını değiştiremeyecek, dolayısıyla piyasadaki daha maliyetli borçlanıp, fonu daha ucuza kullanırmak durumunda kalacak, ve eğer banka faiz oranlarındaki bu harekete karşı bir önlem almadığı için karı azalacak veya zarar edecektir ki ülkemiz bankalarının aktiflerinin ortalama durasyonu 1-3 yıl arası pasiflerin ortalama vadeye kalan süresi ise 60-90 gün arasındadır²⁰. Bu durum da yukarı yönlü kısa vadeli faiz hareketleri önemli zararlar ortaya çıkarabileceğinin göstergesidir. Böyle bir durumda ilk akla gelen önlem işlemlerin değişken faizli olarak yapılmasıdır, bu genel olarak doğru bir uygulama olmakla birlikte bankalar zaman zaman değişken faizli işlemlerinde de faiz oranı riskine maruz kalabilmektedir. Değişken faiz oranlı işlemler piyasalardaki faiz oranı değişimlerine paralel olarak değişim gösterirler. Ancak bu değişim her zaman piyasadaki değişimle aynı oranda olmayabilir ve banka açısından bir risk oluşur. Piyasadaki faiz oranı değişimlerinin banka faiz oranlarına farklı faiz esneklikleri nedeniyle aynı düzeyde yansımaması sonucu banka faiz marjında olası düşüşler ve karlılığın olumsuz etkilenme ihtimali değişken faiz oranlı işlemlerde de mevcuttur.

Faiz oranı değişim riski faize duyarlı tüm kalemlerde ortaya çıkabilir. Örneğin başka şirketlerin borçlanma senetlerini satın alan bankalar, bu yatırımlarından dolayı iki tür riskle karşılaşır; birincisinde, borçlanma senedini ihraç edenlerin, ve faiz veya anapara ödemesine kefil olanların kredibilitesinde şirketin kötü yönetimi ve içinde buldukları sektörde olumsuz gelişmeler nedeni ile fiyatları düşebilir. Bu tür düşüş

²⁰Akçay-Bolgün, a.g.e., s.205.

aynı yukarıda belirtilen kredi riski ile benzerlik gösterir. Bu tür risklere "sistemik olmayan" risk denir. Yani borçlanmayı yapanın öznel durumu nedeni ile meydana gelen fiyat düşmesi sistemik olmayan riski oluşturur. Ancak ikincisi; piyasa faiz oranlarının yükselmesi nedeni ile ihraç edilmiş düşük faizli eski menkul kıymetlerin fiyatı düşerse, bu durumda yine faiz oranı değişim riski doğmuştur. Ancak bu nedenle doğan riske "sistemik risk", bu riskin adına da "pozisyon riski" denir.

Bu, satışa müsait finansal yatırımlarda olabileceği gibi, kullanılan ya da kullanılan kredilerde de söz konusu olur. Ancak bazen aktifteki faize bağlı kalemler ile faize bağlı borçlar birbirlerini götürebilir yani nötrleşebilirler. Bankaların bu riskten korunmak adına faiz oranı riskini ölçmede kullandıkları başlıca yöntemler şunlardır²¹:

***Yeniden Fiyatlandırma(Gap):** Bankalar her vade diliminde varlık ve yükümlülüklerin faiz duyarlılıklarına bakarak gap'ları hesaplanmaktadır. Örneğin uzun dönemli sabit orandan bir krediyi, kısa dönemli mevduatla fonlayan bir bankanın, faiz oranları yükseldiği takdirde, hem pozisyonun kaynağın gelecekteki gelirinde hem de kredi değerinde azalma olacaktır. Bu düşüşün nedeni, kredilerin vadesi boyunca nakit çıkışlarının sabit oluşudur. Oysa, fonlamada ödenen faiz değişkendir ve kısa dönemli mevduatın vadesi dolduktan sonra da yükselir.

***Vadeli Model:** 3 koşulu vardır;

- Faiz oranlarında artış (azalış) olduğunda varlık ve yükümlülüklerin piyasa fiyatlarında azalış(artış) olmalıdır.

- Sabit faizli varlık ve yükümlülüklerin vade süresi uzadıkça faiz oranındaki artış daha büyük azalışa neden olur.

²¹TBB, a.g.e., s.21-29.

- Faiz oranları arttıkça daha uzun vadeli menkul kıymetlerin piyasa değerleri azalan oranda artacaktır.

***Süre (Duration) Modeli:** Diğer ikisinden daha etkilidir çünkü burda varlık ve yükümlülüklerin vadeleri dahil vade boyunca tüm nakit akımları hesaplanmakta, bu kapsamda Duration modeline göre;

- Süre analizi modelinde duration sabit getirili(faiz oranı) varlık ve yükümlülüğün vadesi ile artmakla beraber duration azalan oranda artmaktadır.

- Duration azaldıkça getiri artar

- Kuponlu ya da faiz ödemeli bir menkul kıymetin(security) faiz oranı ne kadar yüksekse duration o kadar düşüktür.

- **Kur Riski**

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesinden bu yana bankalar açısından en çok üzerinde durulması gereken risk türü haline gelmiştir. "Kur riski" yada "Yabancı Para Pozisyon Riski" bankaların bilançoları içinde YP oluşturdukları pozisyonlara bağlı olarak, döviz kurlarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle uğrayabilecekleri gelir kaybı ve buna bağlı oluşacak olumsuz durumlardır²². Bankaların üstlenmiş oldukları kur riski, tanımında da açıklandığı üzere bankanın karlılık, özkaynaklar ve nakit akımları üzerinde etkili olup, gelir tablosuna yansımaktadır.

Bir bankanın YP cinslerinden aktif ve pasifinin durumuna YP pozisyon denilmekte olup bu; Denk pozisyon, Açık(kısa) pozisyon, Kapalı(uzun) olarak üç tipte bulunabilmektedir. Kur Riski, banka bilançosunda yabancı para aktiflerin, yabancı para

²²Ahmet İncekara, **Bankacılık ve Finansal Kurumlar**, İktisadi Araştırmalar Vakfı İşletmesi, Yayın No:3, İstanbul, 2011, s.78.

pasiflerden az olması durumunda yüksektir, buna "Açık Pozisyon", tersi duruma ise "Kapalı Pozisyon" adı verilir²³.

Bankanın beklentileri, gelecekte YP kaynaktan fonladığı TL kullandırmaların değerinin YP kaynağın kapanış günü itibariyle TL kur karşılığında büyük olacağı yönünde ise "Açık Pozisyon" taşır. Diğer bir ifade ile banka gelecekte TL'nin YP karşısındaki değer kaybı oranının bankanın o kaynağı TL olarak kullandırımından sağladığı gelir oranından daha düşük olacağını beklemektedir. Buna karşılık Bankanın beklentileri gelecekte TL kaynaktan fonladığı YP kullandırmaların gelecekteki değerinin cari kurla TL karşılığının TL kaynakların gelecekteki değerinden büyük olacağı yönünde ise "Kapalı Pozisyon" taşır. Diğer bir ifade ile banka gelecekte TL'nin YP karşısındaki değer kaybı oranının bankanın o kaynağı TL olarak kullandırımından sağladığı gelir oranından daha yüksek olacağını beklemekte, bu nedenle hem kur farkından hem de YP kullandırım gelirinden kazanç sağlamak istemektedir. Bankalar bu beklentilerinin gerçekleşmesi durumunda aldıkları pozisyondan kar elde ederken, beklentilerinin gerçekleşmemesi durumunda zarar edeceklerdir.

Bir banka belirli bir dönem için açık yada kapalı pozisyon taşımaya karar vermiş olabilir. Ancak dönem içinde meydana gelen değişimler bankanın pozisyonunda değişiklik yapmak istemesine neden olabilir. Bu durumda banka bilanço içinde yapacağı değişimlerle yada bilanço dışı ürünleri kullanarak pozisyonunda değişim yaratabilir. Banka bilançosunu kullanarak pozisyonunu değiştirmek isterse mevcut pozisyonunun tersine işlem yapmalıdır.

Bankanın kur riskinden sakınmak üzere bilanço dışı kullanacağı enstrüman ise türev ürünlerdir. Bu amaçla özellikle iki taraf arasında yapılan ve gelecekteki bir tarih

²³Yenimakale, "Türk Bankacılık Sektöründeki Riskler", (Çevrimiçi), <http://www.yenimakale.com/turk-bankacilik-sektorundeki-riskler.html>, 21 Eylül 2011.

için belirlenen bir kurdan bir YP'nin satın alınmasına ve diğer bir YP'nin satılmasına yönelik anlaşmayı içeren forward kur anlaşmaları kullanılmaktadır²⁴.

Basel Komitesi'nce "Kur Riski" piyasa riskinin bir alt bileşeni olarak sermaye yeterliliği oranına da dahil edildiğinden, BDDK'ca 2001 yılında çıkarılan Sermaye Yeterliliği Yönetmeliği'nde kur riskini temsilen bankaların net döviz pozisyonu veya açığı "piyasa riskine esas tutar"a dahil edilerek sermaye yeterliliği standart oranının paydasına ilave edilmiştir.

Döviz kuru riski için iki yönlü VAR hesaplanırken, faiz riski, hisse senedi riskleri için tek yönlü VAR hesaplanır çünkü bu enstrümanlarda bankanın uzun pozisyonunun olduğu düşünülür ve faizin yükselmesi veya hisse senedi değerinin düşmesinin banka açısından risk yaratacağı varsayılmıştır. Bunun yanında kur riskinin hesaplanmasında çift yönlü VAR dikkate alınmakta, doların TL karşısında değer kaybetmesi de kazanması da bankanın taşıdığı yabancı para pozisyonuna göre bir risk unsuru olarak ortaya çıkabilir.²⁵

Döviz kuru riskinin ölçülmesinde diğer bir yöntem ise bankanın riske maruz kaldığında net risk tutarının bankanın portföyündeki döviz pozisyonları dikkate alınarak hesaplanan yöntemdir.

$$\text{Net Risk} = (\text{Döviz cinsinden aktifler} - \text{Döviz cinsinden pasifler}) + (\text{Döviz satışı} - \text{döviz alışı})$$

Riskin ölçüldüğü diğer bir yöntem ise döviz volatilitesinin baz alındığı yöntemidir. Ülke parası cinsinden net kur riski, döviz kurundaki volatilitenin arttıkça artar.

²⁴Şenol Babuşcu, "Bankalarda Risk Yönetimi", (Çevrimiçi)
http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=58:bankalarda-rsk-yoenetm-1&catid=40:ekonomist&Itemid=56, 8 Eylül 2011.

²⁵Aloğlu, a.g.e., s.39.

Döviz kurundaki volatilitenin artması ülkenin döviz arz ve talebini etkiler. Döviz talebi arttıkça ya da arz azaldıkça, o döviz cinsi o ülkenin parasının değerini düşürmekte, tam tersi söz konusu olduğunda ise yerel para değer kazanmaktadır.

- Likidite Riski

Likidite en genel anlamıyla bir işletmenin vadesi gelen borcunu ödeyebilme gücünü, likidite riski ise; bir bankanın vadesi gelen mevduat ve diğer yükümlülüklerini karşılamaya yetecek düzeyde nakdinin bulunmaması riskini ifade etmektedir. Bir bankanın varlıkları borçlarını ödemeye yeterli olsa bile bunlar kısa sürede nakde çevrilemeyecek durumda ise likidite riski yüksektir.²⁶ Likidite sıkıntısı çeken bir banka kısa sürede yükümlülüklerini arttırarak ya da aktiflerini makul maliyetlerde nakde çevirerek ihtiyacı olan fonu sağlayamayabilir. Bu nedenle bankalar çeşitli fon kaynaklarına ve yükümlülüklerinin farklı vade dağılımına sahip olmalı ve yeterli miktarda likidite bulundurmalıdır. Likidite riski ile karşılaşan banka ya bu eksik likiditeyi fonlayacak fon ödünç alır ya da aktiflerindeki varlıkları elinden çıkarmaya çalışır. Bankanın yeni bir borç alması olumsuz ekonomik şartlarda faiz riskini de ortaya çıkarabilir. Bununla birlikte bankanın fon sağlayamaması durumunda elindeki varlıkları satması bankanın aktif-pasif dengesi üzerinde önemli etkilere sebep olur. Ayrıca bankanın karşılaştığı likidite riskinin büyük boyutlara ulaşması yani aktifinde yeterince varlık bulunduramaması da bankanın diğer risklerle yüzyüze gelme olasılığını arttırmakta, bankanın likit halde olmaması onu iflase kadar sürükleyebilir, bu nedenle likidite riski tehlikeli bir risktir. Likidite riski kısa vadeli varlıkların değerinin, kısa vadeli yükümlülükler ve ani çıkışlar karşısında yetersiz kalması durumudur²⁷. Likidite riski fonlamanın artması yani fonlama maliyetinin artması anlamına da gelmektedir. Bu da bankanın diğer risklerle karşılaşmasına sebep olur. Likidite riski dinamikleri bir bankanın fon temin ettiği piyasalara, bilançosuna ve mali yapısına göre farklılık arz etse de muhtemel likidite probleminin en yaygın işaretleri arasında, fon maliyetlerinin

²⁶Yenimakale, a.g.e.

²⁷İncekara, a.g.e., s.80.

yükselmesi, rating notunda düşüş, limitlerin veya uygun koşullarda uzun vadeli fon temin etme imkanlarının daralmasıdır.

Bankaların karşılaştıkları likidite riskinin aslında iki önemli nedeni vardır²⁸;

a-Bankanın bilançosundaki aktif-pasif arasında ortaya çıkan uyumsuzluklar/vade uyumsuzluğu veya dengesizlikler likidite riskinin birincil nedenlerinden biri olup esas itibari ile pasif tarafta meydana gelen olumsuz değişimler etkindir. Bankalar, faaliyetleri doğası ülkemizde ve benzer ülke piyasalarında genelde kısa vadeli ve küçük tutarlardaki fonları toplayarak bunları büyük tutarlı uzun vadeli fonlara plase etmektedir²⁹. Bu da aktifin vade yapısının pasif tarafa göre her zaman daha uzun olması sonucunu getirmiş, bu da bankaların ister istemez her daim likidite riskini taşımalarına neden olmuştur.

b-Bankanın piyasalarda yaşanan gelişim ve değişimleri doğru tahmin edememesi veya sağlıklı izleyememesi sonucunda da, bankanın likiditesinde olumsuz gelişmeler ortaya çıkabilmektedir.

Likidite Riski banka müşterilerinin hesaplarındaki paralarını çekmesi yanında bankanın nakit kaynaklarının yer aldığı İnterbank piyasalarına ve veya uluslararası finans piyasalarına girip kaynak sağlayamaması durumunda ise büyüyebilmektedir.

Likidite riskini doğuran temel işlemler; öncelikle vade uyumsuzluğu, aktif kalitesindeki bozulmalar, beklenmeyen kaynak çıkışları gibi pasif tarafta azalmalar, karlılıktaki düşüş ve krizlerdir. Örneğin refinansman riski; bankacılığın temelinde kar elde etme yattığından, bankalar kasalarında para tutmamakta, borçlarını gelen mevduatla ödeyebilmektedirler. Ancak, bazen banka yeteri kadar mevduat toplayamamış olabilir,

²⁸ Akçay-Bolğün, a.g.e., s. 205-208.

²⁹ Şenol Babuşcu, (Çevrimiçi),

http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=58:bankalarda-rsk-yoenetm-1&catid=40:ekonomist&Itemid=56, 8 Eylül 2011.

bu da mevcut ekonomik durum, bankanın itibarı ya da bankanın istememesi üzerine olmuş olabilir, böylece vadesi gelen mevduatın ödenmesi ya da verilen kredinin tahsisinin yapılması için yeteri kadar mevduat toplanamaması durumunda "Refinansman Riski" ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında bankanın mudilerine kullandırmış olduğu kredi faizlerinin ya da anaparalarının geç ödenmesi ya da hiç ödenmemesi yani "Tahsilat Riski" veya piyasada dolaşan bir haber nedeni ile mudilerin çoğunun beklenmedik bir şekilde mevduatlarını çekmeleri de likiditeyi aynı şekilde olumsuz etkileyebilmektedir³⁰. Öyle ki bazı durumlarda, likidite riski nedeniyle bankalar mevduat sahiplerinin ve bankaya borç veren diğer kişilerin ani ve yoğun bir biçimde fonlarını bankalardan çekmelerini önlemek için bu mevduat ve fon sahiplerine yüksek faizler sunmakta, bu da maalesef bankanın yüksek maliyetlerle karşılaşmasına yol açmaktadır.

Bankaların ne kadar likit kaynağa ihtiyaç duyduğunu saptayabilmek de önemli bir husustur³¹. Bu konuda ancak bazı bilanço kalemleri takip edilerek birşeyler anlaşılabilir. Bir bankanın likiditesini sağlayabilmesi için en önemli kaynak bankanın aktifidir, burda bankanın varlıkları en kontrol edilebilir güvenilir kaynak olarak görülmektedir. Diğer likidite kaynakları, toptan veya mevduat, yurtdışından menkul kıymetleştirme ve sendikasyon kredileridir. Bankanın aktifinde likiditeyi destekleyen başlıca kaynaklar para piyasaları ile bankalara yapılan plasmanlardır, yani banka aktifindeki nakit varlıklara özellikle dikkat edilmelidir. Ayrıca banka portföyünde yer alan menkul kıymetler portföyünün de olağan koşullarda nakde dönüştürülebilmekte ancak kriz dönemlerinde gerek ülkemizde gerek uluslararası piyasalarda likidite ihtiyacını karşılamada yetersiz kaldığı saptanmıştır. Öte yandan bankanın pasifine bakıldığında fon yapısının ne tür müşteriden oluştuğu önem arz etmektedir. Bir bankanın nakit taleplerini zamanında karşılayabilmesi hem banka hem de sistem açısından önem taşımaktadır. Bir bankada görülen likidite zafiyeti nedeniyle ortaya çıkan risk sistem içerisinde yer alan diğer bankalara da kolaylıkla yansiyabilir.

³⁰Topçu, a.g.e., s.21-22.

³¹Babuşcu, a.g.e.

Likidite yönetiminde, Likit Aktifler ve Değişken Pasifler dikkate alınarak, boşluk (GAP) analizi bu tür riski yönetmek amacıyla kullanılabilir³². Analiz belirli bir dönemde, faize karşı duyarlı aktifler ve pasifler arasındaki farkı yansıttığından, hem faiz oranı riski hem de likidite riski yönetiminde yoğun olarak kullanılmaktadır. Diğer taraftan durasyon analizi, risksiz getiri oranı değişimi ile hissedarların sermaye üzerindeki etkisini ölçmektedir. Bu yöntem de, finansal pozisyonların bugünkü değerinin ortalama vadeye göre yeniden fiyatlanması esasına dayanmaktadır. Durasyon yöntemi, GAP analizindeki defter değerinin aksine, piyasa değerini ön plana çıkarmaktadır.

Likidite Riski, ikincil piyasalarda yeterli derinliğin sağlanamaması yani işlem hacimlerinin düşüklüğü nedeniyle piyasaların çok sığ olmasından kaynaklanır. İstenildiğinde banka pozisyonlarının likidite edilememesi bu riskin banka için tehlike oluşturabileceğini yansıtmaktadır. Bugün en likit piyasa olan hisse senedim piyasasında bile, ülkemizde likidite krizleri yaşanabilmekte ve çok ciddi değer kayıpları ile karşılaşılabilir. Özellikle tahvil ve bono piyasası hareketleri incelendiğinde, piyasaların zaman zaman sığ olduğu hatta bazı tahvil ve bonoların ihraç sonrasında hiç işlem görmediği belirlenmiştir. Bu nedenle piyasalarda oluşan fiyatların gerçeği yansıtmadığı, pozisyonların bu fiyat ve oranlarla değerlemenin doğru olup olmadığını düşündürmektedir. Likidite riski, fiyat-işlem miktarının fonksiyonu yardımı ile de ölçülebilir. Bu yöntem aynı zamanda piyasa etkisi olarak da bilinmektedir. Derin piyasalardaki pozisyonlar, ufak fiyat etkileri ile kapatılabilirken, sığ piyasalarda işlem yoğunluğu fiyatları etkilemektedir. Geleneksel şekilde likidite riski pozisyon limitleri aracılığı ile kontrol edilmektedir.

Bankaların ve finansal kuruluşların potansiyel likidite riskini değerlendirirken bazı göstergeleri dikkate almaları gerekmektedir; 1) Borçların tasarruf mevduatına oranı,

³²Akçay-Bolgin, a.g.e., s.208.

2) Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Toplam Aktife Oranı, 3)Likit Değerler Toplamı, 4) Kurumsal fonlara(bankalar mevduatı ve alınan krediler) olan bağımlılıktır. Bankaların likidite riskini ölçebilmesi amacıyla kullanılan dört önemli unsur;

- Likidite Rasyoları
- Nakit Akım Tabloları
- Alternatif Finansman Senaryoları(Bankanın olası durumda ortaya çıkabilecek olası likidite ihtiyacı)
- Nakit Akış Tahmini

Banka ve finans kuruluşlarının potansiyel likidite riskini değerlendirirken temel göstergeler; Borçlar/ Tasarruf mevduatı, Kısa Vadeli Yükümlülükler/Toplam Aktif, Likit Değerler Toplamı ve Kurumsal Fonlara(banka mevduatı, alınan krediler) olan bağımlılık rasyoları olup, ayrıca aşağıda yer alan göstergeler de mevcuttur³³:

- Nakit Değerler/Vadesiz Mevduat: Her an çekilebilecek mevduata karşı bankanın ne kadar hazır değer bulundurduğunu gösteren en dar ölçülü rasyodur.

- Likit ve Likide Yakın Değerler/ Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar: 3 ay içinde vadesi gelen veya ödenmesi gereken borçlara ne derece hazırlıklı olduğunu gösterir, bu rasyo "1 ve üzeri"nde olduğu sürece bankanın likit olduğu kabul edilir.

- Likit ve Likide Yakın Değerler/ Ortalama Toplam Aktifler: Ortalama olarak aktiflerin ne kadarlık kısmının likit ve likide yakın değerlere bağlandığını göstermekte, rasyo arttıkça likiditenin arttığı düşünülür. Bir yandan da rasyonun değeri küçüldükçe daha az getirili aktiflerin payının azaldığı, daha çok getirililerin payının arttığı düşünülürğünden bu karlılık açısından olumlu algılanabilir.

³³Kemal Çağatay Şimşek, "Bankacılıkta Risk ve Risk Ölçüm Yöntemleri", Ankara Üniversitesi İşletme Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.128-132.

- Likit Ağırlıklı Aktifler/(Yabancı Kaynaklar+G. Nakdi Kredi ve Yükümlülükler)
- Vadesiz Mevduat/1-3 aylık mevduat ya da /Toplam Pasif Bu oran mevduatın ne hızla ödendiğinin göstergesidir, hız arttıkça likit değerler ihtiyacı artmaktadır.
- Krediler/Toplam Mevduat=Mevduatın Krediyeye Dönüşüm Oranı Kredilerin mevduatla karşılama oranıdır. Oran "1" in üzerindeyse bu kredilerin daha çok diğer kaynaklardan karşılandığını gösterir.
- Krediler/Sürekli Fonlar gibi rasyolar da önem arz etmektedir.

Bir bankanın mevcut likiditesini korumak, likidite riskini önlemek adına kullanabileceği araçlar iç ve dış araçlar olarak ikiye ayrılabilir. Banka içi likidite yönetim araç unsurları³⁴:

- Riskin yansıtılması,
- Riskin yaygınlaştırılması (örneğin kredilere limit uygulayarak büyük montanlı kredi kullanılmaması, dolayısıyla geri dönmeme riskini azaltmak veya geri dönmeyen kredilerin likidite sorunu yaratmasını engellemek),
- Kredi vadelerinin kısa tutulması dolayısıyla likiditenin artırılması,
- Belli bir gruba (örneğin sektör) kullanılan kredilere sınırlamalar getirmek,
- Kaynakların mümkün olduğunca çeşitlendirilmesi (mevduatın yanısıra tahvil çıkarma, varlığa dayalı menkul kıymet, yurtdışı borçlanma vb.).
- Sabit kıymet türü yatırımların mümkün olduğunca az olması,

Banka dışı likidite yönetim araçlarından ilki Merkez Bankası açık piyasa işlemleri piyasasıdır. İkinci yöntem bankalararası para piyasasından yararlanmaktır. İkincil para piyasası olarak adlandırılan bu piyasada bankalar kendi aralarında diğer

³⁴Akçay-Bolgün, a.g.e., s.270-275.

bankalar için belirledikleri limitler çerçevesinde karşılıklı para alışverişinde bulunmaktadır.

- İtibar Riski

Bir bankanın faaliyetlerindeki başarısızlıklardan dolayı ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması sonucunda ortaya çıkar. Banka müşterilerinin ve piyasa katılımcılarının güveninin kazanılması ve muhafaza edilmesi bankalar için önemli olduğundan itibar riski bankaya ciddi hasarlar verebilmekte bu tip risk türüne operasyonel risklerde daha fazla rastlanmaktadır.

- Karşı Taraf Riski

Karşı taraf, kredili işlemdeki borçlu, menkul kıymet ihraç eden taraf ya da garantör olabileceği gibi kurum ile yaptığı sözleşme dolayısıyla bir edimin yerine getirilmesini üstlenen taraf da olabilir³⁵. Tezgahüstü işlemlerde karşı kurum seçimi; Türkiye’de faaliyet gösteren banka veya arazi kurumlarla, yurtdışında faaliyet gösteren ve yasal otorite tarafından kabul edilen uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından yatırım yapılabilir seviyeye denk gelen derecelendirme notu verilmiş kuruluşlar ile sınırlı olacaktır. Kurumun risk ölçümlerinde organize borsalar haricinde yapılacak olan finansal işlemler(türev işlemler) ile ilgili olarak taşınan pozisyonlarının gün sonunda karşı taraf bazında piyasaya göre değerlemeleri muhasebe sistemine entegre olarak çalışan risk yönetimi sistemi tarafından yapılmalıdır. Kurum portföyüne ait ilgili finansal işlemlerin yurtdışında faaliyet gösteren karşı tarafları açısından kredibilitesi, G7 ülkeleri(Almanya, ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Kanada) ve dışındaki ülkeler için farklı bir biçimde uygulanmaktadır.G7 ülkeleri dışındaki karşı taraflar için toplam karşı taraf risk miktarına %10-%15 oranında ekstra bir marj uygulanması yeterli olacaktır. Tezgahüstü finansal işlemlerde eş karşı taraf ile yapılan

³⁵Rym Ayadi, **The New Basel Capital Accord and SME Financing**, The Center for European Policy Studies, Brussels, 2005, s.50,63.

ters yönelik işlemlerde “Netleştirme” (Netoff) esası uygulanması nedeniyle kurum portföyünün toplam karşı taraf risklilik oranında herhangi bir değişikliğe gidilmemelidir. Tezgahestü finansal işlemler öncesinde karşı taraftan işlem limitleri karşılığı kullanılan teminatlar risk azaltıcı bir unsura olarak dikkate alınmalıdır.

- Kredi Riski ve Yönetimi

Bankaların en temel ve önemli faaliyetlerinden biri kredi vermektir. Kredi kavramı genel olarak gerçek ve tüzel kişilere sözleşmeler çerçevesinde verilen borçlar olarak bilinmekle birlikte gerçekte kapsamı çok daha geniştir. Kredi bir bankanın vereceği nakdi krediler ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayrinakdi krediler, satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulundurmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette vereceği ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler ve ortaklık paylarıdır³⁶. Banka yöneticilerinin kredi verirken ödünç alanın kredibilitesini değerlendirip müşteri hakkında doğru karar verebilmesi bankanın hem bilançosunu hem de geleceğini etkilemektedir. Bu bakımdan sektörün karşı karşıya kaldığı en önemli risklerdendir. Kredi riski banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak, yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı, bankanın karşılaştığı durum, bir başka deyişle yapılan plasmanın batma riskidir. Banka kullandığı kredisinin ya anaparasını ya faizini, ya da ikisini birden geri alamayıp zarara uğrayabilir, bu kredi riskidir³⁷. Ancak kredi riski sadece kredi kullandırımında doğmaz. Bankacılık kanununa göre başka şirketlerin piyasaya sürmüş olduğu menkul kıymetlerin satın alınmasında karşı tarafa aktarılan fonlar kredi sayıldığına göre bu menkul kıymetin taşıdığı faiz ve anaparalarının da zamanında tahsil edilememesi durumu da kredi riski yaratmaktadır³⁸. Bankalar açısından

³⁶Topçu, a.g.e., s.22.

³⁷İncekara, a.g.e., s.78-80.

³⁸TBB, **Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler**, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 1999, s.2-6.

kredi riskinin nedeni krediler olmakla beraber, bankanın faaliyetlerine bağılı olarak bilanço dışı hesaplardaki diğerk etmenler de kredi riskine sebep olabilir, bunlar interbank işlemleri, kabuller , ticaret finansmanı, döviz ve swap işlemleri, bonolar, opsiyonlar, vadeli işlemler, garanti ve kefaletler de bunlara örnek gösterilebilir.

Kredi riskinin yönetimin amacı, bankanın kullandığı kredilerden geri dönüşü en uygun koşullarda maksimize etmektir. Bankalar bunun için tek tek kullandıkları kredilerin risklerini dikkate alabilecekleri gibi tüm kredi portföylerinin risklerini bir arada izlemeleri mümkündür. Kredi risk yönetimi bir bankanın risk yönetimi için çok önemli bir unsur olup, uzun vadede banka karlılığı ve başarısı için önem arz etmektedir. Kredi riskleri genelde risk dereceleri ile değerlendirilir, riskin 2 boyutu vardır:1)Risk miktarı, riskten dolayı kaybın miktarı, 2) Riskin kalitesi derecelerle ölçülür. Bu dereceler içsel(bankanın kendisi) ya da dışsal(derecelendirme kuruluşlarının verdiği dereceler) olabilir³⁹. Örneğin bankanın elinde derece, sınıflar ve müşterinin eski bilgileri olduğu halde bu kayıp hakkında karar veremeyebilir, çünkü bu kayıp garantiye bağılı olabileceği gibi üçüncü tarafa ya da iflastan sonra varlıkların likiditelerine de bağılı olabilir.

Bir finansal kuruluşun, kredi riskini ölçmek ve kredinin geriye ödeme gücünü saptaması için krediyi alanın geri ödememe riskini ölçmesi gerekmektedir.Finansal kuruluşların bu riski ölçmekte kullandıkları yöntemler birbirine çok benzer, bunlar geri ödememe risk modelleri adı altında toplanıp; 1) Kalitatif Modeller, 2)Kredi Skorlaması(derecelendirmesi) ve 3)Newer Modeller şeklindedir⁴⁰.

Kredi riski kapsamında değerlendirilebilecek diğerk risk türleri; İşlemin Sonuçlandırılmaması Riski, İşlemin Sonuçlandırılma Öncesi Oluşan Risk, Ülke Riski, Transfer Riskidir. Kredi riski yönetimi kredi süreçlerinin oluşturulması, erken uyarı sistemlerinin kurulması, rating ve risk prim sistemlerinin oluşturulması, limitler

³⁹TBB, "Basel II Standartları", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:57, İstanbul, 2006, s.7-33.

⁴⁰TBB, **Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler**, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 1999, s.2-6.

oluşturulması, teminatlar, kredi türev ürünler kullanma ve netleştirme gibi somut uygulamalar yanında kredi riskinin ölçümü, ekonomik sermaye hesaplanması, stres testi ve senaryo analizi yapılması gibi çalışmaları içerir.

Kredi Riski Ölçümü ve Rating Uygulaması; Basel II uyarınca kredi riski için sermaye gereksinimi Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım, Standart Yaklaşım, Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım veya Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlardan biriyle hesaplanabilmektedir⁴¹. Standart Yaklaşım'da kredi derecelendirme kuruluşlarının notları kullanılırken, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda bankanın içsel derecelendirme modelleriyle hesaplanmış olduğu girdiler kullanılmaktadır. Temel ve Gelişmiş IRB Yaklaşımları arasındaki fark bankaların içsel olarak tahmin edecekleri parametrelere ilişkindir. Temel IRB Yaklaşımında bankalarda sadece “Temerrüt Olasılığı” (PD) tahmini yapılırken, Gelişmiş IRB Yaklaşımında PD'nin yanı sıra “Temerrüt Halinde Kayıp” (LGD), “Temerrüt Tutarı” (EAD) ve “Vade” (M) parametreleri de banka tarafından kurulan modeller aracılığıyla içsel olarak tahmin edilmektedir.

Bu kapsamda rating bir borçlanma üzerindeki anapara ve faizin geri dönmeme riskinin belirlenmesi işlemidir. Rating vadelerine göre uzun ve kısa, türlerine göre yerel para ve yabancı para rating olarak sınıflandırılabilir. Genel olarak rating uygulamalarının amacı şunlardır⁴²:

-Firmaların risk derecelerini ölçümleyebilmek suretiyle, banka portföyündeki risk dağılımını Yönetim Kurulu'nun kararları doğrultusunda optimum düzeyde tutmak ve sorunlu kredi ilişkilerini en aza indirmek,

⁴¹Topçu, a.g.e., s.81-86.

⁴²Ozan Cangürel, **BASEL II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği:Türkiye İçin Alternatif Bir Öneri**, Türk Bankalar Birliği, Yayın No:282, İstanbul, 2012, s.99.

-Firmaların risk derecelerinin dönemler itibariyle trendini gözlemlemek ve analiz etmek,

-Firmaları risk derecelerine göre birbirleriyle karşılaştırmak,

-Objektif kriterleri ön plana çıkarmak ve bireysel / kişisel yorumları veya kararları en aza indirmek, sorunlu kredi potansiyeli taşıyan firmaları daha kısa dönemler itibariyle incelemek,

-Risk / getiri perspektifiyle fiyatlamaya yardımcı olmak ve farklı risk dereceleri için farklı fiyatlar uygulayabilmek,

-Üst yönetim açısından detayları tek bir kritere indirgemek,

-Kredilendirme fonksiyonunda görev alan tüm çalışanlar için süreci standardize etmek,

-Kredi riski yönetim fonksiyonu için bir temel teşkil etmek ve ileriki aşamalarda gerekli tarihsel veri setini oluşturmaktır.

- Operasyonel Risk Yönetimi

Son yıllarda tüm sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de yaşanan teknolojik gelişmeler, sunulan ürün ve hizmetlerin sayısındaki artış ve bunların yapısındaki değişimle birlikte beklenmeyen olayların yeni tipleriyle ortaya çıkması, bankaların operasyonlarının sayı ve nitelik olarak değişmesine neden olmuş, bu doğrultuda operasyonel risk yönetimi, risk yönetimi içinde ayrı bir alan olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra kredi ve piyasa riskleri sadece bu riskleri doğurabilecek işlemlerde ortaya çıkarken, operasyonel riskler bankanın her faaliyetinde görülebilmesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır.

Operasyonel Risk firmanın operasyonlarındaki diğer risklerle bağlantısı olmayan ve çeşitli etkenlerle ilişkili olarak ortaya çıkan olaylarla ilgilidir. Bu olaylar bilgisayar

arızaları, yazılımdaki yanlışlıklar, yanlış kararlardan sistem arızalarına, personelin kasıtlı sahtekarlıklarından hatalı işlemlere, doğal afetlerden üçüncü kişilerin yaptığı hırsızlıklara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu çerçevede operasyonel risk kesin tanımı yapılması zor olan bir kavramdır. Basel Komitesi dökümanlarında verilen tanıma göre operasyonel risk: “Yetersiz ve başarısız içsel süreçlerden, personel ve sistemlerden ya da dışsal olaylardan kaynaklanan, doğrudan veya dolaylı zarar riskidir”⁴³.

Operasyonel riskleri Türk bankaları için en uygulanabilir bir çerçeveye yerleştirerek bir sınıflandırmaya tabi tutarsak dörtlü bir ayrıma ulaşılabilir. Bu ayrıma göre operasyonel riskler⁴⁴:

-Personelden Kaynaklanan Operasyonel Riskler; banka çalışanlarının bilinçli yada bilinçli olmadan yaptıkları ve bankanın zararına yol açabilecek işlemler yer almaktadır.

-Bilgi Sistemleri Kaynaklı Operasyonel Riskler; Bankanın bilgi sistemlerinde iç yada dış kaynaklı etkenlere bağlı olarak meydana gelen aksaklıklardır.

-Dış Kaynaklı Operasyonel Riskler; Bankayla herhangi bir bağlantısı olmayan tamamen dışarıdan gelen etkenler çerçevesinde ortaya çıkan risklerdir. Üçüncü kişilerin bankaya yönelik soygun, kara para aklama, sahtekarlık vb. faaliyetleri yanında, doğal afetler, terör, savaş gibi gelişmeler en önemli dış kaynaklı operasyonel risklerdir.

-Süreçlerden Kaynaklanan Operasyonel Riskler; Bankanın her bir faaliyetini sürdürebilmek amacıyla oluşturduğu iş süreçlerinden ya da organizasyon yapısından kaynaklanan risklerdir.

⁴³BDDK, 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (BASEL II), Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, 2005, s.2.

⁴⁴İlhan Çiftçi, "Basel II Çerçevesinde Operasyonel Risk İçin Sermaye Ayrılması", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.49-56.

Operasyonel Riski Azaltma Uygulamaları: Operasyonel riskin kontrolü ve azaltılması için çok sayıda yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemleri genel olarak ayıracak olursak; operasyonel risk doğuran işlemlerin yapılması öncesinde riskin oluşmasını önleyecek önlemler almak ve iç denetim olarak adlandırdığımız işlemlerin yapılması sonrasında etkin bir denetim mekanizması ile gerçekleşen riskin büyümesini önlemek ve caydırıcı rol oynamaktır.

Operasyonel risklerin giderilmesi büyük ölçüde insana bağlı olduğu için tamamen giderilmesi mümkün görünmemekle birlikte en aza indirilmesi için bazı uygulamalara gitmek mümkündür. Risk azaltma çalışmalarında amaçlanan olayların oluşma sıklığını ve uğranılacak kayıp miktarını düşürmektir. Operasyonel risk türlerine göre riskleri azaltıcı uygulamalar şu şekilde sınıflandırılabilir⁴⁵:

-Personelden Kaynaklanan Operasyonel Risklere Yönelik Uygulamalar; Denetim kalitesinin artırılması, çalışan kalitesinin artırılması ve eğitim, Limit uygulaması, Sigorta, Outsourcing ve dışarıdan hizmet satın almadır.

-Sistem Kaynaklı Operasyonel Risklere Yönelik Uygulamalar; donanım ve yazılım yeterliliği ile bilgi güvenliğinin sağlanmasıdır.

-Dış Kaynaklı Operasyonel Risklere Yönelik Uygulamalar; daha çok yeterli güvenlik önlemlerinin alınması, personelin özellikle sahtecilik konusunda eğitilmesi ve acil durum planı oluşturulması şeklinde görülmektedir.

-Süreç Kaynaklı Operasyonel Risklere Yönelik Uygulamalar; tamamiyle bankanın sahip olduğu iş süreçlerinin uygunluğu ile ilgilidir. Öncelikle bankada yürütülen bütün faaliyetlere yönelik mutlaka yazılı bir iş sürecinin bulunması gereklidir. Böylece bazı işlerin açıkta kalması ve kim tarafından yapılacağı bilinmemesi gibi durumlar önlenmiş olurken, kontrol ve denetimlerde sorumluluğun kimde olması gerektiği gibi sorunlar da yaşanmayacaktır. Bununla birlikte, iş süreçlerinin yapı olarak çok genel ve basit ya da çok karmaşık ve detaylı olmaması, kolay denetlenebilir olması

⁴⁵ A.e.

ve değişikliklere müsait esnek bir yapıda bulunması gerekmektedir. Kredi süreci, mevduat işlemleri süreci, havale işlemleri süreci vb. süreçlerin alt süreçlerinin de incelenerek hataya neden olan ya da olması muhtemel noktaların belirlenerek zayıflıkların giderilmesi risklerin gerçekleşmesini önlemede etkili olacaktır.

Operasyonel risk kapsamında değerlendirilen diğer riskler Mevzuata İlişkin Yetersiz Bilgi Riski, Düzenlemelere uyulmama riskidir. Sonuç olarak, bankalar için önemi giderek artan risk yönetiminin son dönemde yaşanan yurtdışı gelişmeler çerçevesinde öneminin, önümüzdeki dönemde giderek artacağı ve entegre risk yönetiminin daha da ön plana çıkacağı söylenebilir.

1.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

Bu bölümde Türk Bankacılık Sektörü'nün 2001 kriz öncesi, 2008 global kriz sonrasında bugüne kadar olan dönem ele alınmış, kriz dönemlerinde Basel Düzenlemelerinin önemi değinilmiştir.

1.2.1. 2001 Krizi Öncesi Dönem

Bankacılık sektöründe 1945 sonrası dönemde çok sayıda banka kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında devlet müdahalesi sınırları tartışılmış, içsel ve dışsal faktörlerin etkisiyle liberal iktisat politikaları uygulanmaya başlanmıştır⁴⁶. Dış kaynaklar yardımlar sayesinde özel bankacılık canlanmış, 1960 yılına kadar özel bankaların sayısı artmıştır. 1944'de Yapı Kredi Bankası, daha sonra Garanti Bankası, Akbank, Türkiye Kredi Bankası, Tutumbank, Muhabank, Demirbank, Pamukbank, Raybank şeklinde birçok banka kurulmuş olup bunlardan bazıları günümüze kadar gelirken bazıları daha kısa ömürlü olmuştur. 1950'li yıllarda iktisadi büyümenin hızlanması ve enflasyon,

⁴⁶İncekara, a.g.e., s.85-88.

bankacılığı cazip hale getirmiştir. Bu yıllarda yaşanan enflasyon 1936 Bankacılık Kanunu'nun getirdiği banka kurma limitlerini aşındırmış buna bir de ikramiyeler ile mevduat toplamanın kolaylığı da eklenince 1950'li yılların ikinci yarısında spekülasyon iktisadi faaliyetleri destekleyen zayıf yapılı bankalar ortaya çıkmış, 1950'li yıllarda bankaların kar marjının da arttığı gözlemlenmiştir⁴⁷.

İkramiyelerle ilgili olarak özellikle, 1944 yılında Yapı Kredi Bankası'nın kuruluşu önem arz etmiştir. Banka kurulduğu yıl tasarruf mevduatının %90'ı Ziraat ve İş Bankası'na ait olduğundan, yeni kurulan bir özel banka tasarrufları kendisine çekebilmek için, ikramiye uygulamasını başlatmış ve bu ikramiyenin de konut olmasına karar vermiştir. O dönemde konut açığı olduğundan ve konuta talep yüksek olduğundan Yapı ve Kredi Bankası ikramiye olarak ev dağıtmaya başlamış, bunu gören diğer bankalar da ikramiye dağıtarak mevduat toplamaya başlamışlardır. Bu sayede yastık altında saklanan tasarruflar bankalara akmıştır. Artan rekabetle haftalık, aylık, dönemsel, şube açılışlarında ikramiye çekilişleri düzenlenmeye başlamış, bankalar birbirlerinin müşterilerini kapma yarışına girmişlerdir. Bu yakıcı rekabeti önlemek için 1956 yılında Banka İşlerini Tazim Komitesi kurulsa da, bu konuya bir çözüm getirilememiş, bu sürece son noktayı 1958 yılında çıkarılan "Bankacılık Kanunu" koymuştur. Kanun bankacılık sektörünü yeniden düzenleyerek sadece mevduatı koruyucu değil, aynı zamanda iktisat politikası aracı olarak da bankaların önemini vurgulamıştır. Bankaların sektöre giriş ve çıkışlar zorlaştırılmış, banka mevduat ikramiyeleri de bir düzene koyulmuş, "Bankalar Birliği" kurulmuştur⁴⁸.

Bankacılık Kanunu'nun ardından 4 Ağustos 1958'de alınan "İstikrar Tedbirleri", para arzının kısılmasını gerektirdiğinden bankacılık sektöründe sıkıntılar çıkmaya başlamıştır. 1960 Darbesi ile birlikte bankalardaki mevduat çekilişleri hızlandırmış, bazı bankaları etkilemiş, bazı bankalarca verilen krediler de geri dönmeyince, 1960-64 yılları

⁴⁷A.e.

⁴⁸BDDK, **Geçmişten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü**, BDDK 10. Kuruluş Yılı Dönümü Konferansı, Ankara, 2010, s.48,49.

arasında bunların bir kısmı aşamalı olarak tasfiye edilmiştir. 1950-1960 yılları arasında 24 yeni banka kurulmuş, 1960-64 yılları arasında 15 banka tasfiye edilmiştir. 1950-60 yılları arasında istikrarsızlıklar artmış olup, 1960'larda kalkınma politikası çizilmiştir⁴⁹. Kalkınma planları kalkınma bankalarını ve büyük bankaları teşvik etmiş, 1950'li yıllarında görülen iflasların görülmemesi için küçük bankaların birleşerek büyük banka oluşturması teşvik edilmiştir. Banka ikramiye çekilişleri Merkez Bankası kontrolünde devam etmiş, bankacılık sektörüne girişler ve banka faaliyetleri sıkı şekilde denetlenmiştir. Bankalar 1970'lere kadar yine konut vermeye devam etmişler ancak 1975'de ikramiyeler kaldırılmıştır.

1960'larda bankaların bir özelliği de şube sayılarını artırarak mevduat toplamaya gitmeleri olmuş, bankaların şube sayıları zamanla artmıştır⁵⁰. Bu dönemin bir özelliği bu dönemde iki tane yabancı sermayeli özel banka kurulurken özel ve kamusal kalkınma bankalarının da kurulmuş olmasıdır. Kalkınma probleminin yoğun ilgi çekmeye başladığı 1950'li yıllarda "Dünya Bankası" az gelişmiş ülkelere uzmanlar göndererek, en önemli sorunun uzun vadeli kredi eksikliği olduğunu tespit etmiş ve bu ülkelere kalkınma bankası kurmaları önerisinde bulunmuştur.

1950 yılında kurulan Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası (TSKB) ilk kalkınma bankası olarak dünya çapında da kabul edilmiştir⁵¹. Sınâî Kalkınma Bankası bir özel sektör kalkınma bankası olup, bir taraftan Marshall fonlarından Türk özel sektörüne ait fonların özel sektöre kanalize edilmesini sağlamış, bir yandan da Dünya Bankası'nın Avrupa Yatırım Bankası'nın fonlarını özel sektöre aktarmıştır.

1964 yılında kamu yatırımlarının finansmanının sağlanması için Devlet Yatırım Bankası, 1970'lerde Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası gibi devlet kalkınma

⁴⁹ A.e..

⁵⁰ TCMB, *Para Politikası Çıkış Stratejisi*, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara, 2010.

⁵¹ Incekara, a.g.e., s.86.

bankaları kurulmuştur⁵². Bu arada Dünya Bankasının 1970'li yılların başında kalkınma bankaları ile ilgili politikası değişmiş, çoğu zaman ekonomik kârlılık kriterine göre kredilerin dağıtılmasını isterken, sosyal etkenlik kriterini kullanarak kredilerin dağıtılmasını ve sermayenin tabana yayılması politikasını gütmeye başlamıştır. Bölgeler arası eşitsizlikleri azaltacak küçük işletmeleri teşvik edecek bir politikalar geliştirilmiştir, özellikle TSKB bu dönemde bu yönde krediler kullandırmıştır. Ancak 70'li yılların sonlarında dünyada yaşanan ekonomik krizin etkileri ve değişen iktisat politikaları bu gelişime son vermiş, bunun dışında Turizm Bankası gibi özel ihtisas bankaları kurulmuş, bu da 1988 yılında Kalkınma Bankası ile birleştirilmiştir. Devlet Yatırım Bankası 1987 yılında Eximbank AŞ unvanını almış, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası 1988'den sonra Türkiye Kalkınma Bankası olarak faaliyet göstermektedir.

1970'li yıllarda kamu yatırımlarının finansmanının bir plana bağlanamamış olması sonucunda enflasyon artmaya başlamış, gerekli finansman planları yapılamaması sonucunda 1970'li yıllarda bütçe açıkları artmıştır. Emisyon ile finanse edilen kamu yatırımları enflasyona neden olmuş öte yandan ithal ikameci politikaların tıkanması krize sebep olmuştur. 1970'li yılların özellikle ikinci yarısında bunun bankacılık sektörüne yansımaları vadeli mevduatlarda düşüş, vadesiz ve ticari mevduatlarda artışlar şeklinde olmuş, faiz enflasyonun altında kalmış, kaynak dağılımı bozulmuş, yatırımlar altın ve gayrimenkule kaymıştır⁵³.

1970'lerin bir başka özelliği de holding bankacılığı olmuştur. Türk bankalarının 1960'lardan itibaren özellikle ekonomide ve sanayide iştirakleri artmış olduğundan 1970'li yıllarda banka yönetimleri holdinglerce ele geçirilmeye başlanmıştır⁵⁴. Sanayi kuruluş ve işletmeleri, orta ve uzun vadeli kredilerin azlığı ve kredinin pahalı olması gibi

⁵²İncekara, a.g.e., s.86-88.

⁵³A.e..

⁵⁴Rabia Saliha Tutcuoğlu, "Dünyada ve Türkiye'de Bireysel Bankacılığın Gelişim Nedenleri ve Bankacılık Sektörü Açısından Oluşturduğu Riskler", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.8.

nedenlerle banka edinerek kredi ihtiyaçlarını çözmeye yoluna gidilmiş ancak bu durum 1980 sonrasında büyük sorunlara yol açmıştır. Kontrollü bankacılık döneminde nispeten yürütülebilse de 80 sonrası serbest bankacılık döneminde denetimlerin düzenlemelerin eksik kalması ile holding bankacılığı sorunlara yol açmıştır. 1979 yılında az sayıda banka piyasaya egemen olup, sektör oligopolistik bir yapıya sahip olmuş, o dönemde 4 bankanın toplam mevduattaki payı %67, kredilerdeki payı %66, şube sayılarındaki payı %52 olarak belirtilmiştir⁵⁵.

Genel olarak, 1925'den 2011 yılına bakılırsa banka sayısının Türkiye'de çok fazla artmadığını görülebilir. Özellikle 1950 sonrasında şube sayısı artmış, 1970 yılına gelindiğinde özel bankaların şube sayısı kamu bankalarının şube sayısını geçmiştir. 1960 yılında 710 kamu 573 özel banka şubesi bulunurken, 1970 yılında 1193 kamu 1226 özel banka şubesi hizmet vermekteydi. 1930-1980 yılları arasında yabancı sermayeli banka sayısı azalmıştır. Yerel bankaların sayısı azalmış, ulusal düzeyde çok şubeli bankacılık gelişmiştir.

⁵⁵BDDK, a.g.e., s.50.

Tablo 3: Türkiye’de Banka ve Şube Sayılarının Gelişimi(1945-2012)

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Yurtdışı
1945	40	411	-
1950	44	611	-
1955	56	1235	-
1960	59	1759	-
1965	49	1981	2
1970	48	3210	2
1975	43	4425	6
1980	44	5975	9
1985	51	6292	12
1990	67	6468	13
1995	68	6490	19
2000	79	8259	61
2005	45	6555	49
2009	47	8766	53
2010	45	9667	64
2011	44	9760	74
2012	44	9865	74

Kaynak: BDDK, Geçmişten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü, BDDK 10. Kuruluş Yılı Dönümü Konferansı, Ankara, 2010, s.51; BDDK istatistiki verilerinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında iktisat politikalarındaki istikrarsızlıklar bankaları daha çok ülke ihtiyaçları paralelinde gelişmesine yönlendirmiş, özel bankacılık faaliyetleri klasik bankacılık faaliyetleri ile sınırlı kalmış, daha çok kamu sektörünün gereksinimleri Türkiye’de bankacılığın çerçevesini çizmiştir.

Türkiye’de özellikle 1929 Krizi sonrası bankacılık kanunu çıkarılmıştır. 1950’lerde bankacılık alanında sorunlar yaşanmış, yeni bir bankacılık kanunu getirilmiş, kontrollü bankacılık dönemi başlamıştır. 1980 sonrası serbest bankacılık dönemi ve bunun ardından gelen 2000 yılındaki kriz sonucunda da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulmuştur⁵⁶.

⁵⁶ A.e., s.51.

80'li ve 90'lı yıllar dediğimizde ilk akla gelen tüm dünyada liberalleşme ve küreselleşme akımları olup, Türkiye'de bu akıma paralel olarak 1980'li yıllarda liberalizasyon sürecine girmiş, finansal sistemde yapısal değişiklikler uygulamaya konmuştur. Reform niteliğindeki bu yapısal değişiklikler, bankacılık sektörünün ve finansal sistemin gelişmesini, büyümesini ve küresel sistem ile entegrasyonunu sağlamıştır⁵⁷.

'24 Ocak Kararları' yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilirse, Türk bankacılık sektörünün gelişim sürecini günümüze kadar beş dönem çerçevesinde tanımlanabilir⁵⁸;

- 1980 öncesi 'Kapalı Ekonomi ve Devlet etkinliği'
- 1980-1990 yılları arası 'Finansal serbestleşme ve Geçiş Dönemi'
- 1990-2001 yılları arası 'Küresel sistem ile entegrasyon ve krizler'
- 2002-2006 yılları arası 'Yeniden yapılanma ve büyüme'
- 2007-2010 yılları arası 'Küresel finansal kriz ve belirsizlik'

Türk bankacılık sektörünün 1980-1990 yıllarına damgasını vuran temel özellik finansal liberalleşme ve deregülasyondur. Şu anda bizlere çok uzak gelen kavram ve uygulamalar aslında 20-30 yıl öncesinde çok önemli yapısal değişimlerin ilk adımlarını oluşturmuştur. Bunlar sırasıyla şunlardır⁵⁹:

- 1980 yılının Haziran'ında mevduat ve kredi faiz oranları serbest bırakılmış,
- Selektif kredi politikası değişmiş,

⁵⁷Başkent Üniversitesi, " Türk Bankacılık Tarihi", (Çevrimiçi),<http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi18.doc>, 2 Şubat 2012.

⁵⁸BDDK, **Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, Yayın No:280, İstanbul, 2012, s.11-27.

⁵⁹Tutcuoğlu, a.g.e., s.9,10.

-1983-84 yılındaki kararlar ile yurtdışından borçlanma ve döviz tutma izni verilmiş,

-Serbest piyasa için gerekli kurumlar olan, sermaye, para, interbank, döviz ve altın piyasaları açılmış

-1985 yılında yeni bankalar kanunu oluşturulmuş ve bankalar ilk defa tekdüzen muhasebe standartları ve dış denetçilerle tanışmış,

-Kambiyo politikası liberalleşmiş, 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbestleşmiş,

-Yabancı bankaların sektöre girişine izin verilmiş ve banka sayısı artmıştır.

1980-1990 döneminde kurumsal ve yasal düzenlemeler sonucu sektör büyümüş, toplam banka sayısı 43'den 66'ye yükselmiştir⁶⁰. Özel banka sayısı 1980 yılında 19 iken 1990 yılında 25'e yükselmiş, yabancı banka sayısı ise 4'ten 22'ye çıkmıştır. 1980 yılında 21 milyar civarında olan toplam aktif büyüklüğü, 1990 yılında 58 milyar dolar ulaşmış, toplam aktiflerin GSMH içindeki payı %29'dan %38'e yükselmiştir⁶¹.

Bu on yıllık dönem 'yapılanma ve geçiş dönemi'nde yasal düzenlemeler, reformlar, kanunlar, yönetmelikler çıkarılmak istenmiş ancak bunları uygulayacak altyapı olmadığından düzenlemeler kağıt üzerinde kalmış, uygulamalar krizlerle son bulmuştur. Örnek olarak, finansal serbestleşmenin ilk adımı olarak Haziran 1980'de mevduat faizleri serbest bırakılmış, küçük bankalar ve bankerler faiz yarışına girmiş, 1982 yılında banker krizi yaşanmış, bankerlerin ve bazı bankaların iflasına neden olmuştur⁶². Finansal yönden zorlanan bankalara Merkez Bankası destek vermiş ve

⁶⁰Şirin Mutlutürk-Emre İnan, *Türkiye'de Bankacılık Sektörü 1960-2011*, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 2012, s.6.

⁶¹TBB, (Çevrimiçi), http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Tum_Raporlar.aspx, 16 Nisan 2012.

⁶²Tutcuoğlu, a.g.e., s.10.

finansal yük devlet bankalarına yıkılmıştır. İstikrar sağlanıncaya kadar faiz oranları tekrar Merkez Bankası tarafından belirlenmiş ve daha sonra sektördeki en büyük dokuz bankaya faiz belirleme yetkisi verilmiştir.

80’li yıllarda makroekonomik istikrarsızlığın temelinde bu dönemdeki yüksek enflasyon oranı yatmaktadır. Yüksek enflasyon ve ekonomik dalgalanmalar faiz riskini artırmış, kaynak sıkıntısı yaratmıştır⁶³. Bankacılık sektörü genişleyen kamu finansman açıkları ile birlikte yüksek enflasyonun da etkisi ile istikrarlı bir gelişme sergileyememiştir. Az gelişmiş iç borçlanma piyasasına rağmen, bankacılık sistemi iç borçlanmada zorunlu aracı konumuna gelmiştir, faiz ve kredi riski artmıştır. 80’li yıllarda bankaların en önemli fon kaynağı mevduatlardı. Mevduat faizleri enflasyona paralel artmış bankalar artan kaynak maliyetleri ve işletme giderlerini artan kredi faizleri ile karşılamaya çalışırken reel sektöre yönelik düşük maliyetli finansman olanakları olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca enflasyon nedeni ile sektörde reel karlar ve özvarlıklar düşmüştür. Serbestleşme ve yeniden yapılanma haksız rekabet ortamı yaratmış ve özellikle yetersiz özkaynakla çalışan bankacılık sisteminde 1990’lı yılları ‘Küresel sistem ile entegrasyon ve krizler’ dönemi olarak tanımlanmıştır. 90’li yıllarda Türk bankacılık sektörü hızlı büyüme, yenileşme ve küreselleşmenin getirdiği bir çok sorun ile karşılaşmıştır. Bu sorunların başında kronik yüksek enflasyon, artan kamu finansman açıkları ekonomik istikrarsızlığa neden olurken, bunlara politik istikrarsızlık ve çevresel faktörler de eklenmiştir.

Sektör hızlı büyümüş ve küresel finans sistemi ile entegre olacak teknolojik alt yapı ve insan kaynağına kavuşmuştur. 1990 yılında 66 olan banka sayısı 1999 yılında 79’a yükselmiş, ticari bankaların sayısı da 54’den 62’ye çıkmıştır⁶⁴. Kamu bankalarının sayısı 7’den 4’e yabancı bankaların sayısı 22’den 19’a düşerken, özel bankalar 25’ten 31’e yükselmiştir. Sektörel yapı değişmiş kamu bankalarının yoğunlaşma oranı toplam aktiflerde 1980 yılında %45 iken 1990 yılında %34’e düşmüştür. Bankacılık sektörünün

⁶³BDDK, a.g.e. s.55.

⁶⁴Mutlutürk- İnan, a.g.e., s.6.

toplam aktif büyüklüğünün GSMH'ya oranı 1990 yılında %38 iken 2000 yılında 155 milyar dolar ile %77'ye yükselmiştir⁶⁵.

Olumsuz koşulları yine makro, mikro ve yapısal çerçevede ele alırsak, 'crowding-out effect', yani dışlama etkisini çok net olarak görebiliriz. Kronik enflasyon 90'lı yıllarda da sektörü olumsuz etkilemiş, kredi, faiz ve döviz kuru riski artarak devam etmiş, bu risklere likidite ve piyasa riskleride eklenmiştir. Ekonomik istikrarsızlığa siyasi istikrarsızlık ve çevresel faktörler eklenmiş ve piyasa riski bu dönemde bankaları çok olumsuz etkilemiştir. 90'lı yılların politik yapısına bazı örnekler Ortadoğu sorunları Balkan ve Kafkaslar, Körfez Savaşı, Azerbaycan Ermenistan savaşı, Kosova ve Bosna Savaşları ve Filistin'in durumudur. Bölgesel savaflara ek olarak bir de dünyada beklenmeyen gelişmeler olmuştur. 1997 Asya Krizi, 1998 Rusya Krizi, 2000 Latin Amerika Krizi derken Türkiye'de Latin Amerika ile birlikte krize girmiş, ayrıca bir de 1999 yılındaki yaşanan iki büyük deprem, piyasa riskini olumsuz yönde etkilemiştir.

Tüm bunların sonucunda mikro düzeyde bankaların risk algılaması ve stratejileri değişmiştir. Kamu borçlanma gereğinin yüksekliği, yüksek enflasyon ve faiz sarmalı sorunlu kredilerin artmasına ve aktif kalitesinin bozulmasına neden olmuştur. Sermaye hareketlerinin 80'li yılların sonunda serbestleşmesi ile yurtdışından döviz olarak borçlanma imkanı bulan bankalar reel getirisi daha yüksek ve risksiz kamu kesimi borçlanma kağıtlarına yatırım yapmaya devam etmiş, açık pozisyonları tehlikeli boyutlara ulaşmış ve aktif-pasif dengesi bozulmuştur⁶⁶.

Yabancı bankaların sektöre girişi ile sektörde rekabet artmıştır. 1980'li yılların sonları ve 1990'lı yıllarda kamu borçlanma ve deregülasyon politikası fiyat ve fiyat dışı (hizmet kalitesi, ürün çeşitliliği, yapısı, teknoloji, reklam vb.) rekabeti körüklemiş, ürün yelpazesinin genişlemesi ile oluşan potansiyel riskler haksız rekabet ortamı yaratmıştır.

⁶⁵BDDK, a.g.e. s.56-57.

⁶⁶Tutcuoğlu, a.g.e., s.11.

1994 krizi ile uygulamaya geçen sınırsız mevduat güvencesi müşterileri daha fazla getiri sağlayan kurumlara yönlendirmiş ve özellikle küçük ölçekli bankalar yoğun rekabet ortamı yaratarak fon maliyetlerini yükseltmişlerdir. Buna bir de 90'lı yılların ikinci yarısında düşük sermaye ile banka lisansı alma kolaylığı eklenince küçük ölçekli bankaların sayısı artmış ve 1999 yılında banka sayısı 79'a ulaşmıştır⁶⁷. Aslında 80'li yılların sonu ve 90'lı yıllarda hızlanarak yaşanan bu sağlıksız yapının kaynağı; devletin aşırı borçlanma gerekliliği, politikacıların gerek kamu bankaları, gerekse düzenleyici kurumlar üzerinde oluşturdukları baskılar ve çarpık gelişen ekonomik düzen içerisinde bankacılık sisteminin kolaya kaçarak faaliyet gösterme çabasından oluşmaktadır.

Türk Bankacılık Sektörü sağlıksız ve yapay bir büyüme ile 2000'li yıllara geldiğinde tarihinin en derin krizini yaşamıştır. Lokal yapısal sorunlarla yarattığımız 2000-2001 krizi sonrasında başarıyla uygulanan "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" ve etkin bir "Denetleme ve Düzenleme Kurumu" sayesinde Türk bankacılık sektörü başarı öyküsü haline gelmiştir. Son yıllarda yapılan tüm uluslararası konferanslarda Türkiye'nin uyguladığı politikalar ve yasal düzenlemeler gündeme gelmekte ve yükselen piyasalar arasında örnek gösterilmektedir. 2001 Krizi öncesi dönemin ülke ekonomisine maliyeti çok yüksek olmuş ama kriz sonrası dönemde önemli dersler alınmış, kriz sonrası dönemde yapılması gerekenler yapılmıştır⁶⁸.

Türk Bankacılık Sektörüne genel olarak baktığımızda temel karakteristik özellikler açısından üç ana dönemden bahsetmek mümkündür⁶⁹:

i) Yüksek enflasyon dönemi (1980-1999): Bu kapsamda 1980 yılından sonraki bankacılık sektör yapısı incelendiğinde ilk dikkat çeken noktalar arasında aşağıdaki konuların olduğu görülmektedir:

⁶⁷Mutlutürk-İnan, a.g.e., s.6.

⁶⁸TBB, "Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi: TBB'nin Değerlendirme ve Önerileri", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:43, 2002, s.76.

⁶⁹ŞenolBabuşcu,(Çevrimiçi),http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=50:dem-doememde-bankacilar-cn-stratejler&catid=40:ekonomist&Itemid=56, 8 Eylül 2011.

-Enflasyon oranı ve buna bağılı olarak faiz oranları çok yüksektir. (% 100'ler civarında)

-Kamunun borçlanma ihtiyacı çok yüksektir. Bu da reel faizleri artırmaktadır.

-Bankalar “mevduat topla, devlete borç ver” anlayışı ile çalışmaktadır.

-Bankaların açık pozisyonları çok fazla olup, döviz mevduatı ve sendikasyon kredisi ile borçlanmakta, buna karşılık TL'ye dönüp devlete borç vermektedirler.

-Reel faizlerin yüksek olması, devlet iç borçlanma senetlerini cazip kıldığından, bankalar kredi kullandırmamayı tercih etmektedirler. Buna karşılık yüksek faizli kredi verdiklerinde, geri dönüşün zor olacağını düşünmektedirler. Reel sektör de yüksek faize tepki olarak, kredi kullanmamayı tercih etmektedir.

-Yabancı bankalar tek şubeli banka veya şube açarak çalışmayı benimsemektedirler. Bu yöntemi izlemelerindeki, temel gerekçe ise, sahip oldukları yüksek sermaye birikimi nedeni ile mevduat toplamaya ihtiyaç duymamaları, bunun için de şubeye ihtiyaçlarının olmaması, buna karşılık, mevcut yüksek tutarlı sermaye birikimlerini ya başka bankalar kanalı ile ya da tek şubeli örgütlenme gerçekleştirerek devlet tahvili, hazine bonosu alma faaliyetlerini gerçekleştirmek istemeleridir.

-Banka sayısı dönem boyunca artış eğilimdedir. 1980 yılında 44 olan banka sayısı, 1999 yılında 81 olmuştur.

-Faiz dışı giderler (işletme ve personel giderleri) çok yüksektir. Fakat, faiz giderleri de yüksek olduğu için, faiz dışı giderlerin toplam giderler içindeki payı düşük kalmakta, bankaların bu gider grubunu fazla önemsememelerine neden olmaktadır.

-Bankalar yüksek kar marjı ile çalıştıkları için, karları çok yüksektir. Ancak, bu karları ile özkaynaklarını yeterince desteklememektedirler.

ii) Yüksek enflasyondan düşük enflasyona geçiş dönemi (2000-2009):
Dönemin başında arka arkaya iki kez kriz atlatılmasına rağmen, dönem boyunca

enflasyonu düşürmeye yönelik ekonomik politikaların uygulamaya konulduğu görülmektedir. Dönemin karakteristik gelişmeleri ana başlıklar halinde aşağıdadır⁷⁰:

-Bireysel krediler ve işletme bankacılığı önem kazanmaktadır.

-Kar marjlarında, önceki döneme göre daralma sözkonusudur.

-Daralan kar marjları faiz dışı giderlerin önemini ön plana çıkarmıştır.”Mevduat topla, devlete borç ver” stratejisinden “mevduat topla, kredi ver” stratejisine geçilmektedir. Devlet iç borçlanma senetlerinin aktif içindeki azalmakta, kredilerin oranı artmaktadır.

-Yabancı bankalar kredi vermek amacıyla çok şubeli bankacılığı geçmekte, yerli bankalarla ortaklıklar ve/veya satınalmalar(birleşme, tasfiye, fona devrolma) artmaktadır bu da banka sayısını gün geçtikçe azaltmaktadır.

- Faiz oranlar genel trend olarak düşme eğiliminde olup, ürün çeşitliliği ve rekabet artmaktadır.

Bu gelişmeler doğrultusunda bankaların önümüzdeki dönemde uygulaması beklenen temel stratejileri şunlar olabilir⁷¹:

-Risk yönetimine önem vermek: BASEL II düzenlemeleri kapsamında kar marjlarının daraldığı ve bankaların krediye yoğunlaştığı ortamda, risk yönetimi büyük önem kazanmaktadır. Geçiş dönemi boyunca, özellikle faiz oranı ve likidite risklerine maruz kalmamak için, pasifte ürün çeşitliliğini artırarak, ipotekli borç senedi, varlığa dayalı menkul kıymet, banka tahvili vb ürün uygulamalarına geçilmelidir.

-Özkaynaklar güçlendirilmelidir: BASEL II düzenlemeleri kapsamında banka riskliliğini azaltmak için özkaynaklar artırılmalıdır.

⁷⁰BDDK, a.g.e., s.88.

⁷¹A.e., 89-97.

-Bilançoyu büyütmek: Kar marjlarının daraldığı için, karlılığı artırmanın tek yolu aktif ve pasifi büyütmektir. Bu da ancak, pazar payını artırmak veya birleşmelerle mümkündür.

-Doğru maliyet tespiti ve fiyatlandırma yapılmalıdır: Düşen kar marjları nedeniyle, hem doğru maliyet tespiti hem de doğru fiyatlandırma önem kazanmaktadır.

-Faiz dışı gelirleri artırmak: Faiz dışı gelirleri artırıcı politikaların uygulanması şarttır.

-Faiz dışı giderleri azaltmak: Özellikle şube içi işlemlerin alternatif dağıtım kanallarına(ATM, internet bankacılığı, telefon bankacılığı vb) yönlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca POS, ATM vb. tüm bankaların ortak kullanıma yönelmesi zorunlu görülmektedir⁷².

Bankaların önümüzdeki dönemde bu stratejileri uygulayarak, düşük enflasyon dönemine kendilerini hazırlamaları gerekmektedir.

iii) Düşük enflasyon dönemi (2010'dan günümüze kadar):

2010 yılından itibaren geçilmiş olan bu dönemde olması beklenenler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır⁷³:

-Banka sayısı daha da azalması; 6-7 büyük banka, 15-20 küçük ölçekli banka bulunacak, orta ölçekli bankalar ya büyümeyi ya da küçülmeyi tercih edebilirler.

⁷²Şenol Babuşcu, (Çevrimiçi),

http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=85:tuerk-bankacilik-sektoeruende-gelecek-doenem-beklentler&catid=40:ekonomist&Itemid=56, 8 Eylül 2011.

⁷³A.e.

-Kar marjlarının daralması, rekabetin artması, bankalar gelirlerinin önemli bölümünü bankacılık faaliyetleri dışında sundukları hizmetlerden sağlamaları ve faiz dışı gelirler çok ön plana çıkması da beklenenler arasındadır.

-Bazı yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründen çekilmesi, diğerlerinin de çekilen bankaları satın alarak ellerindeki banka ile birleştirmelerinin görülmesi olasıdır. Son üç yıl içinde Türk bankacılık sektöründe yabancı bankaların Pazar payının % 4'ten % 40'ların üstüne çıkması değişimin en önemli göstergesidir.

-Şubeler küçülüp işlem merkezi olmaktan çıkıp, satış noktaları haline gelmesi ile beraber şube sayılarının artacağı öngörülmektedir.

-Bankaların büyük ölçekli kurumsal müşterilerinden bazıları, kaynak ihtiyaçlarını doğrudan piyasadan temin etmeyi tercih edebilir, bunun için de çeşitli sermaye piyasası araçlarını kullanacaklar (özel sektör tahvili, finansman bonosu vb.), bankalar bu araçları alma yoluna giderek özel sektörün finansmanına dolaylı yoldan katkı sağlanabilecektir.

Türk bankacılık sektörü son otuz ayda 16 yabancı ortaklık ve satın alma yaşamıştır. Yabancıların banka satın alması ve birleşmeler devam edecektir. Sektöre yeni oyuncuların girmesi her alanda rekabeti daha da artıracaktır.

1.2.2. 2008 Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler

Türkiye bankacılık sektörü, 2001 yılında yaşanan mali krizin sonrasında BDDK reformlarının da etkisi ile 2002-2004 yılları arasında yeniden yapılandırılmıştır. 2005-2010 yılları; banka sahiplerinin el değişmesi ve yeni banka sahiplerinin sistem kurma dönemi olarak nitelendirilebilir. 2005'den sonra bu dönemde ülkemizde 14 tane bankada yabancı ortaklık olmuş, 2004 yılı sonunda %4 olan yabancı sermayenin payı %40'a ulaşmış yani banka sahipliği 2005 sonrası dönemde Türkiye'de ciddi boyutta el

değiştirmiştir⁷⁴. 2008-2009 yıllarında ise, yaşanan global ekonomik krizin etkisiyle gelişmiş ülkelerin birçoğunun bankacılık sektörünü zararlar kapattığı dönemde, Türk Bankacılık Sektörü güvenli bir duruş sergileyerek krize karşı direnç göstermiştir.⁷⁵ Global krizin etkilerinin görüldüğü 2008 yılında bankacılık dönem net karı bir önceki yıla göre %10,5 azalmasına rağmen, 2009 yılı sonunda bankacılık net dönem karı; net faiz gelirlerinin ve menkul kıymet alış satışının artışı, bir önceki yıldaki kambiyo zararının pozitif dönmesi ve ihtiyatlı politikaların uygulanması ile bir önceki döneme göre %50 artarak 20,1 milyar TL seviyesine gelmiştir⁷⁶. 2009 yılında, global kriz sonrasında takipteki alacaklar için ayrılan karşılıkların artmasının dönem net karının artışını etkilemediği görülmektedir.

Global krizin ardından dünya ekonomisinin hızlı bir şekilde toparlanması ile 2010 yılında da net dönem karı artmaya devam ederek 22,1 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. 2010 yılı net dönem karı artış oranı 2009 yılı ile karşılaştırıldığında değer kaybederek %10 seviyesine gerilemiştir. Bu düşüşün temel sebebi, daralan faiz marjları sebebiyle net faiz gelirlerinin azalması ve türev işlemlerinden elde edilen karın azalması olarak görülmektedir. 2011 Haziran ayı itibarıyla bankacılık net dönem karı, daralan net faiz marjı, personel ve diğer faiz dışı giderlerin artması, takipteki alacaklar için ayrılan karşılıkların artışı sebebi ile bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında %15 azalarak 10,3 milyar TL seviyesine gerilemiştir. Aynı dönemde elde edilen net kar bankacılık grupları bazında değerlendirildiğinde ise, mevduat bankaları net karı %16 oranında azalarak 9,4 milyar TL, katılım bankaları %5 oranında azalarak 358 milyon TL seviyesine düşmüş, buna karşın kalkınma ve yatırım bankalarının net dönem karı ise %5 oranında artarak 458 milyon TL olmuştur. 2012 Mart ayı itibarı ile de sektör dönem net

⁷⁴BDDK, a.g.e., s.88.

⁷⁵Burcu Yüce, "Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü", *Leaders*, İstanbul, 2009, s.32.

⁷⁶BDDK, *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, Ankara, 2009, s.2., (Çevrimiçi),

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/7575TBS_Genel_Gorunumu_Aralik2009.pdf, 18 Mayıs 2012.

karı önceki yılın aynı dönemine kıyasla 653 milyon TL(%11,9) artarak 6.124 milyon TL'ye yükselmiştir⁷⁷.

Beklenen dönem ise "Rekabet ve Birleşme Dönemi" olarak adlandırılabilir. Günümüzde BDDK'nın önderliğinde bir denetleme ve düzenlemeye ilişkin bankacılık kesimi, örneğin piyasa riski konusunda ölçüm ve yönetim konularında gelişmiş yurtdışı uygulamaları ile rekabet edecek noktadadır. Başka bir açıdan bu dönem üç ana başlık altında incelenebilir⁷⁸:

-Basel-I'den Basel-III'e giden yolda düzenleme ve denetim altyapısı bakımından gerçekleştirilen çalışmalar.

-Basel-III'e geçiş sürecinde ön plana çıkan hususlar ile Türk Bankacılık Sisteminin Basel-III'e uyum durumu.

-BDDK tarafından kriz öncesi alınan bazı önlemler.

BDDK, Basel-II'ye geçişten önceki süreçte risk yönetimi ve sermaye yeterliliği alanlarında pek çok düzenleme çalışması gerçekleştirmiştir.

Ülkemizde Basel-III'ün etkilerinin tartışılmasından önce Basel-II sonrası durumun ne olacağına açık biçimde ortaya konulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. BDDK'nın Basel-II'ye ilişkin çalışmalarda son aşamaya gelmiş, 2007 yılında operasyonel riske ilişkin sermaye gereksinimi ile Basel-II'yi kısmi olarak uygulanmaya başlanmış, Basel-II ile tam uyumlu düzenlemeler ise Mart ayında yapılan duyuru kapsamında Haziran 2012 itibarıyla ise sektörde faaliyet gösteren tüm bankaların bahse

⁷⁷BDDK, **Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, Sayı:2012/2, Ankara, 2012, s.44.

⁷⁸Babuşcu, a.g.e.

konu düzenlemeleri eksiksiz olarak uygulayabilecek düzeye gelmelerini beklenmektedir⁷⁹.

Bilindiği üzere Basel-II'ye uyum sürecinde Mart 2011 itibarıyla geçen yıl sonuna göre 1 puan düşerek %18'e gerileyen sermaye yeterlilik rasyosunun, Basel-II standart yaklaşımlar dikkate alındığında %8'in oldukça üzerinde gerçekleşmiş olması, Basel-II kapsamında bankaların konsolide sermayenin sermaye gereksinimlerini rahatlıkla karşılayacak düzeyde olduğunu, göstermektedir⁸⁰. Bu sonuçlar Basel-II uygulamasının bankacılık sektörüne sermaye gereksinimi anlamında önemli bir etkisi olmayacağına işaret etmektedir. Hatta, özellikle küçük ölçekli şirketler için getirilen avantajlı risk ağırlıkları bu şirketlerin finansmanına dönük daha olumlu şartlar da oluşturabilecektir. Dolayısıyla Basel-II uzlaşısının hem doğrudan finans sektörüne hem de dolaylı olarak makroekonomiye olumsuz yönde etki etmeyeceğini düşünülmektedir.

Diğer taraftan likidite riski konusunda global finansal krizden çok önce BDDK tarafından uygulamaya konulan ve bankaların belirli likidite rasyolarını tutturmalarını zorunlu tutan likidite riski yönetmeliği ve kısa süre içerisinde uygulamaya konulması planlanan bankacılık hesaplarından kaynaklanan faiz oranı riski yönetmelikleri ile İkinci Yapısal Blokte yer alan ve sektörümüz için oldukça önemli risklerin büyük ölçüde düzenleme altyapısı içerisinde alınmış olacaktır. Çalışmalardan BDDK'nın Basel-II'ye uyuma ilişkin çalışmalara oldukça önem verdiği anlaşılmaktadır.

Basel-III düzenlemelerini incelendiğinde temelde bu düzenlemelerin global finansal kriz sürecinde yaşanan sıkıntılara tepki bazlı oluşturulduğu görülmektedir. Temmuz 2009'da piyasa riskindeki aksaklıkların giderilmesine ilişkin çalışma ile

⁷⁹İhsan Uğur Delikanlı, **Basel III: Uluslararası Bankacılık ve Finans Sisteminin Yeni Mimarisi, Türk Bankalarına Etkileri**, Konferans, Ankara, 2011, s.1.

⁸⁰TCMB, **Finansal İstikrar Raporu**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Sayı:12, Ankara, 2011, s.37.

menkul kıymetleştirme yaklaşımlarından kaynaklanan problemleri gidermeye odaklı yaklaşımlar Basel Bankacılık Denetim Komitesince krize ilk tepki olarak ortaya çıkan dokümanlar durumundadır. G-20 tarafından verilen görevler dikkate alınarak ise Aralık 2009'da kapsamlı bir reform paketi açıklanmıştır. Bu paketin ana unsurları bankacılık sektöründe kırılğanlığın azaltılması ve uluslararası bir likidite riski ölçüm ve izleme mekanizması oluşturulmasıdır. Bankacılık sektöründe kırılğanlığın azaltılması çalışması, sermayenin nitelik ve niceliğinin artırılması, risk kapsamının genişletilmesi, bir kaldıraç oranı tesis edilmesi ve ters döngüsel bir sermaye çerçevesi oluşturulması hususlarına odaklanmaktadır.

Aralık 2009'da Komite tarafından bahse konu dokümanların yayımlanmasından sonra uzun bir görüş alma süreci tesis edilmiştir. Bu süreçte yüzlerce kuruluş söz konusu dokümanlara ilişkin görüşlerini Basel Bankacılık Denetim Komitesine iletmış, Komite ile Merkez Bankası ve Denetim Otoriteleri Başkanları (GHOS) değerlendirmeleri neticesinde Basel-III ana paketine nihai hali verilmiştir⁸¹. Aralık 2009'da açıklanan paket ile kıyaslandığında, üzerinde mutabakata varılan paketin önemli geri adımlar içerdiği görülmektedir. Bunun temel nedeni ise pek çok gelişmiş ülkenin bankacılık sektörünün getirilen düzenlemelere uyum konusunda önemli sıkıntılar ile karşı karşıya kalacağına görülmüş olmasıdır. Bu süreçte sadece asgari oranlarda gevşetmeye gidilmemiş, aynı zamanda pek çok hususta uzun geçiş süreleri tanınmıştır.

Basel-III düzenlemelerinin tam olarak uygulanması için 2019 yılı başına kadar bir geçiş süreci öngörülmektedir⁸². Ancak finansal sektörü göreceli olarak daha iyi durumda olan pek çok ülkenin ihtiyatlılık adına bu süreci daha kısa sürede tamamlayarak Basel-III uygulamalarına geçeceğini tahmin edilmektedir.

⁸¹Delikanlı, a.g.e., s.3.

⁸²BDDK, **Sorularla Basel III**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2010, s.3.

Kriz sonrası süreçte 25 Mayıs 2009 tarihli davet mektubu ile BDDK Komite üyeliğine kabul edilmiş ve üyelik sonrası Komitenin pek çok alt çalışma grubuna katılmıştır. Basel-III dokümanlarının oluşturulması sürecinde TCMB ve BDDK'nın düzenlemelere ilişkin ortak görüşleri Komite ile paylaşılmıştır. BDDK'nın Basel-III düzenlemelerine en önemli itirazlarından birisi kriz sürecinde kredi derecelendirme kuruluşlarınca verilen derecelendirme notları nedeniyle önemli olumsuzluklar oluşmasına rağmen ve bu konuda FSB tarafından yürütülen çalışmalarda derecelendirme notlarına bağımlılığın azaltılması talep edilirken, yeni oluşturulan düzenlemelerde yine derecelendirme notlarına dayalı bazı yaklaşımları kullanılması olmuştur. Aralık 2009 dokümanlarında dikkate alınmaması öngörülen YP cinsi kamu menkul kıymetlerinin "Liquidity Coverage Ratio" hesaplamasında likit aktif olarak sayılması önerisi kabul edilmiştir. Temmuz 2009'da yayımlanan ve temelde birinci yapısal blokta yer alan menkul kıymetleştirme uygulamaları ile bunlara ilişkin ikinci ve üçüncü yapısal blok düzenlemelerini değiştiren doküman ile piyasa riski güncellemelerine ilişkin dokümanın sektörümüze önemli etkisi olmayacağına inanılmaktadır.

BDDK, Basel-III uzlaşısına ilişkin olarak ise düzenleme hazırlama çalışmalarına başlanmış, BCBS bünyesinde gerçekleştirilen "Kapsamlı QIS" çalışmasına katılımlar sağlanmıştır. Ülkemiz bankaları ve Basel-III düzenlemelerine ilişkin BDDK görüşleri kapsamında Basel Komitesince Basel-III'ün etkilerine ilişkin yapılan çalışmalar özellikle gelişmiş ülke bankalarının önümüzdeki yıllarda ne kadar büyük ilave sermaye gereksinimi ile karşı karşıya kalacağını göstermektedir. Ayrıca olarak getirilen likidite rasyoları da global ölçekte spread'leri etkileyecek, gelişmiş ülke bankalarının iş modellerinde ise köklü değişiklikler oluşturarak mevduatı tekrar bankacılık faaliyetlerinin merkezine getirmesi beklenmektedir.

Global düzeyde, Basel-III öncesinde sadece sermaye gereksinimine odaklanmış, Basel-III sonrasında likidite ve kaldıraç unsurlarının ilavesi dikkate alındığında

bankaların hareket alanlarında önemli kısıtlamalar olacağı aşıkârdır. Basel Komitesince getirilen düzenlemelere ilave olarak Finansal İstikrar Kurulunca üzerinde çalışılan düzenlemeler de finansal sektör için büyük önem arzetymekte ve yakından takip edilmesi gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE

BASEL I VE BASEL II PERFORMANSI

Dört bölümden oluşan çalışmamın ikinci bölümünde “Basel I-Basel II Performansı” kapsamında, Türk Bankacılık sektörünün karşılaştıkları ve önümüzdeki dönemde karşılaşılabilecekleri “Basel I-Basel II düzenlemelerinin karşılaştırılması” şeklinde ele alınıp incelenmiştir.

2.1.BASEL I VE SERMAYE YETERLİLİK RASYOSU

Basel Komite bankacılık sektörünün değişik alanlarında ortak standartlar getirici çalışmalar yürütürken, sektörü büyük ölçüde etkileyen sermaye yeterliliğine ilişkin ilk düzenlemesini 1988 yılında yayınlamıştır. Bu düzenleme ülkelerde farklı standartlarda uygulanan ya da hiç olmayan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini tek bir çözümlerle belirlemiştir. Bu standartlar ile bankaların uymaları gereken kriterler belirlenmiş ve bankaların krizlere karşı dayanıklılığını artırmak üzere, sermayelerinin, riskli aktiflere oranının asgari %8 olması gerektiğini belirten sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir. Basel I olarak adlandırılan bu düzenleme, dünyada yetkili otoritelerce kabul görmüş ve günümüzde de geniş bir ülke grubunda uygulanmıştır. Basel I'in daha geniş anlamdaki hedefi, dünya çapında bankacılıkta denetimin kalitesini geliştirmek olarak belirlenmiştir. Komite, son yıllarda uluslararası riskin artmasıyla beraber sermaye rasyosunun da bozulduğunu dikkate alarak özellikle sermaye yeterliliği üzerinde uluslararası ortak bir standart getirmek istemiş, bu amaçla ilk kez bankalara 1992 yılı sonuna kadar tamamlanmak üzere, Basel I uzlaşısına göre aşağıda yer alan oranı getirmiştir.

Basel I Sermaye Yeterlilik Oranı(SYR)⁸³:

$SYR = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar}}$

(Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar=Kredi Riskine Esas Tutar+Piyasa Riskine Esas Tutar)

Bu standart oran bankaların finansal sağlamlığının arttırılması, bir anlamda taşıdıkları risklerin kontrol edilerek o oranda yeterli sermaye bulundurması ilkesine dayanmaktadır. Bu formülasyonun paydasında yer alan Kredi Riski Ağırlıkları aşağıda verilmiştir:

Tablo 4: Basel I - Kredi Risk Ağırlıkları

Risk Ağırlığı	Varlıklar
% 0	OECD üyesi ülke Hazine, Merkez Bankası ve ECA'larına açılan krediler
% 10	OECD üyesi ülke kamu kuruluşlarına açılan krediler.
% 20	Çok taraflı Kalkınma Bankaları ve OECD üyesi ülkelerin bankalarına açılan krediler.
% 50	Konut ipoteği karşılığı açılan krediler.
%100	OECD üyesi olmayan ülkelere ve bankalarına açılan krediler ile özel sektör kuruluşlarına açılan krediler.

Kaynak: Cenan Aykut, "Basel II Standartları", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı:30, 2008, s.2.

1980 yılında ileri sürülen (Sermaye Yeterlilik Oranı=Toplam Sermaye/Risk Ağırlıklı Varlıklar(Kredi Riski+Piyasa Riski))na %8 alt sınırı getirilmiş, ancak zaman içinde finansal piyasalarda yaşanan gelişmelerin bankalara etkileri, bilanço dışı işlemlerde artışlar vb. gibi gelişmeler rasyonun hesaplanmasında değişiklik getirmiş, rasyo;

$SYR = \frac{\text{Özkaynaklar(Sermaye Tabanı)}}{\text{(Risk Ağırlıklı Aktifler)+(G. Nakdi Yükümlülükler)+(Piyasa Riskine Esas Tutar)}} \geq \%8$ halini almıştır⁸⁴.

⁸³Güler Aras, **BASEL II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları**, Deloitte Touche Tohmatsu, İstanbul, 2007, s.6.

⁸⁴A.e.

2.1.1. BASEL I Uygulamada İken Bankaların Kredilendirmeye Yaklaşımı

Bankaların önceden yürürlüğe konmuş olan Basel I uygulaması kapsamında kredilendirme yöntemine bakıldığında, geleneksel yaklaşım uygulandığı gözlemlenmektedir. Bu yaklaşım içinde her firma, piyasa konusunda tecrübeli uzmanlarca incelenip, istihbaratı yapılmakta, istihbarat raporunda iyi çıkan firmalara kredi tahsis edilmektedir. Bu krediler için güvence amaçlı teminatlar alınmakta, geri ödemeler takip edilmektedir. Bu yöntemde o krediyi kullandırmanın riski bilinmediğinden fiyatlama bankanın maliyetinin üzerine bir karpayı koyması yoluyla ve riske göre farklılaşma sağlanmadan yapılmaktaydı. Gerçekte bu yöntemde kredilendirme daha çok kişilerin görüşleri ile yapıldığı için sonuçlar sübjektif olabilmekte, bir değerlendiren tarafından kötü bulunan firma diğer bir değerlendiren tarafından iyi bulunabilmektedir. Yine bu sistemde, riskler sayısallaştırılmadığından riskler fiyatlandırılmamakta ve riskleri yönetebilen iyi firmalar bunun avantajlarından yararlanamazken, risk yönetimi anlamında bir uygulaması bulunmayan bankalar diğerleriyle eşdeğer tutulmaktaydı bu da piyasada adil olmayan bir kredilendirme sürecine yol açmaktaydı. Ancak tüm bu belirtilen nedenler sonucu, Basel I kriterlerinin yetersiz kaldığı görülmüştür. Nitekim, son yıllarda yaşanan krizlere baktığımızda uluslararası liberalleşme sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucu bir ülkede ortaya çıkan krizin dünyadaki diğer piyasaları etkilediği görülmektedir. 1997 yılında ortaya çıkan Asya Krizi ve 1998 Rusya Krizinde aynı gelişmeleri görmek mümkündür ki bunlar da Basel I'in artık ihtiyaçlara cevap veremediğinin belirtisidir.

2.1.2. Basel I - Eleştiriler

Basel I'e getirilen eleştirilerden ilki, kredi ve piyasa riski dışındaki riskleri sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında dikkate almamasıdır.⁸⁵ Bankacılık sektörü için faiz oranı riski, operasyonel risk ve likidite riski gibi Basel I standardının

⁸⁵A. Aslan Şendoğdu, "Basel II Kriterlerinin Dünü Bugünü ve Gelecek İçin Bir Üst Sürümüne Olan İhtiyacın Kaçınılmazlığı", *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 2010, s.2.

kapsamında olmayan riskler de önem kazanmıştır. Standarda göre hesaplanan sermaye oranının, her zaman bankanın mali durumunun iyi bir göstergesi olmaması sonucunu doğurmuştur.

Basel I'e getirilen ikinci eleştiri, uygulanan kredi risk ağırlıklarının belirlenmesi, en iyi olasılıkla ekonomik riskin kaba bir ölçümünü sağlamasıdır. Bunun temel nedeni, kredi risk derecelerinin, ödünç alanların farklılık gösteren temerrüt risklerinin yeterli şekilde birbirlerinden ayrılmasını sağlayacak şekilde ayarlanmış olmamasıdır⁸⁶.

Basel I ile ilgili üçüncü eleştiri de bankaların, kendi kanuni sermaye yeterliliklerine arbitraj uygulamaları ve ölçülen risk ile gerçek risk arasındaki farklılıklardan yararlanmalarıdır⁸⁷. Kanuni sermaye arbitrajı örneğin bazı menkulleşme yöntemleri gibi bir kaç şekilde meydana gelebilmekte ve bankanın portföy konsantrasyonlarının daha düşük kalitedeki varlıklara kaymasına yol açabilmektedir.

Basel I'e getirilen dördüncü ve önemli bir eleştiri de kulüp üyeliği ile ilgilidir. Yukarıdaki Tablo-1'den de görüleceği Basel I dokümanı varlıkların risk ağırlıklarını, riski üstlenilen tarafın kulüp üyesi (OECD üyesi) olup olmadığı kriterine bakarak belirlemektedir⁸⁸. Bu kritere göre, herhangi bir farklılık gözetmeksizin her bir OECD üyesi ülke Hazinesi'ne açılan kredinin risk ağırlığı % 0 olarak değerlendirilirken, uluslararası büyük ölçekli özel sektör kuruluşuna veya petrol zengini fakat OECD üyesi olmayan bir ülke merkez bankasına açılan kredinin risk ağırlığı %100 olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, Basel I, bir bankanın 100 milyon TL tutarındaki bir krediyi bir OECD üyesi ülke hazinesi'ne açması halinde herhangi bir sermaye ayırma yükümlüğü getirmemesine ($100 * \%0 * \%8=0$) karşılık, aynı tutardaki krediyi uluslararası büyük ölçekli özel sektör kuruluşuna veya petrol zengini olmasına

⁸⁶ Aras, a.g.e., s.7.

⁸⁷ Cangürel, a.g.e., s.25-27.

⁸⁸ Bryan J. Balin, "Basel I, Basel II and Emerging Markets: A Non Technical Analysis", **The John Hopkins University School of Advanced International Studies**, Washinton DC, 2008, s.4.

karşın OECD üyesi olmayan bir ülke merkez bankasına açması halinde 8 milyon TL. (100 * 1* % 8 = 8) tutarında sermaye bulundurma zorunluluğu getirmektedir. Bu durum, OECD ülkesi olan ancak kredi riski aslında daha yüksek bulunan ülkeler açısından avantajlı, buna karşılık, OECD üyesi olmayan ancak kredi değerliliği yüksek bulunan ülkeler için bir dezavantaj oluşturmaktadır.⁸⁹

Basel II: Bankalarda etkin risk yönetimi, denetimi geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırarak sağlam bir bankacılık sistemi oluşturmak ve dolayısı ile finansal istikrara katkıda bulunmak için oluşturulmuş bir düzenlemedir. Basel II ile amaçlanan, bankaların bilanço içi ve dışında risk doğuran her kalemi için belli bir sermaye ayırmasıdır⁹⁰. Bu zorunluluğun altında yatan temel neden, ilgili bilanço kaleminden kaynaklanan riskin gerçekleşmesi durumunda bankanın yapısının bozulmaması ve bu durumdan sektörün olumsuz etkilenmemesidir.

2.2. BASEL II'NİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ VE GETİRDİKLERİ

Türkiye, Basel I Kriterlerini benimsemiş ve bu standartlarını kademeli bir geçiş süreci ile uygulamıştır. Ancak zamanla Basel I, risk ölçme yapısının yetersizliği nedeniyle, yetersiz kalan bir uygulama haline gelmiştir. Basel I'in eksiklerinin yanısıra Basel II Standartları'nın getirdiklerine de aşağıda detaylı olarak değinilmiştir.

⁸⁹ A.e.

⁹⁰ Şendoğdu, a.g.e., s.4-13.

2.2.1. Basel I'in eksiklikleri ve Basel II yenilikleri

- Bankacılık risklerini gerçekçi bir şekilde ölçmede yetersiz kalması,
- Finansal piyasalardaki fiyat dalgalanmalarını yeterince dikkate almaması,
- Bankaların portföy oluşturma davranışlarındaki farklılıkları gözetememesi.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Basel I'in içeriğinin daha kapsamlı olması ve daha hassas risk ölçüm ve yönetim metodlarının kullanılabilmesi şeklinde yeniden yapılandırılması gerektiği ortaya atılmıştır.⁹¹

Basel II ile gelen yenilikleri sıralamak gerekirse⁹²;

-Etkin bir risk yönetimi sistemi kurulmasına yönelik uygulama ve teşviklerle, risk kültürü bir kurum kültürü haline getirilmeye çalışılmaktadır.

-Farklı bankalara farklı hesaplama yöntemlerine ilişkin alternatifler getirilmesidir.

-Alınmış olan pozisyonların risklilik düzeyini yansıtan yeni hesaplamalarla, kaynakların bilinçli dağılmasını sağlamaya çalışılmasıdır.

-Riske dayalı fiyatlama sistemi ile kaynakların etkin kullanımı sağlanmış olacaktır.

-Rating sistemi sayesinde firmaların gerçek anlamda risklilik düzeyleri belirlenecek düşük riskli firmalar avantaj sağlayacak, diğer firmalar da iyileştirme sürecine gireceklerdir.

-Denetim otoritesinin daha etkin denetimi sağlanacaktır.

-Şeffaflığın artırılmasıyla kamu kesimi, banka faaliyetlerine ilişkin daha fazla bilgi sahibi olacaktır.

⁹¹Şendoğdu, a.g.e., s.2.

⁹²Aras, a.g.e., s.20.

2.2.2. Yapısal Bloklar

Basel II düzenlemesinde; “Asgari Sermaye Gereksinimi”, “Denetsel Gözden Geçirme” ve “Piyasa Disiplini” isimli 3 yapısal blok bulunmaktadır.⁹³ Bu başlıklar kapsamında riskin ölçülebilmesi ve üstlenilen risk karşılığında ayrılacak sermaye tutarının hesaplanması ile birlikte denetim otoritesinin, sektörün sermaye yükümlülüğünü yerine getirirken uyguladığı yöntemleri denetleyebilmesini sağlamakta böylece sektörün şeffaflaşması yönünde kamuyu aydınlatma şansı da gündeme gelmiştir. Bu konular daha detaylı incelenecek olursa;

I. Yapısal Blok çerçevesinde Basel II'nin getirdiği en önemli yenilik tüm bankalara aynı tip sermaye yeterlilik rasyosunun uygulanmaktan vazgeçilmesi olmuştur. Bu bağlamda, “Asgari Sermaye Yükümlülüğü” olarak belirlenen birinci bölümde asgari yeni sermaye yeterlilik hesaplanması bulunmaktadır. Kredi riski hesaplama şekli tamamen değiştirilirken, operasyonel risk yeni bir risk unsuru olarak hesaplama dahil edilmiş ve piyasa riski ölçümünde de spesifik riskle ilgili kısmi değişiklik yapılmış, faiz oranı riski başta olmak üzere diğer risklerden kaynaklanan sermaye yükümlülüğünün ise, banka denetim otoritelerince banka bazında takdir edilerek sermaye yeterlilik oranına ulaşılması şartı konulmuştur.⁹⁴ olan sermaye yeterlilik oranında bir değişiklik olmamış ancak, Basel II düzenlemesine göre sermaye yeterliliği banka özkaynaklarının kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk için hesaplanan Risk Ağırlıklı Varlıklar toplamına oranlanması suretiyle bulunmaktadır.⁹⁵

II. Yapısal Bloкта, “Denetim Otoritesinin Gözden Geçirmesi” bölümünde, ilk bölümde yer almayan, likidite riski, iş riski, strateji riski, yapısal faiz oranı riski, kredilerde yoğunlaşma riski, itibar riski gibi risklerin yönetimi ele alınmaktadır.

⁹³ Ahmet İncekara-Erol Berktaş, **BASEL II Çerçevesinde Finans Kesiminde Risk Algısı ve Risklerin Yönetimi**, Seminer, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2008, s.21-23.

⁹⁴ Balin, a.g.e., s.12.

⁹⁵ Aras, a.g.e., s.8.

Bankaların sermaye yeterliliklerinin düzeyi ile ilgili stratejilerinin olması sayesinde bankanın yönetim kuruluna ve yöneticilerine verilen görevler yoluyla kurumsal yönetim ve iç kontrol ilkelerinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır⁹⁶. Bu bağlamda asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında, denetim otoritesi, dikkate alınmayan bazı riskleri de dikkate alarak, banka için optimum olduğu düşünülen sermaye yükümlülüğü hesaplayabilmekte yani, denetim otoritesine her banka için gerek gördükleri farklı düzeylerde asgari sermaye yükümlülüğü öngörebilme yetkisi tanınmaktadır.⁹⁷

III. Yapısal Blok olan “Piyasa Disiplini” bölümünde ise, bankaların şeffaflığı dikkate alınıp, bu konudaki standartlar belirlenmektedir. Örneğin bankalarla ilgili mali durum ve performans bilgileri, sermaye yeterliliği risk yönetim stratejileri, işletme ve kurumsal yönetim bilgileri ile muhasebe politikalarının kamuya arzının özellikle banka hisselerine yatırım yapanlar tarafından bilinmesi önem taşımaktadır. Bu şekilde bankalar kamuoyuna daha detaylı bilgiler açıklayabileceklerdir.⁹⁸

2.2.3. Basel II - KOBİ ve Kurumsal Firma Tanımı

Basel II uygulamasından bankacılık sektörü gibi doğrudan olmasa bile dolaylı olarak büyük ölçüde etkilenen kesimlerden biri de reel sektör yani işletmelerdir. Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran Basel II düzenlemesi firmaları da büyük ölçüde etkilemiştir. Basel II ile birlikte, kredinin çeşitli unsurları ile "çok riskli" veya "az riskli" olmasını belirlenmesi kapsamında, fiyatlama da buna göre yapılmaktadır. Bu risk odaklı kredi fiyatlama firmaların kullanacakları kredilerin tüm koşullarını olumlu ya da olumsuz yönde

⁹⁶C. Coşkun Küçüközmen, **Yeni Basel Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı (Basel II)**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2004,s.3.

⁹⁷İncekara-Berkeş, **a.g.e.**, s.23.

⁹⁸C.Coşkun Küçüközmen, **Basel II, Üçüncü Yapısal Blok, Pillar 3 Piyasa Disiplini**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2004, s.7-16.

etkilemiştir. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansımaktadır.

Basel II'nin firmalarımıza etkilerini görebilmek için öncelikle işletmelerin nasıl bir ayrıma tabi tutulduğunu görmek gerekir. Basel II'nin sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde firmalar yıllık toplam satış cirolarına göre bir ayrıma tabi tutulmuştur. Buna göre⁹⁹:

-Toplam cirosu 50 mio EUR'yu geçmeyen firmalar KOBİ,

-Toplam cirosu 50 mio EUR'yu geçen firmalar ise KURUMSAL olarak tanımlanmaktadır.

-Bir bankadaki toplam kredisi 1 mio EUR'nun altında kalan KOBİ'ler Perakende Portföy içinde yer alacak,

-Bir bankadaki kredi miktarı 1 mio EUR'nun üstünde olan KOBİ'ler ise Kurumsal Portföy içinde yeracaktır.

Tablo 5: Basel II Firma Sınıflandırmaları

Kredi Tutarı	Yıllık Satış Cirosu	Sınıflandırma
Krd. mik> 1.000.000 EUR	Ciro>50.000.000 EUR	Kurumsal
Krd. mik>1.000.000 EUR	Ciro<50.000.000 EUR	Kurumsal-(KOBİ)
Krd. mik<1.000.000 EUR	Ciro>50.000.000 EUR	Kurumsal
Krd. mik<1.000.000 EUR	Ciro<50.000.000 EUR	Perakende-(KOBİ)

Kaynak: Ali Küçükçolak, "Effects Of BASEL-II Standarts on Small-Medium Size Enterprises: Evidence From The Istanbul Stock Exchange", (Çevrimiçi), <https://www.ssrn.com>, 20 May 2012.

Ülkemizdeki uygulamaya baktığımızda ise çok farklı kurumlar tarafından firmaların farklı şekilde ayrıldığını görmekteyiz. Bu kurumlardan biri Hazine Müsteşarlığı'dır. Hazine Müsteşarlığı'nın tanımına göre; imalat sanayiinde faaliyette

⁹⁹Ali Küçükçolak, "Effects Of BASEL-II Standarts on Small-Medium Size Enterprises: Evidence From The Istanbul Stock Exchange", (Çevrimiçi), <https://www.ssrn.com>, 20 May 2012.

bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, demirbaşlar vb. toplamının net tutarı 400 milyar Türk Lirasını aşmayan;

* 1 -9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli,

* 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli,

* 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak ayrılmıştır.

* Ayrıca, en fazla 400 milyar TL. tutarında sabit yatırım harcaması yapan işletmelerin tüm yatırımları KOBİ kapsamında değerlendirilmektedir¹⁰⁰.

Dış Ticaret Müsteşarlığı tanımına göre ise; imalat sanayiinde faaliyet gösteren,

* 1- 200 işçi çalıştıran, gerçek usülde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD doları karşılığı TL'yi aşmayan işletmeler KOBİ,

* Daha büyük olanlar ise büyük işletme kabul edilmektedir.

KOSGEB tarafından yapılan tanıma göre ise:

* 1-50 arasında işçi çalıştıran firmalar küçük,

* 51-150 arasında işçi çalıştıran firmalar orta ölçekli olarak kabul edilmektedir.

Halk Bankası tarafından belirlenmiş kriterlere göre ise: 1-250 kişi arasında işçi çalıştıran ve aktifleri 600.000 TL'yi aşmayan işletmeler KOBİ olarak adlandırılırken, Eximbank 1-200 kişi arasında çalışanı bulunanları KOBİ saymaktadır. DİE ve DPT tanımlamalarında 1-9 işçi sayısı olanlar çok küçük, 10-49 küçük, 50-99 arası orta ölçekli, yukarıya ise büyük ölçekli işletmeler olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere ülkemizdeki işletme tanımlarının Basel II ile karşılaştırmasında iki temel problem ortaya çıkmaktadır.

¹⁰⁰TBB, Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri, Türk Bankalar Birliği, Yayın No:228, İstanbul, 2004, s.4-7.

-Bunlardan ilki Türkiye’de hala kabul edilmiş bir işletme tanımı olmadığından, ilgili tüm kuruluşlar kendilerine göre tanım yaparak uygulamakta ve bu durum karmaşa yaratmaktadır. Bu çerçevede Basel II’ nin uygulanmaya başlanması öncesi büyüklüklerine göre firmaların tek ve kesin bir ayrıma tabi tutulması zorunludur.

-İkinci konu ise, Basel tanımındaki büyüklükler ile ülkemizdeki firma büyüklüklerinin uyumsuzluğudur. Basel sınıflandırmasındaki tanıma göre ülkemizdeki firmaların çok büyük bir bölümü KOBİ tanımı içinde yer almaktadır. İSO tarafından 2004 yılına ilişkin yayımlanan 500 Büyük Sanayi Kuruluşu raporuna göre Basel tanımındaki cirosu 50 milyon EUR ‘nun üzerinde olan firma sayısı sayısı 400 civarında olup, geriye kalanların tamamı KOBİ kabul edilmektedir¹⁰¹. Bu aşamada Basel II firma tanımlamalarının uygulamada ne gibi durumlar ortaya çıkardığı incelenmiştir. Basel tanımlamalarına geri dönecek olursak bir bankada "perakende" portföyü içinde değerlendirilen bir firma toplam kullandığı kredi tutarına bağlı olarak diğer bir bankada "kurumsal" portföyü içerisinde değerlendirilebilmektedir. Yani, satışları 50 mio EUR'dan düşük olan bir firma bir bankadan 1 milyon EUR'nun altında kredi kullanırsa "perakende" portföyü içinde değerlendirilecek ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacakken, diğer bankadan 1 mio EUR'nun üzerinde bir kredi alırsa o bankada "kurumsal" portföyünde değerlendirilmekte ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi tutulmaktadır¹⁰². Dolayısı ile bir firmaya ilişkin değerlendirme sırasında iki banka iki farklı uygulama yaptığından aynı firmaya bu iki bankanın verdiği risk ağırlıkları da farklı olmaktadır.

Bu uygulamada bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada kurumsal, diğer bir bankada perakende portföyde değerlendirilmesi ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu firmaların aleyhine olduğu gibi lehine bazı durumlar

¹⁰¹C. Coşkun Küçüközmen- H. Dilek Oğuz, "Basel II'ye Geçiş Öncesi KOBİ'lerde Genel Durum Değerlendirmesi", *I.Uluslararası Sempozyum*, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir, 2008, s.43.

¹⁰²Aykut, a.g.e., s.6.

da gözlemlenmektedir. İkinci olarak, KOBİ olarak değerlendirilen bir firma, bir bankadaki kredilerinin toplam 1 mio EUR'yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilecek ve kendisine verilen rating'ler bankaca esas alınmakta olup, sadece bu nedenle firma artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir. Diğer bir konu; bilindiği gibi, derecelendirilmemiş kurumsal firmaların risk ağırlığı % 100 olarak kabul edilmekte ve derecesi ülke risk ağırlığından daha iyi olamamaktadır. Ülkemizde de firmalarımızın büyük çoğunluğunun dışsal derecelendirmesi(bağımsız bir derecelendirme kuruluşu tarafından rating notu verilmesi) bulunmamaktadır. Basel'deki açıklamasına göre ülke denetim otoriteleri bankalara portföylerindeki firmaların kredi notlarına bakmaksızın hepsi için %100 risk ağırlığı kullanma izni verebilme yetkisine sahiptir. Bu durumda bankalar ya bütün firmalar için %100 risk ağırlığını kullanacak ya da kredi notu olan firmalar için kredi notunu, derecelendirilmemiş firmalar içinse %100 risk ağırlığını uygulayacaklardır¹⁰³. Konuya ilişkin bir örnek vermek gerekirse:

Örnek: Ciro su 50 mio EUR'nun altında olan ve kullandığı kredi 1 mio € 'nun üzerinde bulunan bir firma, rating notu yoksa veya rating notu % 100 ve daha yüksek bir risk ağırlığına denk geliyorsa, ihtiyacı olan krediyi bölerek 1 milyon Euro'nun altında dilimler halinde farklı bankalardan kullanabilir. Bu durumda, banka tarafından firma ciro su 50 milyon Euro'nun ve toplam kredisi 1 milyon Euro'nun altında kalan firmalar kategorisinde ele alınarak % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilecektir. Sonuçta firma % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığı ile değerlendirildiği duruma göre % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilmesi sonucu daha uygun fiyatlarla borçlanma imkanı yakalayabilecektir. Bu şekildeki yöntemlerle KOBİ'lerin kredi maliyetlerini düşürebilmesi mümkün olacaktır. Önümüzdeki dönemde ülke rating notunun giderek iyileşmesi kurumsal portföyde yer alan firmalara uygulanacak risk ağırlığının da düşmesini beraberinde getireceğinden, bankaların daha az sermaye tutmalarına bağlı olarak kredi maliyetlerinde düşüşler olabilecektir.

¹⁰³Yüksel, a.g.e., s.16-20.

2.2.4. Basel II Kriterleri, Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR), Risk Grupları, Rating ve Fiyatlandırma

Basel II Kriterlerinde, bankaların asgari sermaye gereklerini hesaplamada dikkate alacakları kredi ve faaliyet riskini ölçebilmeleri için basitten gelişmişe doğru bir metodolojinin kullanılabilmesi öngörülmekte olup Basel II’de detaylı olarak üzerinde durulan risk kategorileri; kredi, piyasa ve operasyonel olmak üzere üç grupta incelenebilir. Aşağıda bu riskleri ölçmek üzere kullanılan yaklaşım ve modeller ana başlıkları ile yer almaktadır¹⁰⁴:

i) Kredi Riski;

-Kredi Riski Modelleri (Creditmetrics, Moody’s KMV, CreditRisk+, Credit Portfolio View vb.),

-Standart Yaklaşım (Standard Approach),

-İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Internal Ratings Approach).

ii)Piyasa Riski;

-Standart Metod (Standard Method),

-Dahili (İçsel) Model (Internal Model),

-Riske Maruz Değer (Value at Risk),

-Stres Testleri (Stress Tests).

iii)Operasyonel Risk;

-Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach),

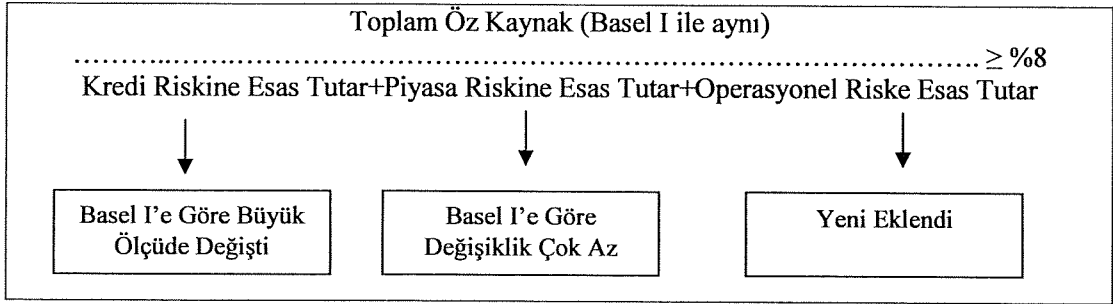
-Standart Yaklaşım (Standard Approach),

¹⁰⁴Şendođdu, a.g.e., s.6,7.

-İleri Ölçüm Yaklaşımı (Advanced Measurement Approach).

Kredi riski ve piyasa riskine ilaveten operasyonel riskin, sermaye yeterliliği standart oranının paydasına eklenmesi, Basel II'nin getirdiği en dikkat çekici yenilik olarak değerlendirilebilir¹⁰⁵. Buna göre;

Tablo 6: Asgari Sermaye Yükümlülüğü Kapsamında - Basel II SYR

Kaynak: BASEL II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları, Deloitte Touche Tohmatsu, İstanbul, 2007, s.6.

Basel II Risk Grupları için yeni düzenleme, farklı ülkelerde faaliyet gösteren farklı türdeki bankaların, değişik konumlarda bulunmalarını dikkate alarak, hesaplama dahil risk türünde, farklı şekillerde hesaplama yöntemleri belirlenmiştir. Bu yöntemlerden daha ileri seviyede olanlar, bankalar için sermaye avantajı¹⁰⁶ sağlayabilecek yöntemler olabilir ancak bunun için bankaların ileri düzeydeki yöntemleri kullanabilmeleri için gerekli şartlar mevcuttur. Basel II düzenlemesinde farklı risk kategorilerine göre sunulan hesaplama yöntemleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

¹⁰⁵Ayadi, a.g.e., s.33,34.

¹⁰⁶C. Coşkun Küçüközmen, **Yeni Basel Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı (Basel II)**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2004, s.12.

Tablo 7: Risk Grupları

RISK GRUBU			
Kredi Riski	Standart Yöntem	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yöntem	Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yöntem
Piyasa Riski	Standart Yöntem	İçsel Model Yöntemi	
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yöntemi	Standart ve Alternatif Standart Yöntemi	Gelişmiş İçsel Ölçüm Yöntemi

Kaynak: İbrahim Aslan, "Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:18, 2007, s.54.

Kredi riski hesaplamasında kullanılan temel yöntem olan "Standart Yaklaşım"da, karşı tarafların bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş kredi dereceleri (ratingleri), risk ağırlığının belirlenmesinde esas alınmaktadır, bu kapsamda bankaların alacakları sınıflandırılmış olup, her portföy için farklı uygulamalar belirlenmiştir.

Bunlar içinde birinci olanlar “yıllık cirosu EUR 50 milyon ve üzerinde olan firmalar” şeklinde tanımlanan Kurumsal Firmalardır. Ülkemiz için hayli yüksek olan bu ciro rakamına sahip olan firmalarda risk ağırlıksal ratingine bağlı olarak risk ağırlıklandırmasına tabi tutulmaktadır. Basel düzenlemesinde standart yöntemle göre derecelendirme sınıfları şu şekildedir:

Ülkemizdeki durum açısından incelersek, Türk firmaları son iki grup içinde yer almakta, risk ağırlıkları %100 ve %150 olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte firmalardan daha önce belirtmiş olduğumuz KOBİ tanımına giren ve ikincisi Basel II'deki isimlendirmesiyle “Perakende Portföyü İçinde Yer Alan Alacaklar”dır. Bu portföy kapsamına, belli şartları taşıyan gerçek kişi ve küçük işletme - KOBİ kredileri

yani kullandığı kredi miktarı 1 milyon EUR'nun altında olan firmalar perakende kabul edildiği için % 75 risk ağırlığı ile dikkate alınmaktadır¹⁰⁷.

Tablo 8: Derecelendirme

Dış Derecelendirme Notu	Firma Risk Ağırlığı
AAA'dan AA-'ye kadar	20%
A+'dan A-'ye kadar	50%
BBB+'dan BB-'ye kadar	100%
BB-'den düşük	150%
Derecelendirilmemiş	100%

Kaynak: İbrahim Aslan, "Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:18, 2007, s.57.

Türkiye’de bulunan firmaların istisnalar dışında hiçbirinin dış denetim kuruluşlarına yaptırılmış derecelendirme notu bulunmamaktadır. Dolayısı ile derecelendirme notu bulunmayan firmalar %100 risk ağırlığı ile değerlendirilmekte, bu durum ise bankaların kurumsal kabul edilen bir firmaya örneğin 2 mio EUR kredi kullandırmaları durumunda, bu durum bankanın risk ağırlıklı aktiflerini de 2 mio EUR artırmasını gerektirmektedir. Bankanın risk ağırlıklı aktiflerinin artması ise sermaye yükümlülüğünü yükseltir, aynı işletmenin kullandığı kredi miktarı 1 milyon EUR ‘nun altında örneğin 500 bin EUR olsaydı, bu defa perakende kabul edilip, bu durum bankanın risk ağırlıklı aktiflerini 500 bin EUR değil, %75 oranında 375 bin EUR artırmaktadır.

Üçüncü grup “Ticari Gayri Menkul Teminatlı Alacaklardır”. Bu türdeki alacaklar için Basel Komitesi, %100 risk ağırlığının uygulanmasını istemektedir. Bunun dışında düzenlemede yer alan kamu kurumları, bankalar, takipteki alacaklar vb. konularda da risk ağırlıkları bulunmaktadır. Kredi riski gelişmiş yöntemlerinde ise bankalar, sermaye yeterlilik oranı hesaplamasında firmalar için kendi yöntemleri ile hesapladıkları

¹⁰⁷Lebib Yalkın, "Basel II Ne Getiriyor?", (Çevrimiçi),http://www.lebibyalkin.com.tr/dergi_icerik.asp?dicerik_id=23, 10 Mayıs 2012.

ratingleri kullanmaktadır. Gelişmiş yöntemle kredi riski için gerekli sermaye yükümlülüğünü belirlemek için:

- Kredinin sorunlu hale gelme olasılığı,
- Sorunlu hale gelecek kredide maruz kalınacak risk,
- Bankanın uğrayacağı zarar miktarı vb. risk unsurları hesaplanmaktadır.

"İçsel Derecelendirme"ye dayalı yaklaşımda alacakların ayırımı, "Standart Yaklaşım" kapsamında belirlenen alacak ayırımından farklılık göstermektedir. Bu yaklaşım kapsamında belirlenen temel alacak sınıfları şunlardır¹⁰⁸:

- 1- Kurumsal alacaklar,
- 2- Ülke hazine ve merkez bankasından alacaklar,
- 3- Bankalardan alacaklar,
- 4- Perakende alacaklar ve
- 5- Hisse senetleridir.

En genel tanımıyla rating, firmaların yükümlülüklerini yerine getirememe olasılığını belirlemeye yönelik, firmalara kullanılacak olan kredinin riskini gösteren çalışmalardır. Rating uygulaması ile bankalar firmaları değerlendirmede ortak bir standarta kavuşmuş olacaktır. Basel II ile rating bankalar açısından kredinin kullanılmasının ötesinde fiyatlamalarda, risk yönetiminde, sermaye yeterlilik rasyosunda etkili bir faktör olarak önem kazanmaktadır.

¹⁰⁸Aslan, a.g.e., s.60.

Firmalar açısından konuya baktığımızda, bankalar arasında küçük farklılıklar gösterse bile temel kriterleri aynı olacağından bir rating sisteminin esas unsurlarını bilip, buna göre kendilerini değerlendirerek kredi koşullarını tahmin edebilecek, rating içindeki önem taşıyan noktalara yönelik iyileştirmeler yaparak daha iyi koşullarda kredi kullanmanın hazırlıklarını önceden yapabilmektedirler.

Rating sistemleri özü itibarıyla nicel ve nitel kriterlerden oluşmaktadır; a) Nicel kriterler firmanın mali tabloları kullanılarak üretilen karlılık, likidite, borç ödeme gücü, mali yapıya ilişkin oranlar, büyüme, devir hızları vb. miktarsal ya da oransal değerlerdir. b) Nitel kriterler ise firmanın daha çok yönetim tarzı ve kalitesine ilişkin kriterlerdir. Bu kriterlere örnek olarak da firma organizasyon yapısı, yönetimin tecrübe ve kalitesi, firmanın geçmişi, faaliyet gösterdiği sektördeki konumu vb.dir.

Rating işleminin en önemli etkisi fiyatlamaya üzerinde görülmektedir. Rating sonuçları kredi fiyatlamasına yansıtılarak riske dayalı fiyatlamaya yapılmakta, ayrıca fiyatla birlikte kredi limiti, teminat türü ve miktarı gibi unsurlar da yine rating sonuçlarına göre oluşturulmaktadır¹⁰⁹. Derecelendirme işlemine esas teşkil eden mali tablolar ile diğer firma bilgileri minimum son 2-3 yılı içerecek şekilde olması gerekmektedir(Ör: 2008 yılında ülkemizde uygulamaya girmiş olan BASEL II düzenlemelerini uygulayabilmek için 2005,2006 ve 2007 mali tablolarının hazır olması beklenmektedir).

Basel II'nin kredilendirmede getirdiği temel yenilik, kredinin Basel I kriterleriyle uygulanagelen subjektif yöntemlerle belirlenmesi sürecinden çıkılıp, kredinin pek çok faktör dikkate alınarak ne kadar riskli olduğunun belirlenmesi sürecine ve bu çerçevede fiyatlamaya yapılmasına geçilmesidir. Yeni yaklaşımda riskli veya az riskli kredi vardır.

¹⁰⁹C. Coşkun Küçüközmen, **Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II)**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2004, s.6.

Bir kredinin riskli olması onun "kötü" olduğu anlamına gelmemekte, riskinin iyi analiz edilip o risk alınacaksa bilinçli alınması ve doğru fiyatlanması yani riske dayalı fiyatlandırma sağlanmaya çalışılmaktadır. Riske dayalı fiyatlandırma, bankanın kredi fiyatı yani faiz oranını o kredi için üstlendiği riske göre belirlemesi, daha çok risk aldığı ürünleri daha pahalıya yani yüksek faiz oranı ile kullanırken, daha düşük riskli ürünleri daha ucuza yani düşük faiz oranı ile kullanması olarak tanımlanabilir¹¹⁰.

BASEL II kapsamında, risk ölçümünün temelinde iki ana unsura dayanmaktadır¹¹¹:

- Kredi kullanıcının risklilik düzeyi (Müşteri ROC) ve
- Kredi işleminin risklilik düzeyi. Kredi kullanıcının riski firma derecelendirme sistemi ile ölçülürken, işlemin riski ise işlem çeşidi, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar dikkate alınarak belirlenmektedir (İşlemin ROC).

Basel II düzenlemesinde kredilendirmede temel unsur rating'dir. Bu unsur kredi riskinin hesaplanmasında standart yöntem kullanılıyor ise "dışsal yani dış rating kuruluşlarınca verilen rating" notlarının kullanımını, ileri ölçüm yöntemleri kullanılıyor ise "içsel yani bankaların kendi oluşturdukları rating modellerinin" kullanımını öngörmektedir. Her iki yöntemde de verilen kredinin, kime verildiğinin riskinin ölçülmesinde kullanılan kriter, firmanın derecelendirme notudur. Firmanın finansal (bilanço, gelir tablosu gibi finansal verilerinin değerlendirilmesi) ve niteliksel (yönetici ve ortakların geçmişi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu belirlenen derecelendirme notu bankaya, bu firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir ve bu işlem sonucu bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılır. Yani, kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak

¹¹⁰Cangürel, a.g.e., s.55.

¹¹¹Value Based Management, "Risk Management RAROC, Basel II", (Çevrimiçi),http://www.valuebasedmanagement.net/methods_raroc.html, 11 Şubat 2012.

ve dolayısıyla da daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakmakta bu da müşteriye kullanılacak kaynağın fiyatına doğrudan yansıtılmaktadır¹¹².

Bir rating sistemi kullanılmasında amaç, firmanın taşıdığı riskleri objektif olarak ölçmektir. Bu durum, ortak bir dilin oluşmasına yardımcı olmanın yanında bankaların bir firma için çok benzer fiyatlama yapmasına neden olacaktır.

2.2.5. Basel I ve Basel II Uygulamasında Kabul Edilen Teminatlar

Basel II düzenlemesi çerçevesinde, önem taşıyan konulardan biri de kredi teminatlarıdır. Basel II düzenlemesinde bankalar açısından sermaye yeterliliği hesaplamasında özellikle standart yöntem için kabul gören teminat türleri¹¹³, Basel I uygulamasında kabul edilen teminat türlerinden oldukça farklıdır. Basel I Uygulaması kapsamında kabul edilen teminatlar;

Nakit, Hazine kefaleti, Hazine tarafından yada onun kefaleti ile çıkarılan menkul kıymetler, OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaleti, OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca yada onların kefaleti ile ihraç edilen menkul kıymetler, Bankaların kendilerinin ihraç ettikleri menkul kıymetler, OECD ülkeleri bankalarının kefaletleri, OECD ülkeleri bankalarınca yada onların kefaletleri ile ihraç edilen menkul kıymetler, OECD ülkeleri sermaye piyasası aracı kurumlarına verilen veya onların kefaleti yada garantisi, İkamet amaçlı kullanılan gayrimenkullerin birinci derece ipoteği Belediye sınırları dahilindeki tapulu arsa ile gayrimenkullerin birinci derece ipoteği İkinci yada üçüncü dereceden tesis edilmiş ipotekler.

¹¹²Aras, a.g.e., s.10.

¹¹³Muhasebe TR, "Basel II Standartları", (Çevrimiçi); <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/hakan/002/>, 7 Ekim 2011.

Basel II Standart Yöntem Kapsamında Geçerli Olan Teminatlar¹¹⁴; Nakit değerler, Altın, Kabul edilen risk derecelendirme şirketleri tarafından iyi olarak derecelendirilmiş borçlanma senetleri; Herhangi bir kabul edilen derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmemiş borçlanma senetlerinden belirli şartları taşıyanlar, bir ana endekse dahil hisse senetleri, belirli şartları taşıyan yatırım fonları, bir ana endekse dahil olmamakla birlikte borsaya kote olan hisse senetleri.

2.2.6. Basel II Uygulamaları Çerçevesinde Firmaların Karşılaştıkları Zorluklar

Daha önce söz edildiği gibi Basel II temelde bankaları ilgilendiriyor gibi görünmekle birlikte tüm ekonomik hayatı özellikle de reel sektör içinde yer alan firmaları büyük ölçüde etkilemekte olup, bu çerçevede firmaların karşılaştıkları sorunları ana başlıklar altında şu şekilde toplanabilir¹¹⁵:

i) Finansman sorunları: Ülkemizde hala firmaların en önemli sorunlarını finansman sorunu oluşturmaktadır. Bu sorunun temelinde ise firmaların özkaynak yetersizliği bulunmaktadır. Rating sisteminin devreye girmesi ile beraber dış derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından, derecelendirmeye tabi tutulan firmalarda en çok dikkat edilen konu işletme sermayesi gelmektedir. Sermaye yapısı güçlü firmalara verilen kredilerin maliyetleri(müşterinin ödeyeceği kredi faiz oranı) sermaye yapısı zayıf olan firmalara verilen kredilerle karşılaştırıldığında daha düşük olmakta, bu durum da güçlü sermayeli firmalara avantaj sağlamaktadır.

¹¹⁴Aras, a.g.e. s.18.

¹¹⁵C. Coşkun Küçüközmen-H. Dilek Oğuz, "Basel II'ye Geçiş Öncesi KOBİ'lerde Genel Durum Değerlendirmesi", **I.Uluslararası Sempozyum**, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir, 2008, s.126.

ii) Teminatlandırma: Basel II'nin getirmiş olduğu bir yenilik de kullandırılan krediler için firmaların verdiği teminatlardır. Çünkü Basel dökümanı bankaların sermaye yeterliliği hesaplamasında sermaye yükümlülüğünü düşürücü teminat türlerinden kabul edilebilecekleri büyük ölçüde değiştirmiştir. Basel II kapsamında kabul edilmesi öngörülen teminatları daha önce belirtildiği gibi nakit para, altın, ana endekste ki hisse senetleri, mevduat veya mevduat sertifikası, yatırım fonları, ratingi iyi olan firmaların borçlanma senetleri, ratingi olmasa bile belirli koşulları taşıyan borçlanma senetleri, ana endeksde olmamakla birlikte düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler, ana endeksde olmamakla birlikte düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri barındıran fonlardır. Görüldüğü üzere ülkemizde kredi işlemlerinde yoğun olarak kullanılan gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri teminat kapsamında bulunmamaktadır.

Ayrıca Basel II uygulamaları kapsamında ticari emlak ipoteği karşılığı verilen kredilerin (fabrika, depo vb) teminat kapsamına alınması oldukça zor şartlara bağlanmış, diğer yandan teminatına gayrimenkul ipoteği alınan kredilerin %35 risk ağırlığıyla deđerlendirilmiştir¹¹⁶. Teminatlardaki bu değişimlere bağlı olarak bankalar kredi kullandıracakları firmalardan öncelikle Basel dökümanında sayılmış teminatlardan almak istemekte ancak bunun mümkün olmaması halinde ise, diğer teminatların sermaye yükümlülüğünü düşürücü bir etkisinin olmaması nedeniyle bankalar bunun maliyetini kredi faizine yansıtmakta ve firmalar krediyi daha pahalı kullanmaktadırlar.

iii) Şeffaflık: Basel II çerçevesinde önem taşıyan yenilik olarak görebileceğimiz bir konu şeffaflıktır. “Şeffaflık” firmaların iyi bir derecelendirme notu almasına ve dolayısıyla kredide avantaj yaratmasına katkı sağlamakta, gerekli tüm bilgileri bankalara ve bağımsız derecelendirme kuruluşlarına zamanında, doğru ve yeterli bir şekilde sunulmasını öngörmektedir.

¹¹⁶ Aras, a.g.e.,s.12.

Ülkemizde zaman zaman firmaların farklı durumlar için farklı mali raporlar üretmeleri söz konusu olabilmekte olup özellikle kayıt dışı işlemlerin firmaların gerçek bilançolarında büyük yer kaplaması ancak resmi kayıtlarında görünmemesi derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir. Gerekli tüm bilgileri zamanında ve doğru olarak verebilen firmalar derecelendirmede daha iyi notlar almaktadırlar. Finansal bilgilerin yanısıra niteliksel faktörler de derecelendirme sürecinde dikkate alınmaktadır. Bu çerçevede ön plana çıkan bazı konular; yönetim yapısı ve personel, amaçlar ve ürün / hizmet gelişimi, kontrol ve risk yönetimi düzeyi, finansal yönetim kalitesi, muhasebe sistemi, ürün/hizmet yapısı, teknolojiyi kullanma durumu, satış ve pazarlama faaliyetlerinin etkinliği, pazardaki konumu ve müşteri yapısı ve tedarikçileridir.

Bu saydığımız unsurları da ilave ettiğimiz ve ülkemizdeki firmaların yapısını bu çerçevede değerlendirdiğimiz taktirde firmalarımızın şeffaf bir yapıya ulaşmalarının Basel II sürecinde önemli bir sorun oluşturduğu görülmektedir.

Bu kapsamda, BDDK Basel II'nin ülkemizde uygulanmasına yönelik bir taslak Yol Haritası oluşturmuş ve bu kapsamda gerekli çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalar temelde finans sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşmasını hedeflemekle birlikte, bankacılığın özel sektörden bağımsız düşünülmesi ve dolayısı ile bu değişimin özel sektörü de etkilememesi mümkün değildir. Bu nedenle küçük yada büyük ölçekli bütün firmalar bu değişime ayak uydurmak zorundadır.

Basel II, finansal sektörün sağlıklı risk ölçümü yaparak, fiyatlandırmalarını bu risk ölçümüne dayandırmaları mantığı içinde hareket ettiğinden riski ölçebilmek için, sağlıklı bir firma muhasebe kayıt sisteminin oluşturulması şarttır.

Bankalar tarafından öncelikle Standart Yöntemin uygulanacağı göz önüne alınır, dışsal kredi derecelendirme kuruluşlarının faaliyetleri ön plana çıkacak ve bu değişim, firmaların mali kayıt sistemlerini düzelterek daha şeffaf olmaları sonucunu doğuracaktır. Basel II kapsamında söz konusu değişime ayak uyduramayan firmaların borçlanma kabiliyetleri düşebilmektedir.

Bankaların, kredi verirken daha az sermaye yükümlülüğü yaratacak firmaları tercih etmesi, bir yandan bankaların kredi portföy kalitelerini yükseltirken, diğer yandan da dışsal derecelendirme notu bulunmayan veya notu düşük olan firmaların kredi imkanlarının daralması sonucunu doğurmaktadır. Kredi değerliliği düşük firmalar, kullandıkları krediler için, bankanın ilave sermaye yükümlülüğünü karşılayacak bir risk primi ile karşılaşmakta ve dolayısıyla borçlanma maliyetlerinde artışla karşı karşıya gelmektedirler.

Ülkemizin bugün en önemli sorunlarından birini üretim ve hizmetlerde yaşanan yüksek oranlı kayıt dışı işlemler oluşturmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılmış bir araştırmaya göre Türkiye’de 2005 yılında kayıt dışı işlemlerin gayri safi milli hasılaya oranının yaklaşık % 35.2 olduğu görülmektedir¹¹⁷. Bu oranı Basel düzenlemeleri açısından bakarsak, risklerin büyük bölümünün kayıt dışında kalması ve bankaların bunları ölçememesi anlamı taşımaktadır. Bankalar bu çerçevede yukarıda söz edildiği gibi Basel II düzenlemeleri kapsamında firmalara ait ölçülemeyen riskleri ya üstlenmek istemeyecek veya yüksek fiyatlarla üstleneceklerdir. Bütün olarak bakarsak bankalar, sistemde bu kadar kayıtdışı işlemin olmasına bağlı olarak kredi fiyatlamasında genel bir marjla hareket etmektedirler.

¹¹⁷Nüket Kırıcı, "Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Tahmini: Ekonometrik Bir Yaklaşım", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, s.19.

Ülkemizde yeni kredilendirme yaklaşımı çerçevesinde firmalarımızın kayıtlarını düzenlerken şeffaflık prensibine uygun olarak daha hassas olmaları zorunludur. Ayrıca uluslararası kabul görmüş standartlarda, güvenilir mali tabloların üretilmesi firmalar için amaç olmalıdır.

Firmaların hem daha kolay kaynak bulmak hem de fiyatlama avantajlarından yararlanabilmek için faaliyetlerini kayıt içine alarak kayıt düzenlerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bu gereklilik firmaların raporlama, veri tabanı konularında yeni teknolojik yatırımlar yapmaları sonucunu doğuracaktır. Bu amaçla yapılacak çalışmaların maliyetli ve belirli bir dönemi kapsayacağı dikkate alındığında, biran önce çalışmalara başlanması önümüzdeki dönemde rekabet avantajı sağlayacaktır. Bu çalışmaları yürütmeyen firmaların bir süre sonra kısa sürede uyum sağlama gibi bir kısır döngü zorunluluğu ile karşılaşmaları kaçınılmazdır.

Bu konuda siyasi otoriteye de önemli görevler düşmektedir. Ülkemizde halen firmalarca uygulanacak net bir muhasebe kayıt sistemi bulunmamakta, öncelikle bu sistem kısa sürede oluşturulmalıdır. İkinci olarak kayıtdışı işlem ve personel çalıştırmanın yaygınlığının vergi vb. yüklerle de bağlı olduğu dikkate alınarak firmaları kayıt dışına gitmekten vazgeçirecek bazı önlemler alınmalıdır, bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır¹¹⁸;

-Derecelendirmeye (Rating) Hazırlıklı Olunması:

Derecelendirme, bir firmanın finansal durumundan yönetsel niteliklerine, geçmiş performansından gelecekteki projelerine kadar pek çok faktörün bir arada değerlendirilerek nihai bir nota ulaşılması anlamına gelmektedir. Derecelendirmenin

¹¹⁸TBB, "Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:58 İstanbul, 2006, s.22,59,60.

sağladığı en büyük fayda, “Risk” kavramının herkes için aynı şeyi ifade eden bir araç haline getirilmesidir.

Basel II uygulamasında, düşük riskli firmalar alacakları yüksek rating notları ile daha düşük faiz oranları ile kredilendirilmektedir. Düşük ratingli firmalara verilen kredilerde risk daha fazla olacağı için firmanın rating notu düştükçe kredi faiz oranı artmaktadır. Firmalar, kredibilitelerindeki düşüğe bağlı olarak artan faiz yükleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Örneğin A ratingli bir firma bir krediyi % 15 faiz oranı ile kullanırken B ratingli bir firma aynı krediyi % 16, C ratingli bir firma % 18 faiz oranı ile kullanmak durumunda kalmaktadır. Bunun sonucunda A ratingli firma önemli bir rekabet avantajı kazanmış olmaktadır.

Bu konuya yönelik firmalarımızın yapması gerekenlerden ilki, ilk maddede belirtildiği üzere muhasebe sisteminin şeffaf olmasıdır. Bunun dışında firmalarımızın önemli bir sorunu olan sermaye yapılarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda finansal yönetimin profesyonelce yürütülmesi şarttır. Kurumsal Yönetim kültürünün tüm yönetici/çalışanlarca benimsenmesi ve aile işletmesi yapısının terkedilerek kurumsallaşmaya gidilmesi son derece önemlidir. Aynı çerçevede nitelikli insan kaynağına yatırım yapılması önemlidir¹¹⁹.

Rating uygulamasının ne olduğu bilinerek, firmalarımızın bu çerçevede kendilerini değerlendirip eksik ya da zayıf yönlerini belirlemeleri ve önlem almaları da gereklidir.

¹¹⁹ A.e.

-Firmaların Kredilendirmede Geçerli Teminatlar Konusunda Yeterli Bilgi Sahibi Olmaları:

Basel II uygulamasındaki önemli bir husus da teminattır. Bankaların Basel I uygulamasında kabul ettikleri teminatların önemli bir bölümü Basel II uygulamasında avantaj olarak dikkate alınmamaktadır. Bu da Basel II nedeniyle sermaye gereksinimi yükselen bankaları daha likit teminatlar alma yönünde yönlendirmektedir. Dolayısıyla, firmalar da bu konudan etkilenmekte olup Basel II uygulamalarında kabul gören, altın, nakit, mevduat, belirli şartları taşıyan borçlanma senetleri gibi daha likit teminatlar gösterebilen firmalar, uygun koşullarda kredi imkanına kavuşacaktır.

Basel düzenlemesinde geçerli olan finansal teminatlar arasında, örneğin; gerçek müşteri çek ve senedi bulunmamaktadır¹²⁰.

Bu durumun firmalar tarafından bilinmesi bankalarla kredi ilişkisine girecekleri zaman farklı teminat talepleri ile karşılaşabileceklerinin ya da bu teminatları veremedikleri zaman kredi faizinin daha yüksek uygulanacağı farkında olmaları ve kendilerine bu çerçevede yön vermeleri gerekmektedir.

-Kurumsallaşma:

Basel II ve rating uygulamasının getirdiği yeniliklerden en önemlilerinden biri de kurumsal yönetim kavramının önem kazanmasıdır. Rating uygulamasında firmanın yönetsel yapısının büyük önem sahibi olması kurumsallaşan firmalara avantaj sağlamaktadır.

¹²⁰Aslan, a.g.e., s.16

Ayrıca kurumsal yönetim kalitesi yükseldikçe, firmaların finansman imkanı ve sermaye maliyeti düşmektedir, böylece firmalar krizleri daha kolay atlatabilmektedir. Söz konusu kurumsal yönetişimin temel kurallarından başlıcaları şunlardır:

*Sır niteliği taşıyanlar dışında şirket ile ilgili bilgilerin, zamanında, doğru ve eksiksiz olarak ilgili yerlere ve kamuoyuna duyurulması.

*Yönetimlerin pay sahiplerine/hissedarlara hesap vermesi.

*Şirket yönetiminin tüm faaliyetlerinin mevzuata, ana sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygun olmasıdır.

*Firmalar için önem taşıyan nokta kurumsal yönetim kültürünün en üst yöneticiden tüm çalışanlara kadar yerleştirilmesi gerekliliğidir.

-Diğer Finansman Tekniklerinin Kullanımı:

Basel II düzenlemeleri çerçevesinde ortaya çıkan koşullar, firmalar için alternatif finansman kaynakları yaratmayı daha da önemli hale getirmiştir. Bu doğrultuda söz konusu alternatif kaynaklar olarak leasing, faktoring, dış yatırımcılarla ortaklıklar, halka açılma, stratejik ortaklıklar kurma konuları gündeme gelmiş ve gerçekleşmiştir.

Ülkemizde hala faktoring ve leasing gibi alternatif finansman yöntemleri firmalarca kullanılmaktadır. Önümüzdeki dönemde dış yatırımcılarla ortaklıklar oluşturma yaygın olarak kullanılacak yeni bir finansman kaynağı olma özelliğini kazanacaktır. Halka açılma büyük firmalar için uygun olmakla birlikte çoğu KOBİ için henüz mümkün gözükmemektedir. Ortaklıklar oluşturmak ise, özellikle KOBİ'ler için uygundur. Ancak burada en önemli sorun aile işletmesi tipinin yaygınlığı nedeniyle bu tür ortaklıklara sıcak bakılmamasıdır. Bu tarz ortaklıkların yayılması ülkedeki kurumsallaşma düzeyi ile yakından ilgilidir.

- Diğer Konular: Yukarıda söz edilen konular dışında firmaların yerine getirmesi gereken diğer hususları ana başlıklar özetle¹²¹;

*Firmaların esas faaliyet konularında çalışması,

*Faaliyetlerinden doğan risklerini başkalarına devredecek finansal enstrümanların kullanılması,

*Risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlamak üzere nitelikli insan kaynağına yatırım yapılması,

*Basel II ile öngörülen değişimlerin firmalara olan tam olarak kavranarak eylem planı oluşturulması konuları ön plana çıkmaktadır.

Önümüzdeki dönemde ekonomik hayatın temel belirleyici unsurlarından biri haline gelecek olan Basel düzenlemeleri her ne kadar bankalara yönelikmiş gibi görünse de reel sektörde yer alan firmaları da büyük ölçüde etkilemektedir. Basel II' nin yürürlüğe girmesi ile birlikte firmalar için kredi kullanırken bir rating derecesine sahip olmak koşul haline gelirken, iyi bir dereceye sahip olmak kredi fiyatlamasında ve kredi imkanı yaratmada büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede firmalarımızın konunun ciddiyetini kavrayarak gerekenleri yapmaları varlıklarını sürdürebilmeleri açısından zorunludur. Özellikle kurumsallaşmanın son derece zayıf olduğu ve aile şirketlerinin egemenliğini sürdürdüğü ülkemiz reel sektör yapılanmasında bu yapıyı değiştirecek adımların atılması da gereklidir. Konuyu bütün olarak tekrarlayacak olursak yapılması gerekenleri şu başlıklarda toplanabilir¹²²:

-Firmaların esas faaliyet konularında çalışması,

-Doğru kayıt düzeni ve şeffaflık,

¹²¹Küçüközmen, a.g.e., s.41-57.

¹²²MuhasebeTR; "Basel II Standartları",

(Çevrimiçi) <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/hakan/002>, 7 Ekim 2011.

- Faaliyetlerden doğan riskleri yönetmeye yönelik finansal enstrümanların kullanılması,
- Basel II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlanması,
- Sermaye yapılarının güçlendirilmesi,
- Finansal yönetimin profesyonel olarak yürütülmesi,
- Kurumsal yönetim kültürünün tüm yönetici ve çalışanlarca benimsenmesi,
- Nitelikli insan kaynağı istihdam edilmesi,
- Basel II ile öngörülen değişimlerin firmalara olan etkilerinin tam olarak farkında olunması.

Bu çerçevede öncelikle firmaların kurumsal dönüşüm ve yeniden yapılanmaya gitmesi ve bütün olarak, Basel II kuralları çerçevesinde yapılanması önemlidir.

İkinci olarak muhasebe sisteminin yapılanarak, kayıt düzeni doğru ve şeffaf bir muhasebe ile raporlama süreci oluşturulması gerekmektedir. Basel II çerçevesinde bankalardan en kolay ve avantajlı şekilde kredi kullanımının bilinmesi önem taşımaktadır.

Finansal yapılanmanın öneminin daha da arttığı düşünüldüğünde finansal yeniden yapılanmaya gidilmelidir.

Firma faaliyet alanlarının gözden geçirilerek firmaya avantaj sağlayacak faaliyet alanları belirlenmeli ve faaliyetler o alanlara kanalize edilmelidir.

Firmayı güçlü kılarak avantaj sağlayacak sermaye yapısı belirlenmeli ve sermayeyi güçlendirecek alternatifler değerlendirilerek stratejiler geliştirilmelidir.

Firmaların kaynak çeşitlendirmesini sağlayacak ve gerektiğinde krediye alternatif oluşturacak diğer yabancı kaynaklar belirlenerek bunların kullanılabilirliği sağlanmalıdır.

Son olarak, değişen koşullar içinde karşımıza çıkan ve radikal değişimler içeren Basel II için tüm sektörlerde yer alan firmaların gerektiğinde bu konuda danışman firmalardan da yararlanarak çözümler üretmesi ve hazırlık yapması kaçınılmazdır.

2.3. BASEL I-BASEL II KARŞILAŞTIRMASI

Bu bölümde Basel I ve Basel II'nin regülasyon ve uygulamada karşılaştırılması analiz edilmiş akabinde Türk Bankacılık Sektörü Basel II Uyum Süreci konusu ele alınmıştır.

2.3.1. BASEL I ve BASEL II Kriterleri

Basel Komitesi'nin çalışmaları temel olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturulmasına çalışmaktadır, bu amaçla Basel I ve Basel II Düzenlemeleri Kıyaslaması tablodaki gibidir:

Tablo 9: BASEL I ve BASEL II Karşılaştırması

BASEL I ve BASEL II nin Karşılaştırılması	
Basel I Standartları	Basel II Standartları
SYR hesaplamasında sadece piyasa ve kredi riskinin dikkate alınması	Kredi riskinin daha kapsamlı ele alınması yanında operasyonel riskin de dikkate alınması, SYR nin riske daha duyarlı hale getirilmesi
Kredi riskine ilişkin ağırlıkların belirlenmesinde OECD ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı	Kredi riskinin standart yöntem ile ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği risk derecelerinin kullanılması
Sadece SYR'ye önem verilmesi	Üçlü Yapısal Blok ile, SYR yanında, denetim ve gözetimin önemi ile piyasa disiplini gerekliliği özellikle vurgulanmıştır.
Tüm bankalar için tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması	Her bankanın faaliyet gereği, her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeni ile bankaların içsel risk ölçüm metodlarını kullanmalarının özendirilmesi
Denetim otoritesince tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşımın sergilenmesi	Risk yönetimin önemine ve risk kültürünün banka genelinde yaygınlaşmasına yapılan vurgu.

Kaynak: Cenan Aykut, "Basel II Standartları", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı:30, 2008, s.4.

Basel-II'nin Basel-I'den Temel Farkları aşağıda sırasıyla açıklanmıştır¹²³:

- Basel-I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan "kulüp kuralı (club rule)"Basel-II ile birlikte kaldırılmaktadır.

- Basel-II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel-II'de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (ör. Standard&Poors, Fitch, Moodys, vb) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde -bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere- bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.

-Basel-I'de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel-II'de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk sermaye

¹²³BDDK, 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (BASEL II), Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, 2005, s.2.

yükümlülüğü de eklenmiştir. Basel-II'de operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta(örneğin zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu ortaya çıkan zararlar) ve bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.

-Basel-II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.

-Basel-II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel-II'ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel-I'de yer almamaktadır.

Basel I'in tüm bankalar için tek yöntem yaklaşımına karşın Basel II'de farklı bankalara farklı yöntem alternatifler sunulmaktadır. Basel II ile birlikte riskler daha hassas ölçülecek, alınan pozisyonların risklilik derecesi ile uyumlu hesaplamalar, kaynakların doğru şekilde tahsis edilmesini sağlayacaktır. Ayrıca rating kavramının önemi artacak bankaların riske duyarlı sermaye yeterliliği içsel ve dışsal ratinglere paralel olarak belirlenecektir. Basel II kararları ile riske duyarlı sermaye yeterliliğiyle birlikte denetim ve piyasa disiplinin ön plana çıkartılması, risk yönetimi ve finansal istikrarın korunmasını amaçlamaktadır. Basel II'de, Basel I'den farklı olarak operasyonel risk için de sermaye bulundurma yükümlülüğü getirilmiştir. Ayrıca Basel II kapsamında bankaların sermaye yeterliliğine özgü detayları kamuya açıklama zorunluluğu getirilmektedir. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerin ardından Türk bankacılık Sisteminde BDDK tarafından planlanan etkin risk yönetimine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

2.3.2. Türk Bankacılık Sektörü BASEL II Risk Yaklaşımı Uyum Süreci

Ülkemizde Basel-II uygulamasına yönelik olarak, CRD ve Basel-II ile uyumlu düzenleme taslakları 2010 yılında kamuoyunun görüşlerine sunulmuş, Basel II'nin sektörün sermaye yeterliliği üzerine etkilerini ölçen son ulusal etki çalışma (QIS-TR3) sonuçlarının açıklanmasını takiben Temmuz 2011'da paralel uygulama dönemi olarak adlandırılan bir yıllık döneme geçilmiştir. Paralel uygulama döneminin sona ermesi ile kredi riskinin ölçümünde standart yöntem tüm sektör tarafından uygulanacak, Türkiye tam olarak Basel II'yi uygular hale gelecektir.¹²⁴ Bu kapsamda, bankaların CRD/Basel II'ye uyumunu ölçmek amacıyla bankalardan altışar aylık dönemlerde talep edilen "Bankaların CRD/Basel II'ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi"nde 2011 yılından geçerli olmak üzere revize edilmiş ve anketin yeni haline verilen cevaplar değerlendirilerek büyük bir kısmı kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Aralık 2011 dönemine ilişkin cevaplara bakıldığında, Türk Bankaların CRD/Basel II'ye uyum durumu anketler üzerinden incelendiğinde "kredi risk"inde bankaların %55'i "temel içsel derecelendirmeye" dayalı yaklaşıma ve %46'sı ileri içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşıma %50 ila %100 arasında uyum sağlarken, bankaların BDDK Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu-Mart 2012 ii hemen hemen tamamı "menkul kıymetleştirmede(ileri yöntemler)" %50'den düşük uyum sağlamışlardır. "Piyasa riskinde" "içsel ölçüm yöntemlerinde" büyük ölçüde (%75-%100) uyumlu olan bankaların oranı %90'dır. "Operasyonel riskte" standart yaklaşımda %75 ila %100 arasında uyum sağlayan bankaların oranı %37'de kalmaktadır. CRD/Basel II ile ilgili karşılaşılan sorunlara ve kısıtlara bakıldığında bankaların öncelikli engelinin veri eksikliği olduğu görülmektedir. Bu kısıtı, mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojide karşılaşılan sorunlar takip etmektedir. CRD/Basel II uygulamasına ilişkin olarak son altı aydaki gelişmelerin nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, en olumsuz olarak değerlendirilen gelişme ise Basel II ileri yöntemlere ilişkin belirsizlikler olmuştur¹²⁵. "Kredi riskinin" hesaplanmasında,

¹²⁴BDDK, **Bankacılık Sistemi Basel II İlerleme Raporu**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2012.

¹²⁵A.e.

bankaların büyük bir kısmı uygulamanın başlamasını takip eden 2 yıl içerisinde farklı portföyler bazında “ileri yöntemlere” geçmeyi planlamaktadır. “Operasyonel risk” hesaplamasında bankaların büyük çoğunluğu nihai olarak “ileri ölçüm yaklaşımını” hedeflemekte, bunun için veri biriktirmektedir. “Piyasa risklerinin” ölçümünde bankaların tamamına yakını içsel modeller kullanmakta, stres testleri uygulamakta, analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmakta ve sektörün %83’ü yasal sermaye hesaplamalarında içsel model kullanımını planlamaktadır. CRD/Basel II ile ilgili olarak, bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün %1,6’sını oluşturan bankalar ekonomik sermaye tahsisi uygulamasına gerek görmezken, %4’ü ekonomik sermaye tahsisini uygulamakta, kalan kısım ise konuya ilişkin çalışmalarını sürdürmektedir. Bankaların ikinci yapısal blok kapsamında ele alınan yapısal faiz oranı riski, likidite riski ve yoğunlaşma risklerini çoğunlukla tanımlamış oldukları, karşı taraf kredi riski ve spesifik riske ilişkin çalışmalarına devam ettikleri görülmektedir.

2.3.3. Basel II'nin Başarısı: Avantajlar ve Eleştiriler

Basel-II ülkemiz açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Uluslararası düzeyde yapılan çeşitli anket sonuçlarına göre yüzden fazla ülkenin Basel-II’yi uygulamaya hazırlandığı görülmekte ve bu çerçevede Basel-II’nin kısa süre içerisinde yaygın uygulama alanı bulması beklenmekte olup, Basel-II hükümlerini uygulamamanın, Basel-II ile ortaya çıkması muhtemel olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel-II’ye makul bir sürede geçmemenin ilave bir takım maliyetleri olabileceği şeklinde değerlendirilmektedir. Bu kapsamda bir önceki konuda bahsedilen Basel II Uyum Süreci Raporunu da dikkate alarak Basel II'nin avantaj ve eleştirileri aşağıda belirtilmiştir.

Basel-II'nin başlıca avantajları aşağıda belirtilen yönde değerlendirilmektedir¹²⁶:

i) Genel olarak bankalarda risk yönetim tekniklerinin gelişmesi ve risk yönetiminin etkinliğinin artması,

ii) Bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin biçimde yerine getirmesi,

iii) Bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması,

iv) Bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması,

v) Bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme Basel-II, teknik seviyesinin yüksek olması sebebiyle insan kaynağına ve bilgi işlem alt yapı unsurlarına önemli düzeyde yatırım yapılmasını da gerektirmektedir.

vi) Basel-II, derecelendirme notu bulunmayan şirketler için mevcut duruma herhangi bir değişiklik getirmemektedir. Ancak, Basel-II ile birlikte yüksek derecelendirme notuna sahip şirketler diğerlerine göre daha avantajlı konuma geçecektir. Bu hususun, şirketlerde kurumsal yönetimin artması ve kayıtdışılığın azalması yönünde doğal bir teşvik mekanizması oluşturacağı şeklinde değerlendirilmektedir.

Basel-II'nin başlıca eleştirileri aşağıda belirtilen hususlarda ileri sürülmüştür¹²⁷:

i) Standart Yönteme ilişkin eleştiriler mevcut; fiziki teminatlar ve bazı diğer teminatların da dikkate alınması gerektiği, ayrıca teminatların dikkate alınması işlem bazında değil karşı taraf bazında olması gerektiği konusunda öngörüler mevcut.

ii) Derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notların benchmark olarak ele alınıp değerlendirilmesi fikir vermesi açısından olumludur ancak verilen notların güvenilirliğine yönelik eleştiriler de mevcuttur, bu görüşlere göre sadece derecelendirme

¹²⁶Aras, a.g.e., s.16-20..

¹²⁷Cihan Dura, "Küresel Krizin Etkileri", (Çevrimiçi), <http://www.y-tm.com.tr>, 13 Şubat 2012.

kuruluşlarının değerlendirmelerinin olması, bunlara çok fazla önem atfedildiğini göstermekte, bunlara alternatif başka rehber görüşlerin de dikkate alınması gerektiği düşünölmektedir.

iii) Basel II uzlaşısının hedef kitlesi gelişmekte olan piyasalardan çok G-10 ölkeleri şeklinde görünmektedir.

iv) Uzlaşının bazı tarafları(KOBİ'ler ve gelişmekte olan ölkeleri) cezalandırdığı düşünölmektedir. Nitekim finansman sağlayabilmek için bankalara bildirilmesi beklenen gerek finansal oranlar gerekse raporlamalar konusunda henüz standartı yakalayamamış KOBİ ler, özellikle gelişmekte olan ölkeler KOBİ'leri için bu durum faaliyetlerine ket vurmak olarak nitelendirilmektedir.

v) İleri ölçüm yöntemleri için yeterli teşvik verilmemiş, sermaye azalışlarının yeterli teşviği sağlayacak düzeyde olmadığı, ya da bunun ölkelerine göre değiştiği ileri sürölmektedir.

vi) Basel II uzlaşısının teknik seviyesinin yüksek olması ve uygulanmasının pahalı olduğu ileri sürölmektedir¹²⁸. CRD/Basel II ile ilgili karşılaşılan sorunlara ve kısıtlara bakıldığında bankaların öncelikli engelinin veri eksikliği olduğu görölmekte, bu kısıtı, mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojiye karşılaşılan sorunlar takip etmektedir. Ayrıca CRD/Basel II uygulamasına ilişkin son 6 aydaki gelişmelerin nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, en olumlu değerlendirilen gelişme Basel II paralel uygulama sürecinde sorulan soruların ve cevapların yayımlanması olurken, en olumsuz değerlendirilen gelişme ise Basel II ileri yöntemlere ilişkin belirsizlikler olduğu düşünölmektedir.¹²⁹

vii) Sistemik krizler, sermaye yetersizliğinden daha çok likidite probleminden kaynaklanıyor, bu bağlamda Basel II'nin Sermaye Yeterlilik Rasyosuna gereğinden fazla atfettiği düşünölmöyor. Nitekim 2008'de yaşanan global likidite krizinden sonra, Basel

¹²⁸C. Coşkun Küçüközmen, **Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II)**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2004, s.3.

¹²⁹Eko Ayrıntı, "BDDK Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu", (Çevrimiçi), http://www.ekoayrinti.com/news_detail.php?id=93725, 15 Mart 2012.

II'nin krizde gözlemlenen eksikliklerini tamamlamak adına bir "ek uygulamalar seti" niteliğinde olan Basel III düzenlenmiştir. Bu eksikliklerin içinde bankaların herhangi bir ihtiyaç olması durumunda ne likiditelerinin ne de sermayelerinin aslında gerektiği kadar olmadığı ve bunun için de bu zamana kadar ciddi önlemler alınmadığı ortaya çıkmıştır. Daha da ötesi bu tip durumlarda etkileşimin yani sistemik riskin yüksek ve etkin oluşudur¹³⁰. Şöyle ki sadece bir bankanın likidite yetersizliği durumunda diğer bankalardan borç istemesi ile beraber bu diğer bankaları da aynı durumlara düşürebilmiş, kriz sadece bankalar bazında kalmamış o sektörü etkilemiş ve hatta ekonomiyi de tehlikeye atmıştır.

¹³⁰L. Steven Schwarcz, "The Global Financial Crisis and Systemic Risk", **Leverhulme Lectures Oxford University**, 2010, s.4.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL III SÜRECİ: BASEL II VE BASEL III'ÜN KARŞILAŞTIRILMASI

2008 yılı Basel II uygulamalarının yürürlüğe girmesinden sonra, 12 Eylül 2010 tarihli TCMB Başkanları ve Denetim Otoritesi Başkanları toplantısında da kabul edilmiş ve nihai uygulama kararı açıklanmış olan BASEL III düzenlemeleri, kuralları etkisi itibari ile ciddi finansal sonuçlara yol açsa da sermaye yeterliliği anlayışı ve hesaplaması açısından önemli sapmalar meydana getirmemektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse Basel III, Basel II gibi sermaye yeterliliği hesaplamasında radikal değişiklikler getirmemekte ancak, Basel II'nin son finansal krizde tespit edilen eksik taraflarını tamamlamak amacıyla yapılan bir "ek düzenlemeler seti" şeklinde olup burda ön planda tutulan sermayenin niceliği ve niteliğini arttırmak ve ilave sermaye tamponu oluşturmaya yönelik çalışmalardır ve bu bağlamda likidite ve kaldıraç oranlarında yeni kararlar getirilmiştir.

3.1. BASEL III

Çalışmamın bu bölümünde özellikle BASEL III'ün ortaya çıkış nedenleri, amaç ve kriterleri ile Türk Bankacılık Sektörüne getirdikleri ele alınmaktadır.

3.1.1. BASEL III'ün Ortaya Çıkış Süreci ve Nedenleri

Lehman Brothers'ın 2008 Eylül'de iflas etmesi, bunu takiben ABD'deki büyük yatırım bankalarının banka holding şirketlerine dönüştürülmesi, Fortis' in parçalanıp ve satılması, Fredy Mac ve Fannie Mae'nin ulusallaştırılması, AIG'in iflasın eşiğine yaklaşması, İzlanda'nın en büyük ticari bankasının ardından ülkenin bankacılık sisteminin çökmesi ve bunun dışında birçok ülkenin bankalarına ciddi destekler vermek

zorunda kalması gibi bazı olaylar mevcut sistem düzenlemelerinin kriz durumları için uygulamada yeteri kadar önlem alınmadığını göstermiştir. Bankacılık sistemi her ne kadar istikrara kavuşmuş olmasa da kriz oldukça maliyetli boyutlara ulaşmış, işsizlik oranlarının yükselmiş ve refah seviyesinde dikkate değer düşüşler gözlenmiştir.¹³¹

Finansal krizin hem sıkıntılı hem de oldukça maliyetli yaşanması nedeniyle, bankacılık ve finans sisteminin gelecekte karşılaşılabilecek krizlere karşı mücadelede daha da güçlenmesini desteklemek için likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün artırılması gibi önemli reformların gerekliliğini gözler önüne sermiştir. Bu nedenle, Basel Komitesi tarafından hazırlanan reform takvimi Ekim 2009'da Pittsburgh'da düzenlenen G20 liderler zirvesinin en önemli konularından biri olmuştur. 12 Eylül 2010 tarihinde söz konusu reformlar, Basel Komitesi tarafından kamuoyuna bir basın açıklaması ile bildirilmiştir (The Bank for International Settlements, September, 2010, p. 1). Bahsi geçen reformların finansal reform ajandasının en önemli unsuru olarak Seul'deki G20 liderler zirvesinde sunulacağı belirtilmektedir.

Basel III uzlaşısını ortaya çıkaran nedenlerden bazılarını şöyle sıralanabilir¹³²:

- Olumsuz piyasa koşullarında ani düşüş gösterebilen sermaye tamponlarının güçlendirilmesi,
- Banka sermayelerinin kalitesinin artırılması,
- Basel II'ye destek olmak üzere bir kaldıraç oranı uygulamasının getirilmesi,
- Asgari sermaye gereksinimindeki döngüsellik azaltma ve karşılık ayrılması,

¹³¹BDDK, **Sorularla Basel III**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2010, s.4.

¹³²Gürel Eymen-Neslihan Demir, "Basel III Kriterleri", **Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3-4, 2012, s.17,18.

-Bankacılık sektörünün kuvvetlendirilmesi amacıyla ortaya koyduğu sermaye ve likidite düzenleme önerileri sunması,

-Risk yönetiminin geliştirilmesine ek olarak, bankaların stres ortamlarına karşı dayanıklılığının artırılması.

3.1.2. Basel III'ün Amaç ve Kriterleri

Basel III olarak adlandırılan düzenleme değişiklikleriyle ortaya çıkış nedenleri yani ulaşılmak istenen amaç ve hedefleri şu şekilde özetlenebilir¹³³:

-Kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin korunması ve dayanıklılığının artırılması,

-Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,

-Bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması,

-Mikro bazda bireylerin, makro bazda ise genel finansal sistemin şoklara karşı korunup, direncin artırılmasıdır.

Basel Komitesi, sistematik olarak önemli bankaların risklerinin tanımlanması hususunda Finansal İstikrar Kurulu (Financial Stability Board-FSB) ile çalışmalarını yürütmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar neticesinde 12 Eylül 2010'de Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları, sistematik öneme haiz finansal kuruluşların Basel III standartları çerçevesinin ötesinde kayıpları karşılayacak kapasiteye sahip olmaları konusunda fikir birliğine varmışlardır. Basel Komitesi ile Finansal İstikrar Kurulu(Financial Stability Board) yukarıda sayılan amaçlara ulaşabilmek için çalışmalarını, Basel III ve ilgili denetime ilişkin sağlam standartların uygulanması

¹³³BDDK, a.g.e., s.1-3.

alanlarında yoğunlaştırmayı planlamakta, aşağıda belirtilen alanlarda da çalışmalarına devam etmektedir¹³⁴:

-Hâlihazırda kullanılan asgari sermayenin nicelik olarak artırılması, niteliğinde değişiklikler yapılması ve mevcut uygulamaya ilaveten risk bazlı olmayan, diğer bir ifadeyle muhasebesel bazlı bir asgari sermaye gerekliliği standardının getirilmesi,

-Tutulması gereken sermaye ihtiyacının ekonominin çevrim dönemlerine (cyclical) göre artırılabilmesi ya da azaltılabilmesi,

-Asgari likidite oranlarına yönelik düzenlemeler yapılması,

-Alım-satım hesaplarına (Trading Book) ilişkin sermaye yeterliliği hesaplamalarında değişiklik yapılması,

-Karşı taraf kredi riskinin (Counterparty Credit Risk) hesaplanmasına ilişkin değişiklik yapılması

Öte yandan Basel III, denetime ilişkin sağlam standartların uygulanması alanlarında yoğunlaştırmayı planlamaktadır. Bununla birlikte aşağıda belirtilen alanlarda da çalışmalar sürmektedir¹³⁵;

-Alım satım hesaplarının (trading book) temelden gözden geçirilmesi.

-Sistematik olarak önemi haiz finansal kuruluşlara ilişkin politikalar geliştirilmesi.

-Sınır ötesi (cross-border) bankacılık ilkelerinin geliştirilmesi.

-Büyük risklere ilişkin düzenlemeler.

-Dışsal derecelendirme notlarının sekürütizasyon işlemlerinde (sermaye hesaplamaları çerçevesinde) kullanılması ve etkileri.

¹³⁴A.e.

¹³⁵Gürel-Demir, a.g.e., s.17-19.

-Standart uygulamaların ve güçlü işbirliğinin banka denetçileri ve denetim otoriteleri arasında geliştirilmesi.

-“Etkin Bankacılık Denetiminin Temel İlkeleri”nin krizden çıkarılan dersler sonrasında gözden geçirilmesi.

Basel III, Basel II sermaye hesaplama yöntemini baştan aşağıya değiştiren bir reform olarak değil, daha çok Basel II'ye getirilen yöneltlen eleştirileri ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanmış bir ek düzenleme olarak öne sürülmüştür.

3.1.3. Basel III Temel Prensipler

Yeni kurallar setinde, mevcut özkaynak ve sermaye yeterliliği hesaplamasında önem arz eden sermayenin niteliğinin ve niceliğinin artırılmasına ilişkin standartlar ile dönemselliğe bağlı olarak kullanılacak ilave sermaye tamponu oluşturulması gibi başlıklar mevcuttur¹³⁶. Bahsi geçen hususlara ilave olarak daha önce Basel II uygulamalarının en büyük eksikliği olarak görülen likidite yeterlilik ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranları gibi hususlarda yeni düzenlemeler ihdas edilmiştir. Bunun yanı sıra ülkemiz mevzuatında henüz uygulaması bulunmayan (Çekirdek Sermaye-Common Equity)/(Risk Ağırlıklı Varlıklar-Risk Weighted Assets) oranı artırılmış; sermaye koruma tamponu (Capital Conservation Buffer) ve döngüsel sermaye (Countercyclical Capital) isimli oranlar ihdas edilmiştir. Söz konusu değişiklikler Basel II'nin temel felsefesinden ciddi sapmalar göstermeyen ve yükümlülükleri daha da sıkılaştıran bir özellik göstermektedir. Adı geçen düzenlemelere tam uyumun sağlanmasının 2013-2019 arasındaki dönemde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.¹³⁷

¹³⁶BDDK, a.g.e., 1-3.

¹³⁷A.e..

i) Nitelikli Sermaye: Bankalar, ülke ekonomisindeki önemli işlevlerinden dolayı kendilerini her türlü olumsuz koşula karşı güçlü durabilmeleri için öncelikle faaliyet risklerini doğru hesaplamaları gerekmektedir. Bankaları zor şartlarda koruyan en önemli varlıkları, sermayeleri, organizasyona finansal açıdan destek veren, karşılaşılan güçlüklerin yenilmesine yardımcı temel güçtür. Sahip olunan sermayenin büyüklüğü, finansal gücün büyüklüğünü temsili etmektedir. Basel III, bankaların sermaye kalitesini de artırması amacıyla standartlarda iyileştirme çalışmaları getirmiştir. Daha kaliteli sermaye ancak “kayıp karşılama sermaye” ile sağlanabilir bu da daha dayanıklı stres dönemleri sağlamaktadır. Basel Bankacılık Denetim Komitesi bankaların varlıklarını sürdürmelerinin şüpheli hale geldiği durumlarda, bankanın tüm yasal sermaye unsurlarının kayıpları karşılayabilir düzeyde olmasını sağlamak amacıyla yeni bir düzenleme metni yayımlamıştır. Basel III düzenlemesiyle ana sermaye ya da “common equity” olarak adlandırılan çekirdek sermaye bünyesinde en kaliteli sermaye¹³⁸ kalemlerinin yer alması sağlanmıştır. Ayrıca bazı sermaye kalemleri¹³⁹ ise Tier 1 “ana sermaye” hesaplamasında indirim kalemi şeklinde alınmıştır¹⁴⁰.

ii) Niceliği Artırılmış Sermaye: Finansal krizlerin tekrarlanma riskinin azaltılabilmesi için daha kaliteli sermaye yanında her zaman daha fazla sermaye olması gerekmektedir. Basel Komitesi'nin reform paketinde, toplam çekirdek sermaye gereksinimi %7'ye ulaşmış bunun %4,5'u asgari çekirdek sermaye gereksinimi (common equity requirement- %2'den %4,5'e yükseltilmesiyle), %2,5'u ise bankaların gelecekte ortaya çıkabilecek riskli ekonomik durumlara karşı bulundurulmaları gereken sermaye tamponudur¹⁴¹. 2011'in sonu itibarıyla, alım satım portföylerine, türevlere ve seküritizasyona yönelik faaliyetler bu yüksek sermaye gereksinimi ile yapılmaya

¹³⁸Ödenmiş sermaye en kaliteli sermaye kalemidir.

¹³⁹Örneğin imtiyazlı hisselerle tekaül eden sermaye tutarının hesaplama esnasında ana sermayeden düşülmesi söz konusu olabilecektir.

¹⁴⁰Ozan Cangürel, "Kriz, Basel III ve BDDK", Dünya Gazetesi, (Çevrimiçi)http://www.dunya.com/kriz-basel-iii-ve-bddk_89730_haber.html, 2 Ekim 2011.

¹⁴¹BDDK, a.g.e., s.6.

başlanmıştır. Bankaların risk profiline, iş modeline, hâkim ekonomik koşullara vb. bağlı olarak asgari seviyelerin üzerinde yeterli sermayeye sahip olmasını sağlamak önemlidir. Ulusal denetim otoriteleri için İkinci Yapısal Blok, daha sıkı sermaye tabanı gerektirdiği için yeni Basel III kriterleri kapsamında Çekirdek Sermaye Oranı, Tier 1 oranı ve Toplam Yasal Sermaye oranı artırılmıştır. Bu kapsamda çekirdek sermaye oranı %7'ye; Tier 1 %8,'e kademeli olarak yükseltilecektir. Ancak birinci kuşak sermaye oranının % 8,5'lik seviyesi bir asgari seviye olmaktan ziyade bazı konularda bankaların rahat hareket etmeleri (örneğin kar dağıtımında bankaların serbest hareket edebilmesi) için gerekli düzey olarak tespit edilmiştir¹⁴².

BIS sistematik risklerin kontrol altına alınabilmesi için iki temel önlemin alınması gerektiğini vurgulamış, bunlar aşağıdaki şekilde belirtilmiştir¹⁴³;

-Reel ekonominin iniş ve çıkışlarını dengelemek için, özellikle finansal piyasaların ekonomik gelişme dönemlerinde, artış ve büyümedeki, ekonomik daralma dönemlerinde, düşüş ve azalıştaki aşırı dalgalanmaları düzenlemek.

-Özellikle sistematik riskler için finansal kuruluşlar arasında birbirine bağlı ve ortak olan riskleri göz önünde bulundurmaktır. Basel III'ün getirdiği yeniliklerden biri de ekonomik çevrimlerin pozisyonuna göre, finansal döngüdeki iniş ve çıkışların etkisini asgari düzeyde korumak amacıyla tutulması gereken "Sermaye Tamponu" olup rasyosu, %0-%2,5 arasındadır.

iii) Likidite Düzenlemeleri: Likidite karşılama oranı ve net istikrarlı fonlama oranı isimli iki oran yeni düzenlemelere dahil edilmiş, bunlar için 2018'e kadar süren geniş bir uyum süreci hedeflenmiştir. Ayrıca, karşı taraf kredi riskinin ve alım satım hesaplarına ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında hali hazırda devam eden değişiklik çalışmaları bulunmaktadır. Belirtilen 2 likidite oranı dışında "Risk Bazlı

¹⁴² A.e.

¹⁴³ Cangürel, a.g.e.

Olmayan Kaldıraç Oranı" önem kazanmıştır¹⁴⁴. Belirli dönüşüm oranlarıyla dikkate alınmış bilânço dışı kalemler ve aktifler toplamı ile ana sermaye arasında risk bazlı olmayan bir asgari oranın tesis edilmesi planlanmaktadır. Öngörülen kaldıraç oranı %3 olup, kademeli bir geçiş hedeflenmektedir¹⁴⁵.

3.1.4. Basel III'ün Getirdikleri

Basel III Uzlaşısı'nın getirdiği yenilikler başlıca şu alanlardadır¹⁴⁶:

i) Özkaynaklar

- Basel II'de yer alan özkaynak kapsamı değiştirilmiş; Tier III sermaye kavramı kaldırılmış, mevcutta bulunan katkı sermayenin, ana sermayenin %100'ünü geçmeyeceği hükmü de geçersiz sayılmıştır.

- Ana sermaye (Tier 1)'ye dahil olup zarar karşılama potansiyeli yüksek olan kalemler çekirdek sermaye (common equity) olarak belirlenmiş, çekirdek sermaye; ödenmiş sermaye, dağıtılmamış karlar, kâr (zarar), diğer kapsamlı gelir tablosu kalemleri ile bu toplamdan düşülecek değerlerden meydana gelmektedir.

- Finansal kuruluşlara yapılan ve eşik değeri aşan yatırımları, ertelenmiş vergi aktifi ve mortgage servislerini içeren ayarlamalar (sermayeden indirilen değerler ve ihtiyatlı filtreler) 1 Ocak 2018'den itibaren çekirdek sermayeden düşülecektir. Bunun için kademeli olarak 2014'ten başlamak üzere bu unsurların %20'si, 2015'te %40'ı, 2016'da %60'ı, 2017'de %80'i, 2018'de %100'ü çekirdek sermayeden indirilecektir. Bu geçiş sürecinde kalan kısımlar için eski uygulamalar geçerli olacaktır¹⁴⁷.

- Bundan böyle ana sermayenin çekirdek sermaye içerisinde yer almayan veya katkı sermaye içerisinde değerlendirilemeyecek olan sermaye bileşenlerinin 2013'te

¹⁴⁴BDDK, a.g.e., s.7.

¹⁴⁵Delikanlı, a.g.e., s.6.

¹⁴⁶KPMG, **Basel III: Issues and Implications**, KPMG, U.S.A., 2011, s.9-11.

¹⁴⁷Gürel-Demir, a.g.e., s.21.

%90'ı tanınacak ve her yıl tanıma oranı %10 düşürülerek toplam 10 yıl içerisinde söz konusu unsurlar tamamen sermaye bileşeni olmaktan çıkarılacaktır.

ii) Karşı Taraf Riskinin (Counterparty Risk) Düzenlemesi

Teknik detayları oldukça yüksek olan bu teklifte, bankaların stres senaryoları ve tarihsel verilere dayanarak hesaplayacakları karşı taraf riski için ilave sermaye tutmaları amaçlanmıştır¹⁴⁸.

iii) Döngüsellik (Procyclicity) Sistemik Risk ve Sermaye Tamponu

Döngüsellik yeterince dikkate alınmamasıyla eleştirilen Basel II'nin bu yöndeki eksikliğini kapatmak amacıyla ülke şartlarına, özellikle ekonominin büyüme hızına bağlı olarak artırılıp azaltılmasıyla hızlı kredi büyümesinin önüne geçilmesi hedeflenmekte olup, tercihe bağlı olarak %0 - %2,5 arasında değişen döngüsel sermaye tamponu uygulaması getirilmiştir. Bu tamponun çekirdek sermayeden ya da zararı karşılama kapasitesi olan diğer sermaye bileşenlerinden ayrılması gerekmektedir.¹⁴⁹

iv) Likidite Oranları

Basel III kapsamında Risk Bazlı Olmayan Kaldıraç Oranı önem kazanmıştır. Sermaye oranlarını destekleyici nitelikte olan şeffaf, basit, anlaşılır ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranı birinci kuşak sermayenin (ana sermaye) belirli dönüşüm oranlarıyla dikkate alınmış bilanço dışı kalemler ve aktifler toplamına bölünmesi suretiyle (Ana sermaye/(Toplam Aktif+Bilanço Dışı Kalemler)) şeklinde belirlenip 2017 yılının ilk

¹⁴⁸KPMG, a.g.e., s.9.

(Çevrimiçi),<http://www.kpmg.com/bg/en/issuesandinsights/articlespublications/brochures/advisory/pages/baseliiiissuesandimplicationswhitepaper.aspx>, 19 Nisan 2012.

¹⁴⁹Gürel-Demir, a.g.e., s.22.

yarısına kadar %3 oranı test edilecektir.QIS çalışmaları da dikkate alınarak 01.01.2018 itibari ile nihai Kaldıraç oranı "Birinci Yapısal Blok" a dahil edilmiş olacaktır.¹⁵⁰

Ayrıca 2 adet oran da belirlenmiştir;

-Kısa Vadede; Likidite Karşılama Oranı(Liquidity Coverage Ratio)

-Bankanın likit varlıkları/30 gün içerisinde olacak net nakit çıkışlarının¹⁵¹ min.%100 olması gerekir.

-Orta ve uzun vadeler için; Net İstikrarlı Fonlama(Net Stable Funding Ratio),

Bankanın mevcut istikrarlı fonlama tutarı/İhtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarı oranının min. %100 olması gerekmektedir. “Mevcut istikrarlı fonlama oranı” birinci ve ikinci kuşak sermaye de dahil olmak üzere bankanın pasifinde yer alan kalemlerin vade ve kalitelerine göre belirlenirken, “ihtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarı” ise bankaların aktifinde yer alan kalemlerin vade ve kalitelerine göre değişen oranlarda dikkate alınarak hesaplanacaktır. Likidite Karşılama Oranı için 2011-2015, Net İstikrarlı Fonlama Oranı için ise 2012-2018 yılları arası test ve gözlem periyodu olarak belirlenmiş olup, 2018 yılında asgari standartlar resmi olarak ilan edilecektir¹⁵².

v) Sermayeye İlişkin Oranlar

Sermayenin, yeni güçlendirilmiş tanımı ancak 5 yıldan fazla sürede aşamalı olarak yapılabilecektir. Gereksinimler 2013 yılında tanıtılıp sunulacaktır ve tam anlamıyla 2017 yılı sonuna kadar uygulanması gerçekleştirilmeyecektir. Sermaye araçlarından 1. kuşak (Tier 1) ve 2. kuşak (Tier 2) sermaye 1 Ocak 2013'te başlayarak

¹⁵⁰BDDK, a.g.e., s.7.

¹⁵¹Net nakit çıkışı; 30 gün içerisindeki nakit çıkışları ile 30 gün içerisindeki nakit girişleri arasındaki farktır.

¹⁵²Linklaters, **Basel III: Liquidity Rules**, London, 2011.

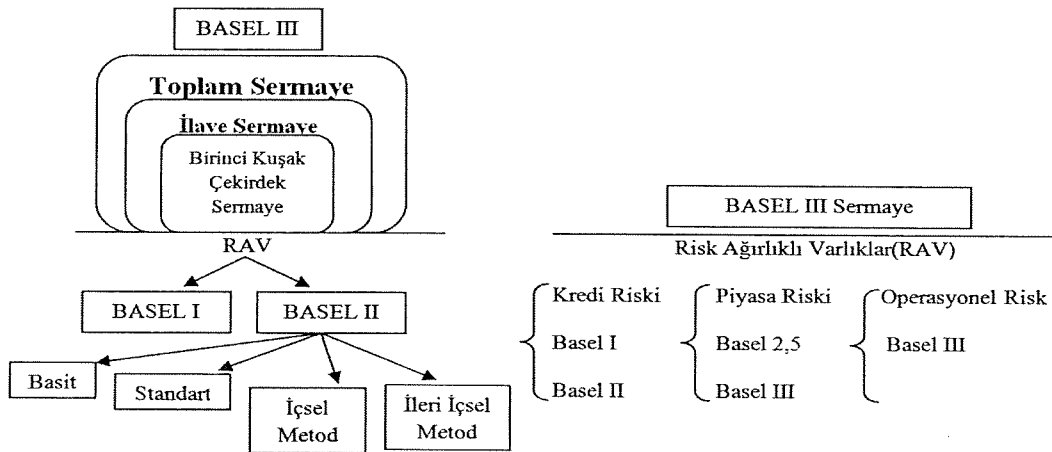
(Çevrimiçi), <http://www.linklaters.com/pdfs/mkt/london/A13028760.pdf>, 25 Nisan 2012.

10 yıldan fazla sürede aşamalı olarak gerçekleştirilebilecek ve 2015 yılının başında yürürlüğe girecektir.

-Asgari çekirdek sermaye oranı(Çekirdek Sermaye/Risk Ağırlıklı Varlıklar-RAV) 2013-2015 arasında kademeli olarak %2'den %4,5'a, birinci kuşak sermaye oranı(çekirdek sermaye ve diğer eklenecekler) da %4'den %6'ya çıkarılacaktır¹⁵³.

-Basel III ile getirilen sermaye koruma tamponu, çekirdek sermaye, birinci kuşak sermaye ve toplam sermayeye 2016-2019 yılları arasında kademeli olarak eklenip en son 2019 da %2,5 olarak son halini alacaktır. Sermaye koruma tamponunun sağlanamaması durumunda bu iki oran dikkate alınarak durumunda bankaların kar dağıtımına kısıtlamalar getirilebilecektir.

-Ülke şartlarına bağlı olarak %0-%2,5 arasında değişen döngüsel sermaye tamponu uygulaması getirilmiştir. Döndüsel sermaye çekirdek sermaye ve diğer sermaye bileşenlerinden ayrıştırılmış olup, ekonomik büyüme hızına paralel olarak değiştirilecek ve böylece kredi büyümesinin önüne geçilmiş olunacaktır.

Şekil 3: BASEL III -Sermaye Oranları

Kaynak: Le Lesle Vanessa-Avramova Sofiya, *Revisiting Risk Weighted Assets, Why Do RWA's Differs Across Countries and What Can Be Done About It*, International Monetary Fund Working Paper, Washington, D.C., 2012, p.5.

¹⁵³KPMG, a.g.e., p.9-11.

3.2. BASEL III'E GEÇİŞ DÜZENLEMELERİ, BASEL III UYGULAMA TAKVİMİ

Basel III, Sermaye için Geçiş Süreci aşağıdaki gibi planlanmıştır¹⁵⁴:

-Toplam sermaye gereksinimi mevcut olan %8 seviyesinde kalacak ve böylece aşamalı olması gerekmektedir,

-Asgari çekirdek sermaye ve 1. kuşak gereksinimleri 2013 yılı başında, sırasıyla mevcut olan %2 ve %4 seviyelerinden %3,5 ve %4,5 seviyesine yükselecektir¹⁵⁵. 2014 yılında başlayarak sırasıyla %4 ve %5,5 olacaktır,

-Çekirdek sermaye ve 1. kuşak sermaye için son gereksinimler 2015 yılı başında sırasıyla %4,5 ve %6 olacaktır,

-Çekirdek sermayeden oluşan ve %4,5 olan asgari gereksinim oranına ek olan %2,5 oranındaki sermaye koruma tamponu 1 Ocak 2016'da kullanılmaya başlanacaktır. Artan bir şekilde aşamalı olarak uygulanacak ve 1 Ocak 2019'da tamamıyla yürürlüğe girecektir¹⁵⁶.

Tablo 10: Sermaye Taslağı Düzenlemesi

Sermaye Taslağı Düzenlemesi			
Sermaye gereksinimleri ve tamponları (bütün rakamlar yüzde olarak verilmiştir)			
	Çekirdek sermaye (kesintilerden sonra)	1. kuşak sermaye	Toplam sermaye
Asgari	4.5	6.0	8.0
Koruma tamponu	2.5		
Asgari+Koruma tamponu	7.0	8.5	10.5
Konjektürel tampon aralığı*	0 - 2.5		

Kaynak: BIS, Annex 2 "Phase-In Arrangements" of Press Release "Group of Governors And Heads of Supervision Announces Higher Global Minimum Capital Standards", September 2010, <http://www.bis.org/press/p100912b.pdf>, 28 Mart 2012.

¹⁵⁴Gürel-Demir, a.g.e., s.23.

¹⁵⁵Latham&Watkins, **Regulatory Capital Reform under Basel III**, London, 2011, p.3.

¹⁵⁶Delikanlı, a.g.e., s.3.

Bu kapsamda sermaye rasyolarının revizyonu yanında kaldıraç oranı da aşamalı olarak başlatılacaktır. Test 2013 yılında başlayacak ve 1 Ocak 2018'de revize edilecek Pillar I (birinci yapısal blok-asgari sermaye yükümlülüğünün) 2017 yılına kadar çalışmaya devam edecektir.

Tablo 11: Basel III Uygulama Takvimi

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	1 Ocak 2009 itibarıyla
Kaldıraç Oranı	Denetmenin İzlenmesi		1 Ocak 2013 - 1 Ocak 2017 arası paralel çalışma 1 Ocak 2015'de açıklamanın başlaması					1. Yapısal Blokla Yer Değiştirme	
Minimum çekirdek sermaye oranı			%3.5	%4.0	%4.5	%4.5	%4.5	%4.5	%4.5
Sermaye koruma tamponu						%0.625	%1.25	%1.875	%2.50
Minimum çekirdek sermaye + Sermaye Koruma Tamponu			%3.5	%4.0	%4.5	%5.125	%5.75	%6.375	%7.0
CET1 kesintisinin aşamalı olarak kullanılması (DTAs, MSRs ve finans için limitini aşan tutarlar da dâhil olmak üzere)				%20	%40	%60	%80	%100	%100
Minimum 1. kuşak sermaye			%4.5	%5.5	%6.0	%6.0	%6.0	%6.0	%6.0
Minimum toplam sermaye			%8.0	%8.0	%8.0	%8.0	%8.0	%8.0	%8.0
Minimum toplam sermaye +koruma tamponu			%8.0	%8.0	%8.0	%8.625	%9.25	%9.875	%10.5

1. kuşak çekirdek sermaye veya 2. kuşak çekirdek sermaye olarak nitelendirilemeyen sermaye araçları			2013'de başlayıp 10 yılı aşkın sürede aşamalı olarak devreye girecek						
Likidite karşılama oranı	Gözlem dönemi başlıyor				Asgari standart tanıtımı				
Net istikrarlı finansman oranı		Gözlem dönemi başlıyor						Asgari standart tanıtımı	

Kaynak: BIS, Annex 2 "Phase-In Arrangements" of Press Release "Group of Governors And Heads of Supervision Announces Higher Global Minimum Capital Standards", September 2010, <http://www.bis.org/press/p100912b.pdf>, 28 Mart 2012.

-Açıklanan değişikliklerle, kaybı en yüksek oranda karşılayacak olan asgari çekirdek sermaye gereksinimi %2 seviyesinden %4,5 seviyesine arttırılacaktır. Bu uygulamaya 1 Ocak 2015 tarihine kadar kademeli geçiş yapılacaktır. Aynı dönemde çekirdek sermayeyi ve diğer nitelikli finansal araçları içeren 1. kuşak Sermaye (Tier 1) asgari gereksinimi %4'ten %6'ya çıkarılacaktır¹⁵⁷.

Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları Grubu asgari %2,5 oranında sermaye koruma tamponu uygulanması ve söz konusu oranının indirimler yapıldıktan sonra çekirdek mevduattan karşılanması konularında uzlaşmıştır¹⁵⁸. Sermaye tamponunun amacı finansal ve ekonomik kriz durumlarında bankaların zararlarını karşılayacak düzeyde sermaye tutmalarını sağlamaktır. Söz konusu kriz durumlarında bankaların sermaye tamponunu kullanmalarına izin verilirken, yasal sermaye oranları, asgari sermaye gereksinim oranına yaklaştıkça kâr dağıtımları üzerindeki kısıtlamalar artabilecektir. Bu uzlaşıyla birlikte etkin denetim ve kurumsal yönetim uygulamaları takviye edilecek ve bankaların sermayelerinin kötüleşmesi pahasına ihtiyati bonus ve temettü dağıtımları gibi genel sorunlar oluşabilecektir.

Ulusal koşullara bağlı olarak %0'dan %2,5'a kadar değişen oranlarda çekirdek sermaye veya benzer şekilde kayıpları tam anlamıyla karşılayan sermaye rasyosu döngüye ters (countercyclical) tampon olarak uygulanacaktır. Söz konusu tamponun amacı bankacılık sektörünü kredi genişlemesinin olduğu dönemlerde koruma altına almaktır. Anılan tampon kredi genişlemesinin, bankacılık sektörünün sağlıklı çalışması açısından sistematik bir risk teşkil ettiği durumlarda uygulamaya konulacaktır. Döngüye ters tampon, koruma tamponu kapsamının bir uzantısı olarak uygulanmaya başlanacaktır.

¹⁵⁷BDDK, a.g.e., s.6.

¹⁵⁸Delikanlı, a.g.e., s.3.

Anılan sermaye gereksinimleri riske bağı olmayan kaldıraç rasyosuyla desteklenmektedir. Temmuz ayında merkez bankaları ve denetim otoriteleri başkanları paralel uygulama döneminde %3 lük birinci kuşak sermaye kaldıraç oranını (tier 1 leverage ratio) test etmeye karar vermiştir. Paralel uygulama döneminde alınacak sonuçlara göre kaldıraç oranına son şekli 2017'nin ilk yarısında verilecek ve uygun bir revizyon ile 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren birinci yapısal blok kapsamına dâhil edilecektir.

Bilindiği üzere yetersiz sermaye ve likidite oranları ile faaliyet göstermek bankaları kredi temerrütleri ve/veya diğer yatırımlardan kaynaklanan olası zararlar karşısında iflasa kadar gidebilecek bir sürece sokmaktadır; bu da sermaye ve likidite oranlarının artırılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Avrupa Bankacılık sektöründe Basel III kriterlerinin sermaye ve likidite gereksinimini karşılamak için 1,5 trilyon \$ a ihtiyacı olduğu bu durmun Amerika'da da pek farklı olmadığı ortaya çıkmıştır¹⁵⁹.

Belli bir özkaynak karlılığını amaç edinen bankaların, kredi aracılık maliyetini yükseltmesi, çekirdek ve anasermayeye ilişkin ilave yükümlülükler karşısında daha düşük risk sınıfında yer alan krediler ve yatırım araçlarına kaymaları sonucu daha yüksek risk ağırlığında sınıflandırılan orta ve küçük ölçekli firmalara verilen kredilerin azalması¹⁶⁰ buna ilave faiz oranlarının artmasıyla da beraber ekonominin ve büyüme oranlarının olumsuz etkilenmesi beklenmektedir¹⁶¹. Hatta bankaların kredi verme kabiliyetlerinin ciddi oranda kısıtlanabileceği beyan edilmiştir. Bu yüzden Basel III çerçevesindeki kuralların ne zaman uygulanacağı ve nasıl bir takvim belirleneceği büyük önem kazanmaktadır. Öyle ki yapılan çalışmalar sonucunda piyasalarda finansal krizlere karşı önlem olarak konulan çok sıkı kararların hızla uygulanması durumunda küresel

¹⁵⁹BDDK, a.g.e., s.8.

¹⁶⁰S.Dalia Hakura-Thomas Cosimano, **Bank Behaviour in Response to Basel III, A Cross Country Analysis**, International Monetary Fund Working Paper, Washington, D.C., 2011, pp.3,19, 20.

¹⁶¹DPT, **Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler**, Devlet Planlama Teşkilatı, Sayı:3, Ankara, 2012, s.2.

çaptaki ekonomik canlanmanın tehlikeye girebileceği hatta bunun küresel boyutta bir ekonomik buhrana bile yol açabileceği endişeleri mevcuttur, bu yüzden uygulamalar uzun geniş bir zaman dilimine yayılmıştır¹⁶².

Basel Bankacılık Komitesi çalışmaları kapsamında açıklanan daha yüksek sermaye ve likidite oranlarından aslında beklenen finansal kriz olasılığının azaltılmasıdır. Ancak sermaye ve likiditeye ilişkin oranların artırılmasının kriz olma olasılığında ne kadar azaltma yapacağı belirsizdir. BIS Agustos 2010'da FSB/BCBS Makroekonomik Değerleme Kurulu(MDG)nca hazırlanan “Güçlü Sermaye ve Likidite Gereksinimlerinin Uzun Dönem Etkileri'nin ve Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi“ adlı çalışmalarında bu sürece geçerken ve uygulamaya geçtikten sonraki maliyet hesaplamaları yapılmış, uygulamanın fayda ve zararları irdelenmiştir. Bu çalışmada örneğin kriz öncesi Çekirdek Sermaye/Risk Ağırlıklı Varlıklar oranının uzun vadeli küresel ortalamasının %7 olduğu, bunun %1'e yükseltilmesi ve Basel Komitesi'nin diğer getirmiş olduğu kriterlerin uygulanması durumunda kriz olasılığının %4,6'dan %2,4'e gerileyebileceği ileri sürülmektedir. Bu araştırma ayrıca 4 yıllık bir döneme yayılmış olan 1 puanlık sermaye artışının aynı zamanda GSMH da %0,19 luk bir gerilemeye yol açacağını öne sürmüştür¹⁶³.

MDG yaptığı çalışmada sermaye ve likiditeye ilişkin ilave gereksinimler nedeniyle ilk dört buçuk yılda büyüme oranını beklenen trendin %0,04 altında, takip eden yıllarda ise beklenen trendin %0,02 üstünde bir oranda gerçekleşmesini beklemektedir. Söz konusu zaman dilimini iki yıla indirdiğimizde GSMH'ya ilişkin

¹⁶²European Banking Coordination, **Working Group on Basel III Implementation in Emerging Europe**, European Banking Coordination Vienna Initiative, 2012, p.47-48. (Çevrimiçi),<http://siteresources.worldbank.org/EXTFINANCIALSECTOR/Resources/282884-1242281415644/EBCI-Basel-III-WG-report.pdf>, 3 Nisan 2012.

¹⁶³BIS, **Assessing The Macroeconomic Impact of The Transition to Stronger Capital And Liquidity Requirements**, Bank of International Settlements, Basel-Switzerland, 2010, pp.9,10.

gerileme %0,19'dan %0,22'ye yükselmekte, tam tersi olarak uygulama süresi altı yıla yükseltildiğinde GSMH'daki gerileme azalmaktadır¹⁶⁴.

Basel Bankacılık Komitesi tarafından sermaye ve likiditeye ilişkin getirilen yeni standartların uyum sürecine bağlı olarak emtia fiyatlarında, döviz kurlarında ve küresel arz talep dengesinde değişikliklere neden olması da beklenmektedir. MDG'nin analizleri kapsamında sermaye yeterliliği oranında yapılacak %1'lik artışın kredi risk primlerinde ortalama 15 baz puanlık bir artışa neden olacağı tahmin edilmekte bunun yanında IMF ve BIS'in tahminlerine göre gelişmekte olan ekonomilerin gelişmiş ekonomilerden daha çok etkilenmesi beklenmektedir¹⁶⁵. Bu finansal krizden çıkarılan açık derslerden birisi olası riskler için ayrılan ihtiyatların yetersiz olduğu ve globalleşen uluslararası piyasalarda herhangi bir ülkenin finansal sistemindeki zayıflığın diğer ülkelere hızla yayılabileceği anlaşılmıştır.

3.3. BASEL III'ÜN EKONOMİYE ETKİLERİ

Bu bölümde Basel III'ün küresel ekonomiye etkileri irdelenmiş, reel sektör ve KOBİ'lere yansımaları ele alınmıştır.

3.3.1. Basel III'e İlişkin Eleştiriler

Bazı finansçılar görünürde 2008'de yaşanan krizin tekrar etmemesi için tasarlanan Basel III kurallarının bu krizin gerçek nedenini tanımlamakta başarısız olduğunu savunmakta, örneğin David Daven 13 Eylül 2010 tarihli "Büyük Bankalar Zaten Basel III Reformlarına Uymaktadır" adlı makalesinde Lehman Brothers'ın iflasından beş gün önce Eylül 2008'de, Tier 1 sermaye oranının asgari gereksinimin yaklaşık üç katı olacak şekilde %11 olması ile övünmekteydi. OECD tarafından 26

¹⁶⁴A.e..

¹⁶⁵BDDK, a.g.e., s.10.

Mayıs 2010 tarihi itibarıyla yayımlanan “Basel III’ün Ötesinde Düşünmek: Sermaye ve Likidite İçin Gerekli Çözümler” adlı çalışmada da belirtildiği üzere birçok finans uzmanı ve bankacı Basel III kurallarının geçmiş krizdeki temel problem olan risk ağırlıklandırmasındaki hatalara ilişkin herhangi bir yenilik getirmemesini eleştirmektedir. Yüksek riske sahip portföylerin, değişik türev ürünler ve finansal matematiğin illüzyonu ile düşük riske sahip gibi gösterilmesinin ve sermaye yeterliliği hesaplamalarında bu şekilde dikkate alınmasının Basel II’nin en zayıf halkası olarak ortaya çıktığı savunulmaktadır¹⁶⁶. Şöyle ki büyük bankaların Basel II sermaye gereksinimi kurallarını, herhangi bir düzenlemeye tabi olmayan ve Credit Default Swaps (CDS) olarak bilinen sigorta sözleşmeleri satın alarak yüksek riskli portföylerin düşük riskli olarak gösterildiği savunulmaktadır. Örnek olarak AIG’in 2008’de iflasın eşğine gelmesi ile bu sözleşmelerin bir hile olduğunun ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Basel III’e ilişkin bir diğer eleştiri ise yeni kurullarla birlikte banka fonlarının daha düşük risk grubunda sınıflandırılan yüksek derecelendirme notuna sahip kamu borçlanma enstrümanlarına (ülke risklerine) kayması durumunda bankaların portföylerinde ciddi oranlarda ülke risklerinin taşınması ve özel sektörde düşük derecelendirme notuna sahip firmaların fon temin edememeleri nedeniyle finansal çıkmaza girecekleridir.

Yukarıda belirtilen konulara ek olarak uluslararası piyasalarda Basel III’ün uygulanma sürecine ilişkin bazı endişeler de mevcuttur. Söz konusu endişelerden ilki Denetim Arbitrajı (Regulatory Arbitrage) oluşma ihtimalidir¹⁶⁷. Daha sıkı uygulamalar getiren her yeni düzenlemede olduğu gibi, Basel III standartlarının uygulanması sürecinde de, ülkeler arasında mevzuattan kaynaklanan yasal boşluklar bulunarak “denetim arbitrajı” imkânından yararlanmak için bankaların yoğun faaliyet göstereceğidir. Basel III’ün küresel düzeyde başarı ile uygulanabilmesi için, dünyadaki tüm düzenleyici ve denetleyici otoritelerin ciddi bir şekilde koordinasyon halinde

¹⁶⁶OECD, **Thinking Beyond Basel III: Necessary Solutions For Capital and Liquidity**, 2010,(Çevrimiçi), <http://www.oecd.org/dataoecd/42/58/45314422.pdf>, p.1.

¹⁶⁷KPMG, a.g.e., p.4.

bulunmaları gerekmektedir. Aksi takdirde, Basel III'de düzenlenen hususların yoğun olarak uygulandığı ülkelerden, daha az denetimin ve takibin yapıldığı ülkelere doğru bir kayış (arbitraj) gerçekleşecektir ki bu da daha önce ifade ettiğimiz gibi Basel III'ten beklenen küresel düzeydeki sonucun alınmaması anlamına gelmektedir.

Basel III'ün uygulanma sürecine ilişkin endişelerden ikincisi yeni kuralların adaptasyon süreci ve piyasa tarafından kabul edilme seviyesidir. Bilindiği üzere, yeni kuralların uygulama maliyetini en aza indirebilmek amacıyla, Basel III'te adaptasyon süreci görece uzun ve kademeli bir zamana yayılmıştır. Maliyeti azaltmasına karşın, bu kadar uzun bir geçiş süreci ile ilgili olarak bazı endişeler de ortaya çıkmaktadır. Bu endişelerden en önemlisi, uzun geçiş sürecinin yeni kurallara çabuk uyumu (race to the top) zorlaştırarak, Basel III uygulamasının istenene düzeyde sağlanamayacak olmasıdır.

Basel III'ün uygulanma sürecine ilişkin endişelerden üçüncüsü ama belki de en önemlisi bankaların yeni standartlara uyum için geliştirecekleri strateji ve kararların ülke ve dünya ekonomisine etkilerine ilişkindir. Bankalar tarafından oluşturulacak bu uygulama strateji ve politikaları sermayenin arttırılması, kar payının dağıtılmayarak bünyede bırakılması, hazine işlemleri gibi sermaye yoğun faaliyetlerden daha az sermaye gerektiren bankacılık faaliyetlerine geçiş gibi faaliyet alanlarının değiştirilmesi, kaldıraç oranının azaltılması gibi değişik uygulamalar faaliyette buldukları ülkelerin ve dolayısıyla küresel çapta bankacılık sektörünün yapısını ve işlevini de önemli oranda etkileyeceği açıktır. Bu konuda alınacak stratejik kararlar yakın zamanda belki de küresel ekonomiyi etkileyecek en önemli dinamikler olacaktır.

3.3.2. Reel Sektör, KOBİ'lerin Endişesi

Türkiye’de Basel III’e geçiş döneminde asıl sorunu büyük çoğunluğu KOBİ’lerden oluşan reel sektör yaşaması beklenmektedir¹⁶⁸. Dünyada birçok ülkede yürürlükte olan Basel II kriterlerinin Türkiye’de hala yasal olarak uygulamaya konmamış olmasının en temel nedeni, bankalardan öte reel sektörün yeni düzenlemelere uyum sağlamalarının çok da kolay olmamasıdır. Türkiye’nin Basel III’e geçiş sürecinde karşılaşacağı en büyük, sürece bankaların uyum sağlaması değil de asıl sorun reel sektör firmalarının Basel III kredi değerlendirme kriterlerine uygun yapılanmalarını sağlamak olarak tahmin edilmekte ve bu dünya genelinde de yeni düzenlemelerin reel sektöre yansımalarının artan faiz oranları ve artan aracılık maliyetleri olacağı düşünülüyor¹⁶⁹.

Türkiye bankacılık sektörünün gerek AB ülkeleriyle gerek diğerleriyle karşılaştırıldığında bankacılık sektörünün yüksek sermaye yeterlilik rasyosu ve düşük kaldıraç oranlarıyla çalıştığı görülmekte, Türkiye’de 2010 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 19,3 olan sermaye yeterlilik rasyosu, yasal ve hedef oranların oldukça üzerinde seyrediyor.

2010 yılı Eylül ayı itibarıyla ana sermaye oranı yüzde 17,4 olarak açıklandı. Aynı zamanda ana sermayenin ağırlıklı olarak ödenmiş sermaye ve dağıtılmamış karlardan oluştuğu, birincil sermaye benzeri borçların ana sermaye içindeki payının oldukça düşük olduğu ortaya çıktı. Bu tablo içerisinde endişeler mali kesimden çok reel sektör üzerinde odaklanıyor. Öte yandan olumsuz etkilenen reel sektörün kredi dönüşlerinde sorun yaratarak ve bankaların riskli varlıklarını artırarak bankacılık kesimini de etkilemesi riski de mevcut.

¹⁶⁸Küçüközmen, a.g.e., s.28-39.

¹⁶⁹Ayadi, a.g.e., pp.32, 47, 50.

3.4. BASEL II -BASEL III KARŞILAŞTIRMA

i) **Ana kuşak Sermaye:** BASEL II tarafından belirlenen sermaye rasyosunun hem payı, hem de paydasında nitelik sorunları var. 1. kuşak katkı sermayesi dediğimiz oran, toplam sermayenin, önemli bir kısmı katkı sermayesi olması nedeniyle yaşanan bir krizde %3'lük 4'lük özkaynak erimesinde bankalarda likit sermaye bırakmamakta. Dolayısıyla kredi benzeri diğer ürünlerde yâda diğer sermaye yapısıyla bu krizde başa çıkılamamış, dolayısıyla, Basel III'de ilk nokta, ana kuşak sermayesinin oranlarını, kompozisyonlarını değiştirerek ana kuşak sermaye oranını arttırmak olmuştur.

ii) **Likidite Riski:** Global krizin aslında "likidite riski kaynaklı" bir kriz olduğunu göz önünde bulundurursak, Likidite Riski ölçümü ve "Sermaye Karşılığı" Basel II'de yoktu. Bu Basel III'te değiştirilecek. Burada BDDK'nın açıklaması çok öncü bir yaklaşımı mevcuttur. Basel III, likidite riskini, herkes tarafından aynı yönde ölçülecek şekilde sermaye yeterliliğe eklemeye almaktadır.

iii) **Katkı Sermaye:** Basel II'nin eleştiri aldığı noktalardan bir tanesi de, "procyclicality" dyanı döngüsellik hususudur. Bir anlamda işler iyi giderken risk iştahı artıyor, sermayeler tamamen kullanılıyor. Ancak, işler bozulduğunda sermaye gereksinimi oluyor ama ortada sermaye olmuyor. BASEL III bu süreci tersine çevirmek amacıyla önerilen %8'lik sermayeye %2,5 katkı ek bir sermaye vermektedir. Bu da yine zamana yayılmış bir durumda, yani eğer Basel III amacına ulaşırsa, tam anlamıyla uygulanırsa eskisi gibi %8'lik değil %10,5 sermaye rasyosu olacak bu da 2013'ten başlayıp 6 sene sonra 2019 sonunda ulaşılması öngörülmektedir.¹⁷⁰

¹⁷⁰W. Walter Eubanks, **The Status of the Basel III Capital Adequacy Accord**, Congressional Research Service, Amerika Birleşik Devletleri, 2010, p.4.

iv) Sistemik Risk: Piyasada herhangi bir bankanın riski yüksekse bu muhakkak diğer bankalara da bir şekilde yansıyacaktır. Burada düzenleyici otoritenin ödemeler sistemi, bilançolar, bilançolar arasındaki en zayıf halkanın kim olduğunun ciddi anlamda tespit edilmesi oldukça önem(Ör:Lehman Brothers) arz etmektedir

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ

KAPSAMINDA BASEL III KRİTERLERİ VE TÜRK

BANKACILIK SEKTÖRÜNE MUHTEMEL ETKİLERİ

Çalışmamın bu son bölümünde Basel III Uzlaşısının Türk Bankacılık Sektörü'nde mevcut durum analizi ile BDDK'nın önümüzdeki aylara ilişkin beklentileri ve son olarak da Basel III sonrası genel piyasa beklentileri çeşitli, talep ve önerilere değinilmiştir.

4.1. MEVCUT DURUM ANALİZİ

Avrupa ülkelerinde borç krizinin derinleşmesi, gelişmiş ülke ekonomilerinde toparlanmanın beklenenden daha yavaş gerçekleşmesi nedeniyle küresel ekonomide belirsizlikler artmakta bu da iktisadi faaliyette ivme kaybına yol açmış, gene de ağırlıklı olarak bankalardan oluşan Türk Finans Sektörü büyümesini sürdürmektedir.

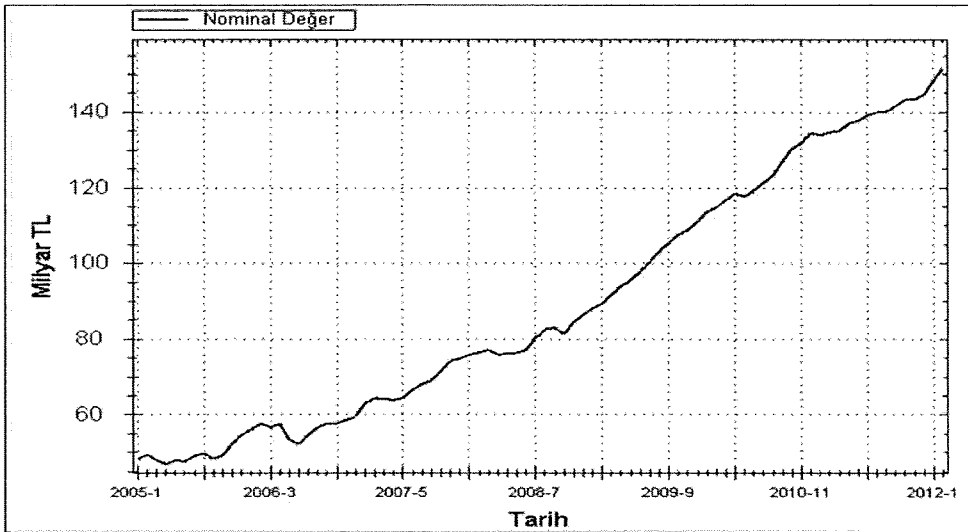
Finansal istikrarı korumak adına kredilerin artış hızının makul seviyelere çekilebilmesi için tedbirler alınmış, bunun sonucunda bankalar artan likidite ihtiyaçlarını öncelikle repo işlemlerinden, yurtdışı borçlanmalardan ve menkul kıymet satışından karşılamış olmasına rağmen mevduat bankacılık sisteminin temel fonlama kaynağı olma liderliğini korumaktadır. Bankaların likidite oranları da yasal oranların üzerinde seyretmeye devam etmektedir. TCMB tarafından tanınan döviz depo piyasasında borçlanma limitleri, döviz ve altın cinsinden tesis edilen zorunlu karşılıklarla birlikte dikkate alındığında, bankaların önümüzdeki yıl boyunca yurt dışı yükümlülüklerini karşılama konusunda bir sorun yaşamayacakları düşünülmektedir.¹⁷¹

¹⁷¹Erdem Başçı, III. Bankacılık Sektörü Gelişmeleri ve Riskler, TCMB Finansal İstikrar Raporu Sayı:13, Ankara, 2011, s.4.

Yakın zamanda faiz dışı giderlerin artmasıyla beraber net faiz marjının daralması ve sektör karlılığının gerilemesine rağmen, karlılık performans oranları diğer ülkelerle karşılaştırıldığında sağlıklı yapısını korumaktadır.

Esas olarak kredilerdeki artışa bağlı olarak gerileme gözlenmesine karşın, sektörün sermaye yeterlilik rasyosu asgari ve hedef rasyoların üzerinde seyretmekte, ayrıca, bankacılık sektörünün aktif kalitesinin güçlü seyrini koruduğu düşünülmektedir.

Geçmiş yıllarda yapılmış ve yeni hazırlanan analizler dikkate alındığında Türk Bankalarının, Basel düzenlemelerini kullanmaları durumunda önemli bir sermaye ihtiyacı ile karşılaşmayacakları ortaya çıkmıştır. Türk Bankacılık sisteminin Basel III ile getirilen düzenlemelere uyum düzeyi oldukça yüksek olmasının temel kaynağı 2001 yılında yaşanan ve sektör yeniden organize eden bankacılık krizi olup, ekte grafikte Türk Bankacılık Sektörünün Yıllar İtibari ile niceliksel olarak Toplam Özkaynak değerleri incelenmektedir:

Grafik 1: Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Özkaynaklar

Kaynak:(Çevrimiçi), <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Grafik/Grafik.aspx>, 10 Nisan 2012.

Sektörün niteliksel olarak, sermaye kalitesine yönelik değerlendirmede bulunmak için sektörün son üç yılda özkaynakları oluşturan kalemlerin dağılımı izleyen sayfadaki tabloda verilmiştir:

Tablo 12: Yıllar itibari ile Türk Bankacılık Sektörü Özkaynak Kalemleri

(Milyon TL)	2010/12	2011/3	2011/12	2012/3
Ödenmiş Sermaye	47.937	48.564	50.493	50.894
Yedek Akçeler	72.270	87.516	89.777	99.331
Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	0	0	0	0
Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Farkları	1.420	1.630	1.878	2.472
Menkul Değerler Değerleme Farkı	8.445	5.900	532	4.022
Dönem Kar(Zararı)	22.116	5.472	19.844	6.124
Geçmiş Yıllar Karı(Zararı)	-17.646	-14.068	-17.878	-9.677
TOPLAM ÖZKAYNAKLAR	134.542	135.014	144.646	153.166

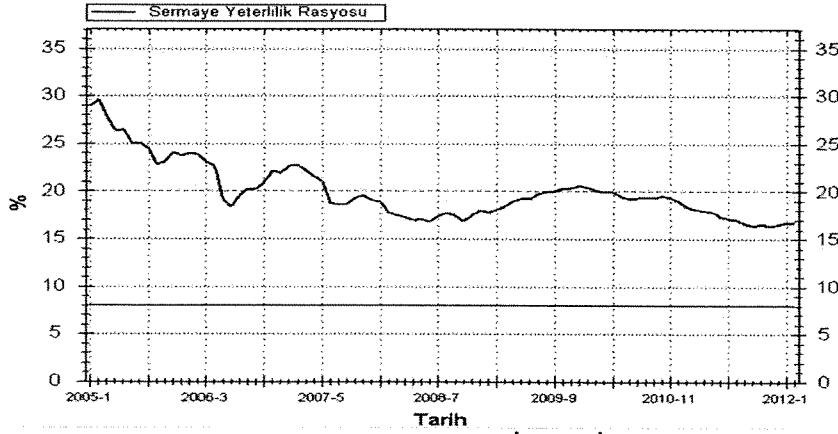
Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, Sayı:2012/2, Ankara, 2012, s.41.

Türk Bankacılık sisteminin sermaye yapısı değerlendirildiğinde özkaynaklar içerisinde sermaye benzeri kredilerin oranının düşük olduğu, bunun yanında kar yedekleri, ödenmiş sermaye ve dağıılmamış karlar gibi çekirdek sermaye kalemlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca BDDK tarafından sektörün kar dağıtımının sınırlandırılması ve karların bünyede bırakılmasının teşvik sayesinde bankaların bilançolarda yedek akçe oluşumu sağlanmış, böylece sektörün kaliteli ve güçlü özkaynak yapısı korunmuştur¹⁷². Bu durumda küresel krizde Türkiye, OECD ülkeleri arasında da bankacılık sektöründe kamunun sermaye desteğine ihtiyaç duymayan bir ülke olmasının sebebi Türkiye'nin %8 olarak kabul edilen sermaye yeterlilik oranına ilave olarak 2006 yılında asgari %12'lik hedef oran belirlemesidir. Türk Bankacılık Sektörünün sermaye yeterliliği oranı 2012 Şubat ayı itibarıyla %16,5¹⁷³ olup, yasal sınırın ve hedef oranın çok üzerindeki seyrini devam ettirmektedir. Türk Bankacılık

¹⁷²BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, Sayı:2012/2, Ankara, 2012, s.40.

¹⁷³A.e.

Sektörü Sermaye Yeterlilik Oranı'nın Yıllar İtibari ile olması gereken asgari tutar %8'in yıllar boyu ne kadar üzerinde seyrettiği ayrıca diğer AB ülkeleri ile kıyaslamasını gösteren grafikler izleyen sayfada bulunmaktadır.

Grafik 2: Türk Bankacılık Sektörü Yıllar İtibari İle Sermaye Yeterlilik Rasyosu

Kaynak: TBB, "Banka ve Sektör Bilgileri", (Çevrimiçi)

http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Default.aspx, 16 Nisan 2012.

Tablo 13: G 20 Ülkelerinde Sermaye Yeterlilik Rasyosu (yüzde)

	<u>2007</u>	<u>2008</u>	<u>2009</u>	<u>2010</u>	<u>2011</u>	<u>En son verinin alt olduğu ay</u>
Türkiye ¹	18,9	18,0	20,5	19,0	16,4	Eylül
Rusya ¹	15,5	16,8	20,9	18,1	15,2	Eylül
Arjantin	16,9	16,9	18,8	17,7		Aralık
Brezilya	18,7	18,2	18,9	17,6	18,2	Haziran
Endonezya ¹	19,3	16,8	17,4	17,2	17,0	Haziran
Suudi Arabistan	20,6	16,0	16,5	17,1		Aralık
Meksika	15,9	15,3	16,5	16,9	16,2	August
Japonya ²	12,3	12,4	15,8	16,7	13,8	Mart
Almanya	12,9	13,6	14,8	16,1	16,9	Eylül
İngiltere	12,6	12,9	14,8	15,9		Aralık
Kanada	14,8	12,2	14,7	15,6	16,3	Haziran
ABD ¹	12,8	12,8	14,3	15,3	15,0	Eylül
G. Afrika	12,8	13,0	14,1	14,9	14,9	Temmuz
Kore	12,3	12,3	14,4	14,6	14,4	Haziran
Hindistan ³	12,3	13,0	13,2	13,6	13,5	Mart
İtalya	10,4	10,8	11,1	12,4	12,8	Haziran
Fransa	10,2	10,5	12,4	12,7		Aralık
Çin	8,4	12,0	11,4	12,2		Mart
Avustralya	10,1	11,3	11,9	11,4	11,6	Eylül

¹ Basel I

² En büyük 11 bankayı kapsar.

³ Basel I ve Basel II aynı anda uygulanıyor.

Kaynak: Mutlütürk-İnan, a.g.e., s.72.

SYR oranının artması detaylı olarak incelenirse, 2012 yılının ilk çeyreğinde %5,9 (8,5 milyar TL) artan sektörün özkaynakları, Mart 2012 itibarıyla 153,2 milyar TL'ye ulaşmış, yılın ilk üç ayında özkaynaklarda gözlenen artış, daha çok dönem net karı ile menkul değerler değerlendirme farklarındaki artıştan kaynaklanmıştır. 2012 yılının ilk çeyreğinde sektörün sermaye yeterliliği rasyosu (SYR) yılsonuna göre 0,01 puan artarak %16,56 olarak gerçekleşmiştir¹⁷⁴.

Nitekim sektörün menkul değerler yatırımı, yılın ilk çeyreğinde 347 milyon TL (%0,1)artarak Mart 2012 itibarıyla 285,3 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir¹⁷⁵. Yurtiçi ve yurtdışı ekonomik konjonktürde önemli bir olumsuzluk olmadığı sürece bankaların menkul değer plasmanlarını artırmak yerine kredi kullandırma eğiliminde olmaya devam edecekleri değerlendirilmektedir.

Bankacılık sektörü dönem net karı önceki yılın aynı dönemine kıyasla 653 milyon TL (%11,9) artarak Mart 2012'de 6.124 milyon TL'ye yükselmiştir¹⁷⁶. Sektör karının artısında yükselen net faiz marjı belirleyicidir.

Bankacılık sektörünün 2012 yılının ilk çeyreğini güçlü göstergelerle tamamladığı görülmektedir. Temmuz 2012 itibarıyla yürürlüğe girecek olan Basel II düzenlemeleri kapsamında yapılan araştırmalara göre, Mart 2012 dönemi itibarıyla sektörün SYR'sinde 1,3 puanlık bir düşüş olacağı öngörülmekle birlikte sektörün SYR'si Basel II düzenlemeleri altında dahi oldukça yüksek bir seviyededir.

¹⁷⁴BDDK, a.g.e., s.7.

¹⁷⁵Paraborsa, "Bankacılık Sektörü 2012",

(Çevrimiçi),<http://www.paraborsa.net/bankacilik-sektoru-2012/>, 9 Mayıs 2012.

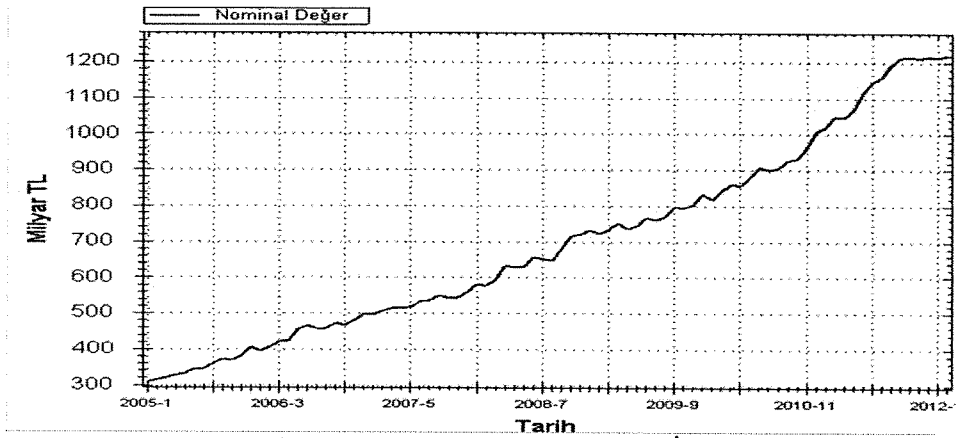
¹⁷⁶A.e.

Ülkemizde hali hazırda bir aylık vade dilimi için hesaplanmakta olan Likidite Oranı Basel III ile gündeme gelen Likidite Karşılama Oranı ile büyük ölçüde uyumludur. Esasında, Basel III kapsamındaki değişiklikler "içerik" bakımından incelendiğinde özellikle "likidite" ve "sermaye tamponu" ile ilgili hususların, BDDK tarafından kriz öncesinde alınan "proaktif önlemler" ile büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Örneğin, Basel-II'de ikinci Yapısal Bloкта yer alan ve ölçümüne ilişkin herhangi bir standart belirlenmemiş olan likidite riskine ilişkin BDDK tarafından 2006 yılında çıkarılan Yönetmelik ve bu Yönetmeliğe daha sonra eklenen asit-test oranı ile likidite riskinin ölçümüne ve yönetimine ilişkin esaslar getirilmiş olup, söz konusu düzenleme bankalarımızın küresel kriz döneminde önemli bir likidite sıkışıklığı yaşamadan faaliyetlerini devam ettirmelerine önemli katkı sağlamıştır. Bu kapsamda, TCMB tarafından yürütülen "Para Politikası Çıkış Stratejisi"¹⁷⁷ ile kriz sırasında, döviz piyasalarına ve bankacılık sistemi döviz likiditesine yönelik olarak çeşitli tedbirler alınmıştır¹⁷⁸. Bu da TCMB'nin ilave radikal önlem alma gereğini azaltmış, kriz döneminde merkez bankası bilançosunun yapısı bozulmamıştır. Son olarak sermaye yeterliliğinin asgari seviyesinin yükseltilmesiyle aktifte plasman alanlarının daralması ya da birbirinin alternatifi plasman alanlarının arasındaki dağılımın değişmesi ihtimali ortaya çıkabilir. Örneğin SYSR'nin asgari seviyeye yakın olduğu durumlarda aktifin daha doğru bir ifadeyle kredilerin ya da teminatsız kredilerin artırılmaması hususu gündeme gelebilecektir. Ekonominin içinde bulunduğu konjonktüre (Ekonomik büyümenin hızlanması ya da yavaşlaması) ve önceliklere (Büyüme veya enflasyonla mücadele) göre sonuçlar değişebilecektir. Ancak böyle bir analizin yapılabilmesi için öncelikle SYSR'nin asgari seviyelere yakın olması gerekmekte fakat ülkemizde bu oran oldukça yüksek düzeylerde seyretmekte olup SYSR'nin asgari seviyesinin büyüme üzerinde doğrudan olumsuz bir etkisinin olabileceği mümkün görünmemektedir. Türk

¹⁷⁷TCMB, **Para Politikası Çıkış Stratejisi**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara, 2010, s.2.

¹⁷⁸ Döviz alım ihalelerine ara verilmesi, döviz satım ihalelerinin başlatılması, döviz depo aracılık faaliyetlerine yeniden başlanması, yabancı para zorunlu karşılık oranlarında iki puanlık indirimine gidilmesi, ihracat reeskont kredisi limitinin yükseltilmesi vb.

Bankacılık Sektörü Yıllar İtibari ile Aktifler ve Kredi'ler Tabloları aşağıda yer almaktadır¹⁷⁹:

Grafik 3: Türk Bankacılık Sektöründe Yıllar İtibari ile Toplam Aktifler

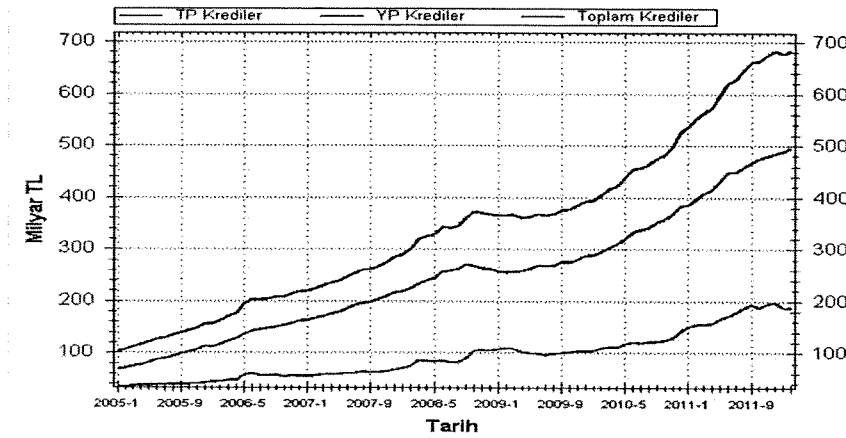
Kaynak:BDDK, (Çevrimiçi),<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Grafik/Grafik.aspx>,23 Nisan 2012.

Otoriteler tarafından alınan tedbirlerin etkisiyle kredi artış hızı yavaşlamaktadır. Kredilerin yıllık artış eğilimi geçmiş dönem ortalamalarının altına düşmüştür¹⁸⁰. Toplam kredilerin dağılımında 2010 yılı sonuna göre belirgin bir değişim gözlenmemiştir. Kredilerin vadesinde uzama yaşanması reel kesim ve hanehalkı açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir. Yakın zamanda döviz kurunda gözlenen artış nedeniyle yabancı para kredilerin payının artmasına karşın, krediler ağırlıklı olarak Türk lirası cinsinden kullanılmaktadır. Mevduat artış hızının aynı düzeyde kalması, kredi genişlemesinin finansmanında alternatif kaynakların kullanımını artırmıştır. Mevduatın vadesinde gözlenen uzama eğilimi yılın ikinci yarısında yavaşlayarak devam etmektedir. Bankaların yurt dışı yükümlülüklerinde 2009 yılı sonundan itibaren görülen genel artış eğilimi 2011 yılı Eylül ayında yerini azalışa bırakmıştır. Bankaların önümüzdeki dönemde sendikasyon ve sekürütizasyon kredisi ödemelerinde sorun yaşanmayacağı düşünülmektedir. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, ülkemiz bankacılık sektörünün

¹⁷⁹BDDK, a.g.e., s.5.

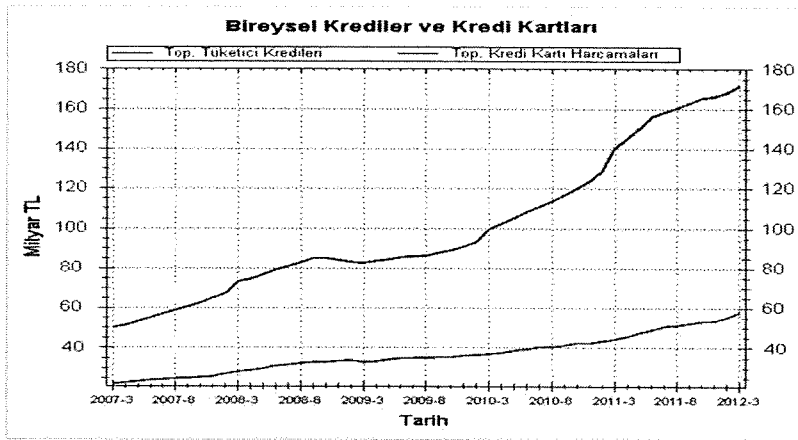
¹⁸⁰Başçı, a.g.e., s.45.

sorunlu krediler açısından iyi bir performans gösterdiği görülmektedir¹⁸¹. Sektörün kârlılık performansı göstergeleri düşüş eğilimi göstermesine rağmen, diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında yüksek seviyelerini koruduğu gözlenmektedir. Küresel ekonomiye ilişkin belirsizliklerin artması ile ülkemizde de kredilere ilişkin alınan tedbirler kapsamında önümüzdeki dönemde kredi artış hızındaki yavaşlamanın devam etmesi beklenmektedir.

Grafik 4: Türk Bankacılık Sektörü Yıllar İtibari İle Toplam Krediler

Kaynak:BDDK, (Çevrimiçi),<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Grafik/Grafik.aspx>,23 Nisan 2012.

Grafik 5: Türk Bankacılık Sektörü Yıllar İtibari İle Bireysel Krediler ve Kredi Kartları

Kaynak:BDDK, (Çevrimiçi),<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Grafik/Grafik.aspx>,23 Nisan 2012.

¹⁸¹BDDK, Bankacılık Sistemi Basel II İlerleme Raporu, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2012, s.3-24.

Bankacılık sektörü toplam aktifleri içindeki payı 2011 yıl sonuna göre %0,8 artarak %56,9'a yükselen toplam krediler, yılın ilk çeyreğinde 16,2 milyar lira yükselerek, Mart 2012 itibari ile 699,1 milyara kadar ulaşmıştır. Bu tarih itibari ile toplam bankacılık sektörü kredilerinin %43,6'sı kurumsal ticari, %32,9 bireysel, %23,5'i ise KOBİ kredilerinden oluşmaktadır. 2012 Yılı'nın ilk çeyreğinde kredi hacminde gözlenen 16,2 milyarlık artışın;8,5 milyarı ticari&kurumsal(%52), 61,1 milyarı(%37,7) bireysel, 1,6 milyarı(%10) ise KOBİ'lere kullanılan kredilerinden oluşmaktadır.¹⁸²

Bankacılık sektörünün takipteki alacaklarının 2010 yılında süren düşüş trendi, 2011 yılı son çeyreğinde artışa doğru yönelmiş, bu 2012 yılında da devam edip Mart 2012 itibari ile 19,8 milyar TL'ye kadar ulaşmıştır¹⁸³.

2011 yılı itibari ile takipteki alacaklar artışları sırasıyla; 1.sırada 405 milyon TL ile en fazla artış "bireysel krediler"de, 2. sırada "kurumsal/ticari"lerde 222, "KOBİ kredileri"nde ise 3. sırada olarak 169 milyon TL'lik artışlar şeklinde belirlenmiştir. Takipteki bireysel krediler içerisinde en yüksek artışlar 218 milyon lira ile ihtiyaç ve diğer tüketici kredilerinde, 198 milyon TL ile de kredi kartı alacaklarında görülmüştür¹⁸⁴.

Halihazırda sektörün takipteki alacaklarındaki artışın kredilerin temerrüt olasılığının yükselmesinden ziyade, kredi portföyünde yaşanan büyümeye bağlı olduğu belirlenmiştir.

¹⁸²Paraborsa, a.g.e..

¹⁸³BDDK, **Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, Sayı:2012/2, 2012, s.5.

¹⁸⁴Ticaret Gazetesi,"Bankacılık İlk Çeyrek Karı", (Çevrimiçi), http://www.ticaretgazetesi.com.tr/haberler_bankacilik_ilk_çeyrek_kri_6_milyar_124_milyon_lira-1-1-sayfa_id-666-id-95807,11_Şubat_2012.

4.2. BDDK GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELERİ

Ülkemizde kredi hacmi, sermaye yapısı ve banka tipi olarak (katılım, kalkınma, ticari bankalar) farklı olmasına özen gösterilerek örnek alınan bankalardaki üst seviye yöneticilerle yapılan araştırmalara ilişkin bazı çıkarımlar elde edilmiştir¹⁸⁵.

Makroekonomik göstergelerle tahminlerde katılımcıların %86'sı GSMH'da artış beklerken, bütçe açığı ve cari açıkta beklentiler azalış şeklinde veya aynı kalacağı yönündedir. Makroekonomik göstergeler arasında en büyük değişiklik iç borçlanma faiz oranlarında görülmektedir. Bir önceki dönemde % 80 seviyesinde olan iç borçlanma faiz oranının artacağına dair beklenti bu anket döneminde % 24 seviyesine gerilemiş, aynı kalacağı yönündeki beklenti ise % 17'den % 55 seviyesine çıkmıştır. Genelde bu sonuçlardan makroekonomik göstergelerin olumlu gelişmeler getireceğini düşündürmektedir.

Faiz oranlarının gelişimine bakıldığında hem fon kaynaklarının hem de kredilerin faiz oranlarının düşmesi veya aynı kalması yönünde beklentiler daha baskındır. Önümüzdeki üç aylık dönemde faiz oranlarının aynı kalması yönündeki beklenti 3 ay vadeli TL mevduat oranında % 48, DTH'da ve TCMB bankalar arası gecelik faiz oranlarında % 64 ile yurtdışı borçlanma faiz spreadlerinde ise % 73 seviyesindedir. Diğer taraftan, faiz oranlarındaki azalış beklentisi ise 3 ay vadeli TL mevduat oranında % 33, DTH'da % 22 ve TCMB bankalararası gecelik faiz oranlarında % 21 ve yurtdışı borçlanma faiz spreadlerinde ise % 1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Faiz oranındaki azalış beklentisi önceki anket dönemine göre yükselmiş olmakla birlikte, ağırlıklı beklenti fon kaynaklarının faiz oranlarında kaydadeğer bir değişiklik olmaması yönündedir.

¹⁸⁵BDDK, **Bankacılık Sektörü Yönetici Kesimi Beklenti Anketi**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Sayı:27, Ankara, 2012, s.26-34.

Fon kaynakları ve kredi faiz oranlarında ağırlıklı beklenti aynı seviyede kalmaları yönündedir. Detaylandırmak gerekirse, faiz oranlarının aynı kalacağı beklentisi ticari kredi faiz oranlarında % 55, konut kredilerinde % 61, diğer tüketici kredilerinde % 67, ve kredi kartı faiz oranlarında % 78 olarak gerçekleşmiştir. Kredi hacimlerinin artacağına yönelik beklentilerin önümüzdeki üç aylık dönemde de bir miktar artışla devam ettiği görülmektedir.

Kredi hacimlerine bakıldığında artış beklentilerinin toplam nakdi krediler için % 79, gayri nakdi krediler için % 75, konut kredilerinde % 63, taşıt kredilerinde % 34, kredi kartlarında % 76, ticari kredilerde % 79 ve KOBİ kredilerinde ise % 85 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Kredi hacimlerindeki artışa rağmen, takibe düşen tüketici kredilerinin oranının ise % 83'ten % 69'a gerilemiş, takipteki ticari kredilerin artacağına dair beklentilerin oranının %83'ten % 73'e düşerek nispi bir iyileşme göstermiş olması dikkat çekicidir. Aktif büyüklüğünün artmasını bekleyen katılımcı oranı % 88, aynı kalacağını bekleyen kesim ise %12 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 14: Türk Bankacılık Sektörü Aktif Büyüklüğü

	Yüzde (%) Katılımcı Sayısı	
a) Önemli ölçüde artacak	0	-
b) Artacak	88	59
c) Aynı kalacak	12	8
d) Azalacak	0	-
e) Önemli ölçüde azalacak	0	-

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Yönetici Kesimi Beklenti Anketi, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Sayı:27, Ankara, 2012, s.26-34.

Sektörün karlılığına ilişkin azalma yönündeki beklentilerin yerini aynı kalma yönündeki beklentilere bıraktığı görülmektedir. Karlılığın azalacağını bekleyen katılımcı oranı bir önceki anket döneminde % 59 seviyesinde iken bu anket döneminde % 19 seviyesine gerilemiş, aynı kalma yönünde beklentiye sahip katılımcı oranı % 32'den % 58'e çıkmıştır.

Tablo 15: Türk Bankacılık Sektörü Karlılığı

	Yüzde (%) Katılımcı Sayısı	
a) Önemli ölçüde artacak	0	-
b) Artacak	22	15
c) Aynı kalacak	58	39
d) Azalacak	19	13
e) Önemli ölçüde azalacak	0	-

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Yönetici Kesimi Beklenti Anketi, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Sayı:27, Ankara, 2012, s.26.

Sektör karlılığını etkileyecek en önemli faktör olarak ise katılımcıların %61'i tarafından faiz marjları gösterilmektedir.

Tablo 16: Banka Karlılığı Üzerinde Etkili Olabilecek Beş Faktör

	Yüzde (%)				
	1	2	3	4	5
a) Faiz marjındaki değişimler	61	24	7	6	1
b) Yasal düzenlemeler ve kamusal yükümlülükler	19	19	10	15	36
c) Sektördeki rekabet seviyesi	7	18	18	28	28
d) Aktif kalitesi	9	25	28	25	12
e) Kur hareketleri	3	13	36	25	22

Kaynak:BDDK, Bankacılık Sektörü Yönetici Kesimi Beklenti Anketi, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Sayı:27, Ankara, 2012, s.27.

Fon kaynaklarına ilişkin soruda katılımcıların % 57'si mevduatları, % 19'u para piyasası kaynaklı fonları, % 3'ü özkaynakları, % 7'si yurtdışı kaynaklı kredileri ve % 13'ü sermaye piyasalarını en fazla artış göstermesi beklenen fon kaynağı olarak belirtmiştir.

Tablo 17: En Fazla Artış Göstermesi Gereken Fon Kaynaklarının % Dağılımı.
Yüzde(%)

	1	2	3	4	5
a) Mevduatlar	57	19	10	3	10
b) Özkaynaklar	3	9	15	28	45
c) Sermaye piyasaları	13	25	22	30	9
d) Para piyasaları	19	27	30	10	13
e) Yurtdışı kaynaklı krediler	7	19	22	28	22

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Yönetici Kesimi Beklenti Anketi, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Sayı:27, Ankara, 2012, s.28.

Ankette, geçen dönem olduğu gibi bu dönem de yabancı sermaye payında bir değişiklik olmayacağı görüşü hakimdir. Makroekonomik gelişmelerin önümüzdeki üç aylık dönemde bankacılık sektörünü etkileyecek en önemli faktör olduğu görüşü katılımcıların %70'i tarafından paylaşılmaktadır.

Önümüzdeki 1 yıl içerisinde bankacılık sektöründe gelişme göstermesini beklenen faaliyet alanlarını önem derecesine göre % 45 bireysel bankacılığı, % 10 menkul kıymet işlemlerini ve her biri % 15 olmak üzere alternatif dağıtım kanallarını, kurumsal bankacılığı ve türev işlemleri en fazla gelişecek faaliyet alanları olarak dikkate alındığı belirtilmiştir.

Tablo 18: Bankacılık Sektörü Gelişme Göstermesi Beklenen Faaliyet Alanları

	Yüzde (%)				
	1	2	3	4	5
a) Bireysel bankacılık	45	28	15	7	4
b) Menkul kıymet işlemleri	10	15	27	28	19
c) Kurumsal bankacılık	15	19	16	30	19
d) Türev işlemler	15	9	15	21	40
e) Alternatif dağıtım kanalları (İnternet ve telefon bankacılığı, ATM vs.)	15	28	27	13	16

Kaynak: BDDK, **Bankacılık Sektörü Yönetici Kesimi Beklenti Anketi**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Sayı:27, Ankara, 2012, s.32.

Öte yandan önceki dönemde katılımcıların % 82'si sektörün riskliliğinin artmasını beklerken bu anket döneminde riskliliğin artmasını bekleyen katılımcı oranı % 46'ya düşmüş, önümüzdeki üç aylık dönemde katılımcıların % 51'i sektörün riskliliğinin aynı kalacağını ifade etmiştir. En önemli risk kaynağı da "kredi riski" gösterilmiştir.

Tablo 19: Bankacılık Sektörünün Önümüzdeki Üç Aylık Dönemdeki Muhtemel Risk Kaynakları

	Yüzde (%)					
	1	2	3	4	5	6
a) Kredi riski	37	24	19	10	4	4
b) Kur riski	7	16	18	30	16	12
c) Faiz riski	25	36	31	4	3	0
d) Likidite riski	12	16	22	33	10	6
e) Düzenleme riski	3	1	1	10	54	30
f) Operasyonel riskler	15	6	7	12	12	48

Kaynak: BDDK, **Bankacılık Sektörü Yönetici Kesimi Beklenti Anketi**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Sayı:27, Ankara, 2012, s.33.

Nisan-Haziran 2012 dönemi çalışmalarından, önümüzdeki üç aylık dönemde fon kaynaklarının, kredilerin ve iç borçlanma faiz oranlarının aynı kalmasının, GSMH, aktif büyüklüğü, kredi hacimlerinin azalarak yükselip, enflasyon oranının artmasının beklenildiği, sektör risklilik düzeyinin aynı kalacağı yönündeki beklentilerin ağırlık kazandığı ve olumlu beklentilerin devam ettiği sonuçlarına ulaşılmaktadır.

4.3. BASEL III SONRASI GENEL BEKLENTİLER, TALEP VE ÖNERİLER

Çalışmamın bu son bölümlerinde Basel III sonrası beklentiler; bankalar tarafında reel sektör tarafında ve hükümet tarafında beklenenler, talepler ve öneriler olarak incelenmiştir.

4.3.1. Bankalar Tarafında Beklenenler

Beklentiler şu şekilde sıralanabilir:

i) Zorlu Uyum Süreci: 2012 Haziran itibari ile tüm finansal kesim tarafından tam olarak uygulanabilir hale gelmesi beklense de 2008 krizi sonrasında Türkiye’de Basel II uygulamalarına geçişin ertelenmesi, özellikle kredi riskinin ölçümü ve yönetimi konusunda sektördeki gelişmeye büyük ölçüde ket vurduğu düşünülmektedir. Kriz nedeniyle Basel II uygulamalarına geçişin ertelenmiş olması sonucu kredi riskinin ölçümü ve yönetimi konusunda sektörde yeterli bilgi birikiminin oluşmadığı düşünülmektedir¹⁸⁶. Ayrıca, henüz riske maruz değer ölçümü sermaye yeterliliği standart oranına yansıtılmadığı için¹⁸⁷ Basel III ilkeleri paralelinde yapılması gereken stres bazlı

¹⁸⁶BDDK, *Geçmişten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü*, BDDK 10. Kuruluş Yıl Dönümü Konferansı, Ankara, 2010, s.78.

¹⁸⁷Baitshapi Tebogo, "Basel III and Risk Management in Banking", *Institute of Development Management*, Botswana, p.15.

riske maruz değer ölçümüne adaptasyonun vakit alması beklenmektedir.¹⁸⁸Türk Bankacılık sektörünün hali hazırda güçlü sermaye yapısı ve BDDK'nın önceden uygulamaya soktuğu LCR rasyosu sayesinde yüksek likiditesi ile bu sürece daha kolay adapte olması beklenmektedir. Ancak AB ve ABD bankaları için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Buna bağlı olarak Avrupa merkezli borç krizinin derinleşmesi ve gelişmiş ülke ekonomilerinde toparlanmanın beklenenden daha yavaş gerçekleşmesi nedeniyle küresel ekonomiye dair artan belirsizliklere paralel olarak iktisadi faaliyette ivme kaybı gözlenmekte, ekonomik büyümenin gerilemesi beklenmektedir¹⁸⁹. Financial Times'ın haberine göre, Avrupa bankaları 2013 yılında devreye girecek yeni Basel III bankacılık reform kurallarını yerine getirmek için sermayelerine 200 milyar EUR artırmak veya bilançolarını yüzde 20 küçültmek zorunda kalacaklar. Boston Consulting Group tarafından dünya genelinde 145 banka için yapılan çalışmaya göre ise Basel III kurallarına uyum için sermayelerinin 2010 yıl sonunda sahip oldukları miktara göre 354 milyar EUR artırmaları veya risk ağırlıklı varlıklarını 5 trilyon EUR, yüzde 17 azaltılmaları gerekli olacak¹⁹⁰.

ii) Daha Ucuz Finansman&Daralan Marjlar: Önümüzdeki dönemde yabancı bankaların etkisi ile daha ucuz finansman kaynakları sağlama durumu söz konusu olabilir. Öte yandan tüm bankalara getirilen ek sermaye yükü ile "spread"ler-marjların önümüzdeki dönemde çok ciddi daralması beklenmektedir. Bugün itibari ile TBB verilerine bakıldığında Türk Lirası ortalama %7.20'lik bir faiz marjı¹⁹¹ mevcut olup önümüzdeki 5 yıl içinde bankacılık sektörünün bu marjı koruyabilmesinin imkanlar dahilinde olmadığı düşünülmektedir. Yabancı para kaynak ve kullandırım faizleri açısından, dolarda yine TBB verilerine göre ortalama mevduat faizi %2.30, ortalama

¹⁸⁸Turkishtime, Mayıs 2011, s.126,

(Çevrimiçi), www.iir.com.tr/files/turkishtime_interview.pdf, 1 Şubat 2012.

¹⁸⁹Başçı, a.g.e., s.41.

¹⁹⁰Finanshaber, "Bankalar İçin Basel III Kabusu", (Çevrimiçi),

<http://finanshaber.mynet.com/detay/dunya/bankalar-icin-basel-iii-kbusu/74761>, 11 Kasım 2011.

¹⁹¹ Faiz Marjı: Kredi faizi ile mevduat faizi arasındaki farktır.

kredi faizi ise %4.70, yani ortalama %2.40 civarında bir faiz marjı, Euro'da ise %2.20 civarında bir ortalama mevduat faizi var iken %5 civarında da ortalama bir kredi faizi var burada da ortalama %2.80 bir faiz marjı söz konusudur. Dolar ve Euro marjlarına bakıldığında Türk Lirasındaki marjdan 3 kat daha yüksek olduğunu görülmektedir. Bu 3 kat yüksek marjın Türk Lirasında korunması gelecek dönemler için imkânsız, faiz marjları özellikle Basel III kriterleri de göz önünde bulundurulduğunda, özellikle de bankacılık sektörünün sermayesini güçlendirmeye yöneldiği bir dönem yani önümüzdeki 5 yıl içerisinde marjların ciddi boyutta daralması beklenmekte, bu bağlamda böyle hassas bir dönemde TCMB para, faiz politikaları da oldukça önem arz etmektedir.

iii) Sermayenin merkeze kaçması, Yetersiz Likidite ve Ek Finansman Maliyeti: Yeni likidite yedeği kuralları ile birlikte birçok banka likit varlıklara ulaşım konusunda zorluk çekecektir¹⁹². Öte yandan krizin yaşandığı bu ortamda sermayenin merkeze kaçması riski yani sermaye talebinin artması ile daha çok gelişmiş ülkelere ve büyük finans kurumlarda sermayenin toplanması öngörülmektedir. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkeleri ve aynı şekilde bankaları doğrudan etkileyecek, ciddi anlamda yabancı bankalardan yurt dışından kaynak sağlayan bankalarımız, sermaye maliyetinin getireceği yük bizim bankalarımıza yeni maliyetleri beraberinde getirebilecek ve bu sadece Türkiye değil, tüm yükselen piyasaları etkileyebilecektir.

iv) Kârlılık Azalması: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke bankalarının uyum sürecinde yaşayacakları zorluklar ayrışacak. Diğer taraftan kredi takip rakamlarındaki artış kaynaklı karşı taraf risklerinin ve faiz oranlarındaki keskin düşüş kaynaklı faiz riskinin artmış olması nedeniyle karlılık ve sermaye yeterliliği konularında sıkıntılar beklenmektedir. Bunun yanında, sermayenin merkezileşmesinin dışında daha yüksek özsermaye ve likidite tamponu gereksinimleri bankaların karlılıklarını azaltacak. Banka

¹⁹²Informa Global Events, "Basel III Implementation Conference", (Çevrimiçi), <http://www.informaglobalevents.com/event/Basel-3-Implementation-Conference-2011>, 3 Mart 2012.

bonoları Basel III'ün yeni Likidite Karşılama Rasyosu ve Net Sabit Fonlama Rasyosu hesaplarında kapsamıyor. Basel III ile birlikte aşırı sermaye ihtiyacı olacağından bu, kar dağıtımlarını da zor hale getirebilir¹⁹³. Ayrıca daha makro bir bakış açısı¹⁹⁴ olarak, yeni likidite rasyolarına bağlı olarak büyük bankaların likidite gereksinimlerini karşılamak için perakende bankacılığa yönelmeleri de olası. Gelişmekte olan ülke bankaları sürdürülebilir büyüme potansiyeline sahip iç pazarlardan faydalanırken, düşük sermaye ve karlılık seviyelerinde çalışan gelişmiş ülke bankalarının iş yapış ve fonlama modellerini değiştirmeleri gerekecek.

v) Sağlıklı bilanço büyütme yani hacim büyütme için devlet tahviline yatırım ve ürün çeşitliliği: Pasifte portföy yönetim şirketleri ve bireysel emeklilik şirketleri ile rekabetleri sonucu, mevduatı veya pasifi büyütememe sıkıntıları yaşanır iken, aktifte de bankalar kurumsal müşterilere kredi kullandırımı açısından zorlanacak. Daralan faiz marjları Türk Bankalarını klasik bankacılık ürünlerinin yanı sıra yeni ürünleri de daha yüksek hacimde sunmaya yöneltmekte, banka bilançolarının klasik kaynakları içinde yer alan ve toplam pasif içindeki ağırlığı % 65 olan mevduatın yanında bankalar önümüzdeki dönemde ikincil piyasası olan ürünlere (İpotekli borç senedi, Banka Tahvili vb.) yöneleceklerdir¹⁹⁵. Aktifte en önemli ürün kredi ve bankalar önümüzdeki dönemde bilançoyu büyütürken krediyi büyütmeye çalışacaklar ancak özel sektör veya büyük şirketler artık kredi kullanmak yerine tahvil ihracını tercih edeceklerinden bankalar bu sorunu aşmak için kredinin yanı sıra bilançolarının aktif tarafında, özel sektör tahvillerine yer vermeye çalışacaklardır, bu da aktifte bir "ürün çeşitlendirmesi" olarak karşımıza çıkacak. Artık bankalar kredinin yanı sıra sadece devlet tahviline yatırım yapmayacaklar, özel sektör tahvillerine de, özellikle kurumsal

¹⁹³The Lira, "İşte Gerçek Bilanço"

(Çevrimiçi),<http://www.thelira.com/haber/87207/iste-gercek-bilanco>, 18 Mayıs 2012.

¹⁹⁴McKinsey&Company, **Basel III:What the draft proposals might mean for European Banking?**, 2010, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/gebi/mckinsey_en.pdf, 17 Ocak 2012.

¹⁹⁵Şenol Babuşcu, "Türk Bankacılık Sektöründe Gelecek Dönem Beklentileri", (Çevrimiçi),http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=85:tuerk-bankacilik-sektoeruende-gelecek-doenum-beklentiler&catid=40:ekonomist&Itemid=56, 8 Eylül 2011.

müşterilerinin çıkardığı özel sektör tahvillerine ve diğer bilanço dışı ürünler dediğimizde, gayri nakdi krediler, türev ürünler gibi ürünlere çok daha fazla ağırlık verileceği düşünülmektedir.

vi) Potansiyel Dış Kaynaklı Risk: Türk Bankacılık sektörümüzde %40 yabancı payı bulunmakta olup, Türkiye’de ortağı bulunan yabancı bankalarda merkezde yapılacak sermaye artırımları buradaki bankaları bir şekilde etkileyebileceği ve bunun da Türk Bankacılık Sektörü'nün şu anki mevcut yapıda yönetmeye çalıştığı risklerin üzerine ilave olarak bir de dış kaynaklı riskler eklenebileceği de beklentiler arasındadır¹⁹⁶.

Bu hususta bir örnek vermek gerekirse; 23 Mart 2012'de yayımlandığı üzere "Citigroup'un söz konusu Basel III uygulamasına hazırlık amacıyla dünyada diğer ülkelerdeki iştiraklerinde de olduğu gibi yönetim kontrolüne sahip olmadığı Akbank'daki hisse oranını da düşürme kararı almıştır. Citigroup'un bu kararı tamamen Basel III ile bağlantılı olup, Akbank'ta yüzde 20 oranında hisse payına sahip olan Citigroup'un bu hisselerin standartlara uyum gereği yarısından fazlasını satması beklenmekte, piyasa değeri 3.2 milyar doları bulan hisse senetlerinde Citigroup'un yapacağı satış tutarının en az 1.6 milyar doları geçeceği tahmin edilmektedir.

Bunun yanında 5020 Sayılı BDDK Kanunu kapsamında¹⁹⁷ da yer aldığı üzere Türkiye’de banka alan yabancılar istedikleri şekilde Türkiye'den yurtdışına kar transferi yapabildikleri gibi, burdaki bankanın sıkıntıya girmesi ya da iflas etmesi halinde 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 12. Maddesi kapsamında, TMSF'nin sadece ülkemizdeki

¹⁹⁶Haberturk, "Amerikan Devinden Milyar Dolarlık Satış", (Çevrimiçi), <http://ekonomi.haberturk.com/finans-borsa/haber/727490-amerikan-devinden-milyar-dolarlik-akbank-satisi-added>, 12 Mayıs 2012.

¹⁹⁷Haberturk, "TMSF Yabancıları Devralabilecek mi?", (Çevrimiçi), <http://ekonomi.haberturk.com/ekonomi/haber/100303-tmsf-yabancilari-devralabilecek-mi>, 12 Mayıs 2012.

varkılarına el koyacağı belirtilmektedir.¹⁹⁸ (Örnek:A&T Bank¹⁹⁹).Bu durumda da yabancı ayrıcalıklı bir konumda olup banka batıran bir Türk sermayederdan faizinin faizi tahsil edilirken, olası sıkıntı halinde kaynaklarını yurtdışına transfer eden bankaların sadece Türkiye'deki varlıklarına el konulmakta bu durum da üstte belirtilen öngörüyü destekler şekildedir.Bu noktada Basel III uygulamaları kapsamında risk açısından göz önünde bulundurulup dikkate alınması gereken bir husustur.

vii) Türk Bankalarının Rekabet Avantajı: Şirketlerimizin uluslararası alanda rekabet içinde olduğu şirketlerin faaliyet gösterdikleri ülkelerin bankalarının Basel III düzenlemelerinden olumsuz etkilenecek olmaları nedeniyle yaşayabilecekleri krediye ulaşmadaki güçlükler ülkemiz şirketlerinin bu alanda mukayeseli üstünlük elde etmesini sağlayabilecektir.

viii) Perakende Bankacılık tarafında eksikler: Gerek tüketici Finansmanı, kredi kartları ve KOBİ kredilerinin ağırlıklı olduğu hacminin aslında iddia edildiği gibi kurumsal taraftan daha az olduğu sanısı çürütülmeye başlanmıştır.²⁰⁰Nitekim 2011 yılı itibari ile takipteki alacaklar²⁰¹ artışları sırasıyla; 1.sırada 405 milyon TL ile en fazla artış "bireysel krediler"de, 2. sırada "kurumsal/ticari"lerde 222, "KOBİ kredileri"nde ise 3. sırada olarak 169 milyon TL'lik artışlar şeklinde belirlenmiştir. Takipteki bireysel krediler içerisinde en yüksek artışlar 218 milyon lira ile ihtiyaç ve diğer tüketici

¹⁹⁸TMSF, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde:12, (Çevrimiçi), <http://www.tmsf.org.tr/gorev.yetki.tr/#,s.3,12> Mayıs 2012.

¹⁹⁹Bloomberg, "Avrupalı Bankalar 2012'nin Ortasında Basel III'e Gececek", (Çevrimiçi), <http://www.bloomberght.com/kuresel-piyasalar/haber/1004383-avrupali-bankalar-2012nin-ortasinda-basel-iii-gececek>, 9 Aralık 2011.

²⁰⁰Tor Jacobson- Jesper Lindé-Kasper Roszbach, "Credit Risk versus Capital Requirements under Basel II: are SME loans and retail credit really different", (Çevrimiçi), <http://www.riksbank.se/en/Press-and-published/Reports/Working-Paper-Series/2004/No-162-Credit-Risk-versus-Capital-Requirements-under-Basel-II-Are-SME-Loans-and-Retail-Credit-Really-Different/>,p.19,10 Eylül 2011.

²⁰¹Ticaret Gazetesi,(Çevrimiçi), http://www.ticaretgazetesi.com.tr/haberler_bankacilik_ilk_ceyrek_kri_6_milyar_124_milyon_lira-1-1-sayfa_id-666-id-95807, 11 Şubat 2012.

kredilerinde, 198 milyon TL ile de kredi kartı alacaklarında görülmüştür²⁰². Sadece bununla kalmamış BDDK'nın önümüzdeki aylar için yapmış olduğu tahmin çalışması ve görüşlerine göre önümüzdeki 1 yıl içerisinde bankacılık sektöründe gelişme göstermesini beklenen faaliyet alanlarının önde geleni bireysel bankacılık olarak belirtilmiştir. Her ne kadar Basel II kapsamında IRB yöntemi ile yaşanabilecek olası bir makro şokun ardından yapılan mikro stres testinde bankanın tüketici kredisinden kaynaklanabilecek risklerinin sınırlı olduğu kanıtlanmış, en ciddi şok durumunda bile SYR'nin sadece 2 puan azalacağı ve %14'e gerileyeceği görülmüş olsa da Türk Bankacılık sistemi ve hanehalkı açısından bu risklerin detaylı olarak ele alınması ve gerektiğinde otoriteler ve bankalarca önlemler alınması önem arz etmektedir²⁰³.

ix) Banka dışı finansal kurum rekabeti: Diğer bir tespit, Türkiye'de bankacılık sektörü geçmiş döneme göre önümüzdeki dönemde çok fazla banka dışı finansal kurumların özellikle tüketici finansman şirketleri, portföy yönetim şirketleri, bireysel emeklilik şirketleri, leasing şirketleri, faktoring şirketleri, mortgage şirketleri gibi şirketlerin bankalarla rekabeti fazla olacak ve finans sektöründen daha fazla önümüzdeki dönemlerde pay alacaklardır.

x) Birleşme ve Devralmalar: Bankacılığın yüksek maliyetli hale geleceği bir ortamda ölçek ekonomilerinin çok daha önemli hale gelince, küresel ölçekteki bankalar faaliyetlerini belli merkezlerde toplamayı seçebilecekler, bu açıdan bakılırsa agresif sermaye arttırımı yapma niyetinde olan finansal kurumlar yabancı ülkelerindeki iştiraklerinden çıkabilecekleri gibi şartlara daha çok maliyetleri düşürmek amacıyla

²⁰²BDDK, **Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, Sayı:2012/2, 2012, s.22.

²⁰³Arda Tekirdağ, "Türkiye'de Bireysel Kredi Artışı ve Risk Analizi", TCMB, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009, s.91.

bakan finansal gruplarda birleşme ve devralmaların bu süreçte hızlanması da beklentiler arasındadır²⁰⁴.

4.3.2. Reel Sektör ve KOBİ'ler Tarafında Beklenenler

Basel III regülasyonunun uygulamaya geçilmesini takiben reel sektör tarafında beklenenler sırasıyla²⁰⁵;

- Bankaların maliyet ve sermaye gereksinimlerinin artacak olması nedeniyle faiz oranlarının ve aracılık maliyetlerinin yükselecek olması,
- Henüz hali hazırda bir KOBİ tanımı olmaması ya da birden çok fazla tanım olması sebebiyle küçük ölçekli işletmelerin alt yapısının henüz oturmamış olması,
- Kredi alırken nitel ve nicel gerekliliklerin artacak olması,
- Kayıt dışılık ve düşük mali şeffaflık olması²⁰⁶,
- Kurumsal yönetim ilkelerinin halihazırda uygulanmıyor oluşu,
- Mali tabloların standartlara uygun hazırlanmıyor oluşu,
- Raporlamaların karmaşık hale gelmesi. gibi koşulları yüzünden KOBİ'lerin bu düzenlemelere adaptasyonunu zor olması beklenmektedir²⁰⁷.

4.3.3. Bankalara Öneriler

i) Türk Bankacılığında Risk yönetimine bakıştaki algının değiştirilmesi gerekliliği: Risk yönetimi fonksiyonu her ne kadar yönetim kurullarına bağlı olarak

²⁰⁴Dunya Gazetesi, "Bankalar Satın Alma Planını Askıya Alıyor", (Çevrimiçi), <http://www.dunya.com/bankalar-satin-alma-planini-askiya-aliyor-83692h.htm>, 10 Mayıs 2012.

²⁰⁵Turkishtime, Turkishtime, Mayıs 2011, s.126, (Çevrimiçi), http://www.iir.com.tr/files/turkishtime_interview.pdf, 1 Şubat 2012.

²⁰⁶TBB, "Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", **Bankacılar Dergisi**, ISSN 13-0217, Basel II Çalışma Raporları, 2006, s.59.

²⁰⁷Aras, a.g.e., s.10.

faaliyet gösteriyor olsa da(ki bu bir eksiklik olarak nitelendirilmekte) icra kurullarının en az yönetim kurulları kadar gelişmiş risk ölçüm yöntemlerini ve Basel II - Basel III geçişlerini desteklemesi ve özellikle uluslararası bankaların örnek alınması gerekiyor. Öte yandan Avrupa'nın çok daha önceden kullanıma geçmiş olduğu RMD hesaplamasında kullanılan İçsel Yöntem'e Türkiye'nin henüz 2010 yılında geçmiş olduğu, 2010 yılına kadar sermaye gereksinimini en az 2-3 kat daha az hesaplayan Standart Metod kullanıldığı dikkate alınmalıdır. Ayrıca bankalar İleri İçsel Metod kullanmaya teşvik edilmeli, bu bağlamda Memzuc gibi veritabanları ortamlarının güçlendirilmesi gerekmektedir böylece daha sağlıklı bir risk yönetimi sağlanabilecektir²⁰⁸.

ii) Daralan marjlara karşı faiz dışı gelir- faiz dışı gider dengesi üzerine çalışmak;

- Aktifte ve pasifte büyütememe sıkıntıları ile birlikte bilanço dışı ürünler(gayri nakdi krediler, türev ürünler gibi ürünlere) bilanço dışı ürünlerin sorunlarına bir anlamda çözüm olacak, faiz dışı gelirleri artıracak, her hizmetin bir bedeli olduğunu müşteriye benimsetecek bir duruş, faiz dışı gelir-faiz dışı gider dengesine çok ciddi katkı sağlayacaktır. Buna istinaden, Türk Bankacılık Sektöründe, uzun vadeli borçların kısa vadeli finansmanı, özellikle ikincil piyasasının olmaması da vadenin uzamamasına neden olmakta ve vadenin uzamaması da bankacılık sektörü açısından önemli bir risk olan vade uyumsuzluğu riskini doğurmaktadır. Hem bu riski bertaraf etmek açısından hem de mevduatın pasifte özellikle tek ürün olmasının sakıncalarını çözmek adına, Türk bankacılığı yeni ürünler geliştirmek zorunda. Bu yeni ürünler;

Birincisi önümüzdeki dönemde ipotekli borç senetleri yani mortgage kredileri karşılığında Türk bankacılığının ipotekli borç senetleri çıkarabilir.

²⁰⁸BDDK, Piyasa Riski Ölçümleme Yöntemlerine İlişkin Analiz, Risk Yönetimi Dairesi, Ankara, 2010, s.4-28.

İkincisi daha önce bankacılık sektörünün 90'lı yıllarda denemiş olduğu tüketici veya taşıt kredileri karşısında varlığa dayalı menkul kıymet ihracını yapmak olabilir.

Üçüncüsü de sektörün banka tahviline yönelmesi olabilir. Bu gelişmeler olursa bankacılık sektörüne sağlayacağı faydalar ipotekli borç senetleri ile elde edilen kaynakları aktifte mortgage kredisinde kullanılması, varlığa dayalı menkul kıymetle elde edilen kaynakların tüketici ve taşıt kredisinde, banka tahvillerinden elde edilen kaynakların ise proje finansmanında kullanılabilir olmasıdır, kısa vadeli mevduatla elde edilen kaynaklar da ticari krediler veya borçlu cari hesap olarak adlandırılan kısa vadeli kredilerde kullanılabilir böylece "vade uyumsuzluğu" sorunu pasifteki bu ürün çeşitlendirilmesi sonucu aşılmış olacaktır²⁰⁹.

- Faiz dışı giderleri azaltmak; Her türlü alternatif dağıtım kanalını ATM, internet bankacılığı, kiosklar gibi her türlü kaynakları daha etkin kullanmak ve müşteriye de daha fazla kullanıma için ortak kullanım ATM'lerde yapılmaya başlandı, POS'larda da benzer uygulamaya geçilmek üzere, belli hizmet sunum alanlarında ortak kullanımlar vardır.

iii) Stratejik ortaklığın avantajları: Önümüzdeki dönemlerde stratejik ortaklıklar kuranlar avantajlı olacak. Yani bankalar stratejik ortaklıklar kurarlarsa çok ciddi avantaj sağlayacaklar. Örneğin, Türk Telekom, GSM firmaları (Turkcell, Vodafone, Avea gibi) iletişim firmaları ile veya finansal portallarla stratejik ortaklıklar kuranlar önümüzdeki dönemde maliyetleri çok ciddi azaltma konusunda avantajlı olacaktır.²¹⁰Bu bağlamda verilebilecek örnek Rusya'da 3 milyon müşteriye ulaşan bankası Credit Europe'un, İsveçli mobilya devi ile yarı yarıya ortak banka kuracağı bankanın 2013'te faaliyete geçmesi planlandığı haberidir.

²⁰⁹BDDK, Geçmişten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü, BDDK 10. Kuruluş Yıl Dönümü Konferansı, Ankara, 2010, s.90.

²¹⁰Genbusiness, "Özyeğin'den Rusya'da Süpriz Ortaklık" (Çevrimiçi), http://www.genbusiness.com/gbp-haberleri/1881_%C3%B6zye%C4%9Finden-rusyada-s%C3%BCrpriz-ortakl%C4%B1k-.html, 5Mart2012.

4.3.4. Hükümetten Beklenenler ve Merkez Bankası'ndan Talep Edilenler

Bankacılık sektöründe en son gündeme gelen uygulamalara ilişkin özellikle piyasaların yeterince derin olmaması ve risk yönetim kavram ve anlayışının henüz yerleşmemiş olması nedeniyle Risk Yönetimi uygulamalarında sektör genelinde çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Türkiye'de temel makro denengesizlikleri ortadan kaldırmak ve Türk Bankacılık Sektörü'nün güçlü sermaye yapısı ve likiditesini korumak adına ülkemizde "Risk Yönetimi"nin tamamen benimsenip bunu en doğru biçimde uygulanabilmesi için²¹¹;

i) Vergi düzenlemeleri basit, kolay, anlaşılır ve uygulanabilir hale getirilmeli, düzenlemeler uluslararası yatırımcıları özendirmeli, Türkiye'nin bu alanda rekabet gücünün artmasını sağlamalıdır. Ayrıca vergi oranlarının düşürülüp, özellikle dolaylı vergilerin, kayıt dışılığın azaltılması gerekmektedir.

ii) Şirketlerde uluslararası muhasebe standartlarına geçilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

iii) Risk santralizasyonunun yeniden düzenlenmesi gerektiği düşünülmekte finans sektörünün en zayıf halkası veya en geri kaldığımız noktası risk santralizasyonudur yani "Memzuc Kayıtları"

iv) Kredi Kayıt Bürosu'nu bireyler için etkin ancak şirketler için aynı performans gözlemlenmediğinden yeni bir "Firma Risk Kayıt Merkezi"nin aynen Kredi Kayıt Bürosu gibi oluşturulması gerektiği savunulmaktadır. 212 Ayrıca bankalar getirilen bu standartlarla ilgili yetişmiş personel politikası oluşturmak ve bunları elde tutabilmek

²¹¹TBB, "Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi: TBB'nin Değerlendirme ve Önerileri", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:43, 2002, s.3, 4, 69-79.

²¹²BDDK, **Geçmişten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü**, BDDK 10. Kuruluş Yılı Dönümü Konferansı, Ankara, 2010, s.92.

amacıyla önemli miktarda yatırım yapmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca, Ar-Ge faaliyetleri yürütmek ve bilgi sistemlerini geliştirmek için milyonlarca dolarlık yatırım yapılması kaçınılmaz bir sonuç olmuştur. Özellikle KOBİ'lerin varlıklarını korumaları amacıyla yapacakları yatırımlar desteklenmeli, yönetim kaliteleri artırılmalıdır (Ar-Ge, modern teknoloji, finansal danışmanlık, kalifiye eleman temini gibi)²¹³.

v) Başta zorunlu karşılıklar olmak üzere Türk bankacılığındaki yasal yükümlülükler azaltılmalıdır²¹⁴.

vi) BDDK, hükümet daha doğru bir sermaye yeterlilik oranı hesaplanabilmesi adına ve daha iyi bir risk yönetimi için, bankaları RMD hesaplaması İçsel Yöntem kullanmaları için teşvik etmelidir.

vii) Merkez Bankası'nın temel görevi piyasalarda "fiyat istikrarı" nın sağlanması olmalıdır. Bu bağlamda, enflasyonist olmayan iktisat politikaları kararlılıkla sürdürülmelidir.

viii) Bütçe disiplini mutalaka sürdürülmeli, bütçe harcamaları finansmanında merkez bankası ve kamu bankaları kaynaklarına asla başvurulmamalıdır.

ix) Kayıtdışılığa neden olan düzenleme ve uygulamalar gözden geçirilmeli, işlemlerin kayda alınması sağlanmalıdır.

x) Kamu kesimi açığı ekonomide istikrarsızlıkların başlıca kaynağıdır, mutlaka küçültülmelidir. Bu amaçla başlatılan reformlar öngörülen sürede tamamlanmalıdır.

xi) Kaynak kullanma ve kullandırma maliyetini olumsuz yönde etkileyen ekonomik düzenlemeler revize edilmelidir. Bu düzenlemelere kamuya gelir sağlanması açısından değil, piyasalarda finansal istikrarın sağlanması açısından aracılık maliyetinin düşürülmesi, likiditenin artması ve derinliğin sağlanması açısından bakılmalı, TCMB

²¹³TBB, "Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", **Bankacılar Dergisi**, Basel II Çalışma Raporları, 2006, s.59.

²¹⁴Başçı, a.g.e., s.15.

tarafından piyasaya ihtiyacı olan likiditenin zamanında, kontrollu ve etkili bir şekilde sağlanabilmesi için etkin adımlar atılmıştır²¹⁵.

xii) Mali sistemin büyümesi, güçlenmesi ve sağlıklı olarak işlemlerini sağlayacak düzenlemeler makul geçiş süreleri içinde yapılmalı ve etkin olarak uygulanmalıdır.

xiii) Mali piyasaların etkin olarak çalışması sağlanmalı, haksız rekabete neden olan tüm düzenlemeler kaldırılmalıdır.

xiv) Bankacılık sistemi yanında, ekonominin diğer tüm kurumları da benzer reformlara tabii tutulmalıdır.

²¹⁵Seyhun Doğan, "Küreselleşme, Finansal Kriz Olgusu ve İstikrar", **Güncel Ekonomik Sorunlar: Global Kriz**, Ed: S. Uzunoglu, Literatür Yayınları, İstanbul, s.17- 46.

SONUÇ

BIS, 1988' de BASEL I Düzenlemeleri'nde Capital Accord (Sermaye Uyumu) adlı kararla, ülkeler arasındaki farklılıkları önlemek üzere sermaye yeterliliğinde uluslararası düzeyde standartları belirlemiş, sermayenin risk ağırlıklı toplam aktifler ve gayrimakdi kredilere toplamına oranına % 8 alt sınırını getirmiştir. Bu şekilde Sermaye Yeterlilik Rasyosu niteliksel ve rakamsal olarak tanımlamıştır.

Zamanla Basel-I standartları yetersiz kalmaya başlamış, Basel-I' de ele alınan kredi riskinin yanısıra, piyasa riski ve operasyonel risk kavramları da "Bankacılık Riskleri" arasına dahil edilmiştir. Basel II olarak adlandırılan yeni metin üç sac ayağına dayanmaktadır. Bunlar: asgari sermaye yeterliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini'dir. Bu unsurlar aynı zamanda birinci, ikinci ve üçüncü yapısal bloklar olarak da adlandırılmıştır. Buradaki temel değişiklik; birinci yapısal blok, Basel-II'de de Basel-I'deki gibi asgari sermaye yeterliliği yine %8 olarak belirlenmiş; ancak, "Sermaye Yeterlilik Rasyosunun" yapısı değişmiş, kredi riski yanında piyasa riski ve operasyonel risk de oranın paydasına eklenmiş, yeni risk ağırlıkları bu kalemlerden oluşmuştur. İkinci yapısal blok olarak, sermaye yeterliliğinin denetimi ve üçüncü yapısal blok olarak da piyasa disiplini ilave edilmiştir.

Basel-II kriterleri teminat konusunda işletmelere ağır şartlar getirmekte olup, bu kriterler kredi verme şartlarını ağırlaştırmakta, ancak, bu şartları sağlayan firmalara daha kolay ve düşük faizle kredi kullandırımı sağlanabilmektedir. Şartları yerine getirmekte zorlanan işletmeler ise krediyi daha çok teminat vermek suretiyle ve doğal olarak daha yüksek faizle alabileceklerdir. Bu kapsamda, kredi fiyatı belirlemesi Basel-II ile birlikte iki unsura endekslenmiştir. Bunlardan birincisi, firmanın risk derecesi, ikincisi ise kredinin risk derecesi. Kredi talep eden firmanın risk derecesi yüksekse, bankanın riskli aktiflere yaptığı yatırım artacak, dolayısıyla bankanın ayırması gereken sermaye miktarı

da artacaktır. Bu da otomatik olarak ROC(Return on Capital-Sermaye Getirisi) hesaplaması kapsamında bankanın uygulayacağı kredi fiyatını artıracaktır.

Bilindiği üzere, 2008 yılında global kriz yaşanmış, bu da Basel I ve Basel II düzenlemelerinin yetersiz olduğunu göstermiş ve sonunda Basel III düzenlemelerine gerek duyulmuştur. Burada amaç, kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması, risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi, bankaların şeffaflığının artırılması olmuş, bunun için de bankaların olası zarar durumunda alacaklıları mağdur etmeyecek optimum sermaye seviyesinin ayarlanmasının standarda sokulması istenmiştir. Bu kapsamda, bu düzenlemelerle bankaların aşırı risk alımını engellemekle kalmayıp, aldığı riskleri karşılayacağı sermaye seviyesinin belirlenmesi için çeşitli yaklaşımlar geliştirmektedir. Bunun yanı sıra Basel standartlarında, denetimin güçlenmesi ve piyasada şeffaflığın artması önemli etkenler olarak belirlenmiştir.

12 Eylül 2010'da kabul edilen ve 2013-2019 yılları arasında kademeli olarak hayata geçirilecek olan Basel III düzenlemesinin getirdiği en önemli yenilikler; kaldıraç oranları sınırlamaları, yeni sermaye düzenlemeleri ve zorunlu likidite oranlarıdır. Bu değişiklikler; küresel krizde bir diğer büyük sorun tespiti "likidite krizi" ve endirek olarak "sistemik risk" olduğundan, özellikle yüksek kaldıraç, likidite karşılama oranı ve net istikrarlı fonlama oranları ileri sürülmüş, bunlar Basel III'ün temel taşlarını oluşturmuşlardır.

Öte yandan küresel kriz de göstermiştir ki bankaların olağanüstü koşullarda taahhütlerden bir tanesindeki gecikme veya hiç gerçekleşmeme durumu, adeta bir domino taşı yıkımı gibi sisteme yük bindirerek, sıkıntıyı bireysel olmaktan çıkarıp, sistemik hatta, yakın geçmişte yaşananlarda görüldüğü üzere, küresel sıkıntıya

dönüştürmektedir. İşte bu nedenle, bankaların sermayelerinin olağanüstü durumlara hazırlıklı olmalarını sağlamak yönünde sermayelerini hem nicelik hem nitelik anlamında güçlendirmenin yanında ilave bir tedbir olarak da sermaye tamponları tesis edilmiştir.

Bu kapsamda Basel III'te "çekirdek sermaye" tanımı güçlendirilmiş olup, indirim kalemlerinde de yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Asgari çekirdek sermaye oranı ve asgari birinci kuşak sermaye oranının aşamalı olarak 2013'ten 2015'e kadar olan dönemde; çekirdek sermaye oranının %2'den %4,5'e; asgari birinci kuşak (ana) sermaye oranının ise %4'ten %6'ya çıkarılması hedeflenmekte, ilave koruma sermaye tampon oranının da 2016 yılında %0,625'ten başlanarak 2019 yılı başına kadar aşamalı olarak artırılarak, en son 2019 yılında %2,5 seviyesinde olması hedeflenmektedir.

Türkiye ise gerek likidite gerek sermaye tarafında Basel III düzenlemelerine hazırdır. Türkiye'de Temmuz 2011'den itibaren Basel I ve II birlikte uygulanmaktadır. Belirlenen takvime göre yeni TTK-Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin ardından, 2012 Temmuz gibi Basel II'nin Türkiye'de de tamamen eksiksiz uygulanıyor olması beklenmektedir. BDDK Mart 2012 İlerleme Raporu uyarınca bankacılık sektörünün %99'u Basel II çalışmalarını yürütecek üst yönetimini ve birimlerini oluşturmuş, %78'i sorumlu personelini, %80'i ise komitelerini belirlemiştir. Ülkemizdeki bankacılık sermaye yeterlilik rasyosu, Basel III'ün öngördüğü %8-12 düzeyinin oldukça üstünde %16,46 düzeyindedir.

Ancak yine de yeni gelen düzenlemelerle birlikte sermayeye binen yük ile daralan marjlar, azalan karlılık, bilanço büyütme için kredi dışında ürün çeşitlendirilmesine gidilmesi, birleşme devralmalar veya kendi ülkelerinde sermaye arttırımına gitmek için gelişen piyasalardan çıkmak isteyen yatırımcılar ve özellikle gelişen piyasalarda bu uygulamalara henüz hazır olmayan KOBİ'lerin durumu ve tüm

hususların, Basel III regulasyonu yürürlüğe gireceği zaman zorluk çıkarabileceği ileri sürülmektedir.

Sonuç itibarıyla, Küresel krizin en önemli sebepleri olarak ilan edilen yüksek kaldıraç oranları (yüksek borçlanma), yetersiz likidite ve yeterince güçlü olmayan sermaye yapısı vb. unsurlara birer açılım getirmesi sebebi ile Basel III'in finansal sisteme katkısının olmayacağını söylemek mümkün değildir. Zira, belirlenen ilave rasyolar Bankaları olağanüstü durumlarda da taahhütlerini yerine getirebilecek güçlü sermaye ve likiditeye zorlayan yeni hükümlerdir. Bu ve benzeri tüm hükümlerin uygulama başarısı ise, mevzuatı uygulaması beklenen ülkelerdeki yerel otoriteler tarafından gerçekleştirilecek olan denetimler ve yakın takiplere de önemli oranda bağlı olacağı açıktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR VE MAKALELER

- Akçay, Barış M.- Bolgün, Evren K.: **Risk Yönetimi**, 3.Basım, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- Aras, Güler: **BASEL II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları**, Deloitte Touche Tohmatsu, İstanbul, 2007.
- Aslan, İbrahim: "Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:18, 2007, s.49-60.
- Ayadi, Rym: **The New Basel Capital Accord and SME Financing**, The Center for European Policy Studies, Brussels, 2005.
- Aykut, Cenani: "Basel II Standartları", **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, Sayı:30, 2008, s.3-9.
- Başçı, Erdem: **III. Bankacılık Sektörü Gelişmeleri ve Riskler**, TCMB Finansal İstikrar Raporu Sayı:13, Ankara, 2011.
- Cangürel, Ozan: **BASEL II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği:Türkiye İçin Alternatif Bir Öneri**, Türk Bankalar Birliği, Yayın No:282, İstanbul, 2012.
- Delikanlı, Uğur İ.: **Basel III: Uluslararası Bankacılık ve Finans Sisteminin Yeni Mimarisi**, Türk Bankalarına Etkileri, Konferans, Ankara, 2011.
- Doğan, Seyhun: "Küreselleşme, Finansal Kriz Olgusu ve İstikrar", **Güncel Ekonomik Sorunlar: Global Kriz**, Ed: S. Uzunoglu, Literatür Yayınları, İstanbul, s.17-46.
- Eubanks, Walter W.: **The Status of the Basel III Capital Adequacy Accord**, Congressional Research Service, Amerika Birleşik Devletleri, 2010.

- European Banking Coordination: **Working Group on Basel III Implementation in Emerging Europe**, European Banking Coordination Vienna Initiative, 2012. (Çevrimiçi)
<http://siteresources.worldbank.org/EXTFINANCIALSECTOR/Resources/282884-1242281415644/EBCI-Basel-III-WG-report.pdf>, 3 Nisan 2012.
- Gürel, Eymen-Neslihan, Demir: "Basel III Kriterleri", **Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3-4, 2012, s.16-28.
- Hakura,Dalia S.-Thomas, Cosimano: **Bank Behaviour in Response to Basel III, A Cross Country Analysis**, International Monetary Fund Working Paper, Washington, D.C., 2011.
- İncekara, Ahmet: **Bankacılık ve Finansal Kurumlar**, İktisadi Araştırmalar Vakfı İşletmesi, Yayın No:3, İstanbul, 2011.
- İncekara, Ahmet - Erol Berктаş: **BASEL II Çerçevesinde Finans Kesiminde Risk Algısı ve Risklerin Yönetimi**, Seminer, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2008.
- Jorion, Philippe: **Value at Risk: New Benchmark for Controlling Market Risk**, Irwin Professional Pub., New York, 1997.
- Küçüközmen, Coşkun C. - H. Dilek Oğuz: "Basel II'ye Geçiş Öncesi KOBİ'lerde Genel Durum Değerlendirmesi", **I.Uluslararası Sempozyum**, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir, 2008, s.41-57.
- Küçüközmen, Coşkun C.: **Basel II-İkinci Yapısal Blok (Pillar2), Denetimsel Gözden GeçirmeI-II**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2004.
- Küçüközmen, Coşkun C.: **Basel II, Üçüncü Yapısal Blok, Pillar 3 Piyasa Disiplini**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2004.
- Latham&Watkins: **Regulatory Capital Reform under Basel III**, London, 2011.
- Linklaters: **Basel III: Liquidity Rules**, London, 2011. (Çevrimiçi)
<http://www.linklaters.com/pdfs/mkt/london/A13028760.pdf>, 25 Nisan 2012.

- LeLesle, Vanessa-Sofiya Avramova: **Revisiting Risk Weighted Assets, Why Do RWA's Differs Across Countries and What Can Be Done About It**, International Monetary Fund Working Paper, Washington, D.C., 2012.
- McKinsey&Company: **Basel III:What the draft proposals might mean for European Banking**, Munich, 2010.
- Mutlutürk, Şirin-Emre İnan: **Türkiye'de Bankacılık Sektörü 1960-2011**, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 2012.
- Okay, Esin: "Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, Sayı: 2, İstanbul, 2002, s.123-133.
- Schwarcz, Steven L.: "The Global Financial Crisis and Systemic Risk", **Leverhulme Lectures Oxford University**, 2010, s.4-19.
- Sezgin, Cüneyt-Yasemin, Tüzün: "Dünyada ve Türkiye'de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları", **Active Dergisi**, No:17, 2001, s.1-9.
- Şendoğdu, Aslan A.: "Basel II Kriterlerinin Dünü Bugünü ve Gelecek İçin Bir Üst Sürümüne Olan İhtiyacın Kaçınılmazlığı", **Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2010, s.4-13.
- TBB: "Basel II Standartları", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 57, İstanbul, 2006, s.7-33.
- TBB: "Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:58 İstanbul, 2006, s.3-62.
- TBB: "Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi: TBB'nin Değerlendirme ve Önerileri", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:43, İstanbul, 2002, s.3-17.
- Tebogo, Baitshepi: "Basel III and Risk Management in Banking", **Institute of Development Management**, Botswana, 2012, pp.1-17.
- Yüzbaşıoğlu, Nejat A. "Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi", **BDDK Risk Yönetimi Konferansı**, İstanbul, 2003, s.17-35.

Yüce Civelek, Burcu: "Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü", **Leaders**, Sayı: 9, İstanbul, 2009, s.32-34.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- Amediku, Settor: "Was Basel III necessary and will it bring about prudent risk management in banking?",(Çevrimiçi)
<http://www.smcuniversity.com/item/was-basel-iii-necessary-and-will-it-bring-about-prudent-risk-management-in-banking.html>, 23 Mayıs 2012.
- Babuşcu, Şenol: "Bankalarda Risk Yönetimi", (Çevrimiçi)
http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=58:bankalarda-rsk-yoenetm-1&catid=40:ekonomist&Itemid=56, 8 Eylül 2011.
(Çevrimiçi)http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=50:dem-doememde-bankacilar-cn-stratejler&catid=40:ekonomist&Itemid=56,
(Çevrimiçi)http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=85:tuerk-bankacilik-sektoeruende-gelecek-doembeklentler&catid=40:ekonomist&Itemid=56
8 Eylül 2011.
- Başkent Üniversitesi: "Türk Bankacılık Tarihi",
(Çevrimiçi)<http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi18.doc>, 2 Şubat 2012.
- BDDK: "Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü", Ankara, 2009.
(Çevrimiçi),http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/7575TBS_Genel_Gorunumu_Aralik2009.pdf, 18 Mayıs 2012.
- BİS Annex 2 "Phase-İn Arrangements" of Press Release "Group of Governors And Heads of Supervision Announces Higher Global Minimum Capital Standards", September 2010,<http://www.bis.org/press/p100912b.pdf>, 28 Mart 2012.
- BDDK: Grafikler,(Çevrimiçi),<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Grafik/Grafik.aspx>, 10 Nisan 2012.

- Bloomberg: "Avrupalı Bankalar 2012'nin Ortasında Basel III'e Gececek", (Çevrimiçi) <http://www.bloomberght.com/kuresel-piyasalar/haber/1004383-avrupali-bankalar-2012nin-ortasinda-basel-iiie-gececek>, 9 Aralık 2011.
- Cangürel, Ozan: "Kriz, Basel III ve BDDK", Dünya Gazetesi, (Çevrimiçi) http://www.dunya.com/kriz-basel-iii-ve-bddk_89730_haber.html, 2 Ekim 2011.
- Dura, Cihan: "Küresel Krizin Etkileri", (Çevrimiçi) <http://www.y-tm.com.tr>, 13 Şubat 2012.
- Eko Ayrıntı: "BDDK Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu", (Çevrimiçi) http://www.ekoayrinti.com/news_detail.php?id=93725, 15 Mart 2012.
- Finanshaber: "Bankalar İçin Basel III Kabusu", (Çevrimiçi) <http://finanshaber.mynet.com/detay/dunya/bankalar-icin-basel-iii-kbusu/74761>, 11 Kasım 2011.
- Genel Bilge: "Risk ve Belirsizliğe Giriş", (Çevrimiçi) <http://www.genelbilge.com/risk-ve-belirsizlige-giris.html/>, 30 Ekim 2011.
- Haberturk: "Amerikan Devinden Milyar Dolarlık Satış", (Çevrimiçi) <http://ekonomi.haberturk.com/finans-borsa/haber/727490-amerikan-devinden-milyar-dolarlik-akbank-satisi-added>,
"TMSF Yabancıları Devralabilecek mi?", (Çevrimiçi) <http://ekonomi.haberturk.com/ekonomi/haber/100303-tmsf-yabancilari-devralabilecek-mi>, 12 Mayıs 2012.
- Informa Global Events: "Basel III Implementation Conference", (Çevrimiçi) <http://www.informaglobalevents.com/event/Basel-3-Implementation-Conference-2011>, 3 Mart 2012.
- Küçükçolak, Ali: "Effects of BASEL-II Standarts on Small-Medium Size Enterprises: Evidence From The Istanbul Stock Exchange", (Çevrimiçi) <https://www.ssrn.com>, 20 Mayıs 2012.
- Lebib Yalkın: "Basel II Ne Getiriyor?", (Çevrimiçi) http://www.lebiblyalkin.com.tr/dergi_icerik.asp?dicerik_id=23, 10 Mayıs 2012.

- MuhasebeTR: "Basel II Standartları",
(Çevrimiçi)<http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/hakan/002/>, 7 Ekim 2011.
- Paraborsa: "Bankacılık Sektörü 2012",
(Çevrimiçi)<http://www.paraborsa.net/bankacilik-sektoru-2012/>, 9 Mayıs 2012.
- Roszbach, Kasper-
Tor Jacobson -
Jesper Lindé: "Credit Risk versus Capital Requirements under Basel II:
are SME loans and retail credit really different",
(Çevrimiçi)<http://www.riksbank.se/en/Press-and-published/Reports/Working-Paper-Series/2004/No-162-Credit-Risk-versus-Capital-Requirements-under-Basel-II-Are-SME-Loans-and-Retail-Credit-Really-Different/>, 10 Eylül 2011.
- TBB: "Banka ve Sektör Bilgileri", (Çevrimiçi)
http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Default.aspx, 16 Nisan 2012.
- The Lira: "İşte Gerçek Bilanço"
(Çevrimiçi)<http://www.thelira.com/haber/87207/iste-gercek-bilanco>, 18 Mayıs 2012.
- Ticaret Gazetesi: "Bankacılık İlk Çeyrek Karı", (Çevrimiçi)
http://www.ticaretgazetesi.com.tr/haberler_bankacilik_ilk_eyrek_kri_6_milyar_124_milyon_lira-l-1-sayfa_id-666-id-95807, 11 Şubat 2012.
- TMSF: 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde:12, (Çevrimiçi)
<http://www.tmsf.org.tr/gorev.yetki.tr#>, 12 Mayıs 2012.
- Turkishtime: Turkishtime, Mayıs 2011,
(Çevrimiçi) www.iir.com.tr/files/turkishtime_inteview.pdf,
1 Şubat 2012.
- Value Based
Management: "Value Based Management, "Risk Management RAROC,
BaselIII",(Çevrimiçi)http://www.valuebasedmanagement.net/methods_raroc.html, 11 Şubat 2012.
- Yenimakale: "Türk Bankacılık Sektöründeki Riskler", (Çevrimiçi)
<http://www.yenimakale.com/turk-bankacilik-sektorundeki-riskler.html>, 21 Eylül 2011.

DİĞER YAYINLAR

- Aloğlu, Tunç Z.: "Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri", **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2005.
- Balin, Bryan J.: "Basel I, Basel II and Emerging Markets: A Non Technical Analysis", The John Hopkins University School of Advanced International Studies, Washinton DC, 2008.
- BDDK: **Bankacılık Sektörü Yönetici Kesimi Beklenti Anketi**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Sayı:27, Ankara, 2012.
- BDDK: **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (BASEL II)**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, 2005.
- BDDK: **Bankacılık Sistemi Basel II İlerleme Raporu**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2012.
- BDDK: **Sorularla Basel III**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu, Ankara, 2010.
- BDDK: **Geçmişten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü**, BDDK 10. Kuruluş Yıl Dönümü Konferansı, Ankara, 2010.
- BDDK: **Piyasa Riski Ölçümleme Yöntemlerine İlişkin Analiz**, Risk Yönetimi Dairesi, Ankara, 2010.
- BDDK: **Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, Sayı:2012/2, Ankara, 2012
- BDDK: "5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde:12", (Çevrimiçi) <http://www.bankacilik.net/mcontent.php?k1=2&k2=0&k3=2&k4=1&k5=7>, 12 Mayıs 2012.
- BDDK: **Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, Yayın No:280, İstanbul, 2012.
- BIS: **Assessing The Macroeconomic Impact of The Transition to Stronger Capital And Liquidity Requirements**, Bank of International Settlements, Basel-Switzerland, 2010.

- Çiftçi, İlhan:** "Basel II Çerçevesinde Operasyonel Risk için Sermaye Ayrılması", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2007.
- DPT:** **Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler**, Devlet Planlama Teşkilatı, Sayı:3, Ankara, 2012, s.2. (Çevrimiçi), www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/14079/DEG_Mart_15-03-2012.pdf, 10 Mayıs 2012.
- Gencbusiness:** "Özyeğin'den Rusya'da Süpriz Ortaklık" (Çevrimiçi) http://www.gencbusiness.com/gbp-haberleri/1881_%C3%B6zye%C4%9Finden-rusyada-s%C3%BCrpriz-ortakl%C4%B1k-.html, 5 Mart 2012.
- Kırcı, Nüket:** "Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonominin Tahmini: Ekonometrik Bir Yaklaşım", **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, İzmir, 2006.
- KPMG:** **Basel III: Issues and Implications**, KPMG, U.S.A., 2011.
- OECD:** **Thinking Beyond Basel III: Necessary Solutions For Capital and Liquidity**, 2010.
- Şimşek, Kemal Çağatay:** "Bankacılıkta Risk ve Risk Ölçüm Yöntemleri", **Ankara Üniversitesi İşletme Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2007.
- TBB:** **Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler**, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 1999.
- TBB:** **Faiz Riski Yönetim Prensipleri**, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 1997.
- TBB:** **Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri**, Türk Bankalar Birliği, Yayın No:228, İstanbul, 2004.
- TCMB:** **Para Politikası Çıkış Stratejisi**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara, 2010.

- TCMB: **Finansal İstikrar Raporu**, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Sayı:12, Ankara, 2011.
- Tekirdağ, Arda: "Türkiye'de Bireysel Kredi Artışı ve Risk Analizi", TCMB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009.
- Topçu, Neslihan: "Bankalarda Risk Yönetimi Basel I, Basel II Uygulamaları", **Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2007.
- Tutcuoğlu, Saliha, Rabia: "Dünyada ve Türkiye'de Bireysel Bankacılığın Gelişim Nedenleri ve Bankacılık Sektörü Açısından Oluşturduğu Riskler", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2010.
- Yüksel, Ayhan: **Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri**, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, İstanbul, 2005.